

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

In Matthævm.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79869](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79869)

P. 197

οἱ οὖτοι ἡδυνήθησαν δὲ ἐν τῇ πόλει. Id est: *se injuria affictos putant, qui reprehensunt.* Ita reddendum quoque quod mox sequitur: καὶ οἱ τῶν διανοήτων ἡδυνήθησαν. καὶ ἐς τὴν ἡμέραν οὐκ ἐνόησαν, τραπεζίτης, &c.] Alludit ad dictum illud: *οἱ οὖτοι τραπεζίται γίνονται*, quod Christo à Patribus antiquis tribuitur, nec in Novo tamen Testamento reperitur. De eo agemus alibi fusius.

IN EZECHIELEM.

P. 200

ἐν τῷ ἑβραϊστικῷ. Scriptit ad hæc Interpres: *Quatuordecim modo supersunt.* Homilia cum Tomis confudit: Homilia enim Origenis in Ezechielem 14. supersunt, Tomi nulli. Tomos autem & Homilia in hunc Prophetam lucubratus fuerat Origenes.

καὶ πᾶν τὸ καθεστὸς ὕδωρ.] Ebr. מִמַּיִם יְרֵכָה, id est, *idionat, Sedimentum aquarum, vel aquas quietas, & tranquillitas, quarum fax omnis & cœnum in fundo subdit: optimè LXX. καθεστὸς ὕδωρ.* Ita Ezech. 32. 14. idem verbum ὑρῶ eadem pollet significatione: מִמַּיִם יְרֵכָה יֵרֶךְ. LXX. τὸν ὑρῶν καὶ τὰ ὕδατα ὑπὸν. Malè ergo Philocalia Interpres vertit: *aquam appositam*: rectius dixisset, *compositam.*

οἱ τε πᾶσι μὲν καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως, &c.] Marcionista, alique ejusdem farinae Hæretici. Epiphanius Hær. 42. cap. 4.

καὶ οἱ τῶν παλαιῶν γραμμάτων, &c.] Vetus Testamentum Opifici, Novum Christi Patri vulgo tribuebant Cerdo, ejusque assecræ. Qui autem Vetus Testamentum duobus Auctoribus adscripserunt, ii fuisse videntur à Marcionis auditoribus aliqui: hi quippe in varias sectas dissipati sunt, Epiphanius teste Hær. 42. cap. 13. & Auctore Dialogi de orthodoxa fide, qui Origeni adscribitur. Partim autem Opificem, partim Malum, Veteris Testamenti auctores sibi videntur finxissè.

IN OSEË.

P. 201

ἀναγκάσιος καὶ ἐν δάδῃ, &c.] Hæc ad periodum supra inchoatam pertinent, eamque claudunt, nec ab Interprete disjungi debent. Quod sequitur: ὅσον καὶ (non ut male editum est, καὶ) πᾶν λέγειν καὶ τὰ ποικίλα μὲν καὶ πᾶν, distinctione carere non debuit: nam post λέγειν addenda ὑποσημείω, vel virgula, ut id quod sequitur, καὶ τὰ &c. ad id referatur quod præcedit, ἐμπροσθέν τῃ.

ἐν τῇ οἰκῇ ὡς εὐροί με.] Interpres: *Domum cum essem, invenerunt me*, ita & pag. scq. quam lectionem ne Grammatica quidem ferre

potest. Ebraice habetur בֵּיתִי in Bethel, quod secuti sunt Aquila, Theodotion, & Symmachus; item Jonathan, Syrus, & Vulgatus, LXX. ἐν τῇ οἰκῇ μου. Theodoretus, ὡς. Sive ergo hæc Osee ad Gen. 28. pertineant; sive, ut alii, ad Gen. 35. Bethel hic significatur, quæ prius Luza dicta fuit, & postquam vitulum aureum populo adorandum in ea proposuit impius Jeroboam, Bethaven appellata est, id est, *Domus idoli.* Inde Osee 10. 5. *Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samarie*: ubi LXX. τῶν μέσων τῶν οἰκῶν ὡς περιουσίαν οἱ κατοικοῦντες σαρμαρείας.

Videndi Theodoretus, & Cyrillus in Os. 12. 4. & ille præterea in Osee 4. 16. Bethaven porro illa diversa fuit ab altera nominis ejusdem, de qua Jos. 7. 2. *Aven* autem, πᾶν, juxta aliam διάκρισιν LXX. leguntur semper *On*, & *Bethaven* reddiderunt, vel, ἐν δάδῃ, vel, ἐν ὄνῳ. Unde facile emendaveris quod eorum optimas editiones occupavit mendum, 1. Reg. 13. 5. ἐξ ἐναντίας βασιλεὺς κατὰ νότον. legendum siquidem, βασιλεὺς, cum juxta Interpretum omnium consensum Ebraice habeatur, *Bethaven*; ipsaque adeo Complutensis editio habeat: κατὰ νότον (1. νότον) βασιλεὺς. Item 1. Reg. 14. 23. pro eo quod est: ὁ πόλεμος οὗτος πᾶν λαμῶς, scribe, πᾶν βασιλεὺς. Ebraice quippe contentibus Interpretibus sic habetur. Confirmat emendationem nostram Codex Alexandrinus, qui habet, βασιλεὺς, & Complutensis Editio, βασιλεὺς. Ex hac quoque variatione διακρίσις in voce πᾶν factum est, ut Ægyptiam urbem hujus nominis, in qua sacerdotium gerebat Putiphar, *Aven* appellaverit Hieronymus 11. Comment. in Ezechiel. cum vulgo *On* nuncupetur. Eam in Hieronymo lectionem frustra sollicitat Drusus 10. Observat. cap. 15. Nec id prætermittendum Dionysium Alexandr. Epistol. contra Paulum Samosatenum Respons. 8. Cyrillum, Arabem Interpretem, & Barberinianum codicem τῶν δ, hoc Osee loco legere, ἐν τῇ οἰκῇ μου.

ὅ καὶ ἐκλήθη πῶς αὐτῶν.] Ita Mf. Alexandrinus, & Syrus Interpres, & Arabs; ita Cyrillus. At Romana editio, & Complutensis habent, αὐτῶν.

IN MATTHÆUM.

ῥεῖμα ὡς ἑβραϊκοῖς σωτηρίαν.] de eo argumento actum est a Nobis, libro de claris Interpretibus.

ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ.] Priori scilicet: P. 203. nam posterior dubii erat auctoris, & auctoritatis. Vid. Nos inf. ad Tom. 5. Origin. Joh. καὶ

καὶ τὸν τὸ καὶ λυκῶν τὸ ὑπὸ, &c.] Legendum, τὸν ὑπὸ, si quid sapio: Lucam enim sapienter laudat Paulus, ut Col. 4. 14. 2. Tim. 4. 11. Philem. 24. Evangelium autem secundum Lucam nusquam commendat.

P. 204. ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ &c.] Verus codex Holmiensis Philocaliæ: ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἐναγλιανὰς, ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ ἀποστολικὴ πρὸς ἐναγλιανὰς. Alter recentior, quem Holmiæ itidem consulimus, qui- que fuerat Bibliothecæ Petavianæ: ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἐναγλιανὰς, ἡ ἐναγλιανὴ πρὸς ἀποστολικὰς, ἡ ἀποστολικὴ πρὸς ἀποστολικὰς. Tatinus alia edidit, alia vertit.

δαβὶδ, ὁ ἱερωνυμῶν, ἱερωνυμῶν] Hieronymus de nomin. Ebr. *David fortis manu, desiderabilis*; & in Psalm 33. juxta observationem Tarini, exponit: *Dilectus, desiderabilis, vel idoneus manu*. Prius etymon verum est, nomen enim David fit à, דָּוִד, amor: ineptum posterius, & fit à, דָּוִד, &, דָּוִד est sufficere; unde דָּוִד, unum ē Dei cognomen- tis derivant quidam, quod LXX. & Symmachus exponunt, *iaurēs*, alii, *ἀντάγωνος*, Aquila, *ἀλκυμνος*. Sed, ut id obiter dicam, דָּוִד verius à דָּוִד deduxeris, quod apud Arabes idem sonat ac, *confortavit, roboravit*, id quod confirmat daghes in דָּוִד vocis, דָּוִד. Nec absone fortasse conjicimus à דָּוִד, quod est, *fortitudo, robur*, & דָּוִד, nomen David formari ab iis qui posterius etymon tuentur: בָּ autem ibi mutatur in דָּ; quemadmodum in מָרָה & מָרָה.

P. 105. τὸν εἰς τὸ καὶ μαθαιῶν] Codex Holmiensis habebat: ἐν τῶν εἰς τὸ, perperam, nam hæc Excerpta non sunt, qualia habentur in Philocalia, quibus ejusmodi præfiguntur tituli; sed pleni & continui Tomi. Certe simile aliquid habet Catalogus Græcus, codicum Origenis Bibliothecæ Vaticanæ, quem concinnavit Allatius, & mecum communicavit clarissimus Bigotius: ἐν τῶν εἰς τὸ καὶ μαθαιῶν ἐναγλιανὴ ἐξ ηγετικῶν τόμων β. ια. ις. ιγ. Id evenit ex incitia Librariorum.

τόμ. β. ι.] Ita habebat Codex Holmiensis; sed cum hunc excipiat τόμ. β. ις, deinde etiam τόμ. β. ιγ. legendum omnino, τόμ. β. ια. Erasmus in Epistola, quam Origeniano in Matthæum fragmento à se edito præfixit, & ex Erasmo Sixtus Senensis, scribunt decem priores Tomos expositionum in Matthæum desiderari, undecimum cum sequentibus superesse. Quin etiam Origenis MS. liber Bibliothecæ Ducis Bavarie, ab undecimo aufpicatur. Verumtamen Catalogus Origenianorum Codicum Bibliothecæ Vaticanæ Tomos in Matthæum decimum, & undecimum recenset. Narrant quoque qui Gesnerianam Bibliothecam in Epitomen contraxerunt, Venetijs fuisse

apud Diegum Hurtadum horum commentariorum Tomum I. XI. XII. ubi legendum procul dubio, x, xi. Commemorant iidem in Bibliotheca quadam Italica servari decimum Tomum operis ejusdem. Qui quidem decimus Tomus aliunde sit ac noster hic undecimus, an secus, viderint, penes quos ille est. Constat modo illud, hunc primum nostrum esse undecimum, quippe cui duo decimus, & decimus tertius continua serie subiecti sint.

καὶ ἡμεῖς οὖν, ἐπεὶ ἐκλήμεθα, &c.] Origenes lib. 3. contr. Cels. ὡς (καὶ ἐκλήμεθα) τοῖς ἐξ ἐλάνθησεν ὁ ἰησὺς, τῶν δὲ αὐτῶν πάλιν σαφηνεῖται τοῖς ὑπερβλημένοις τὰς ἐξωτερικὰς ἀρετὰς, καὶ καὶ ἰδίαν αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ προσερχομένοις. Quæ non semel repetit hoc libro. Vide item ejusdem Homil. I. in Genes.

ἐξ ἰωάννου καὶ φράσεως] Suspiciari quis possit legendum: ἀξιοθώμεθα φεικόμενοι. Sed editæ lectioni omnino adhærendum est.

ἀποκριθεὶς ἔτι πάλιν τῷ] Ita C. Holm. ita & Erasmus legit, ut apparet ex ipsius interpretatione: quod quia sensu caret, ipsa Matthæi vox reponenda est: ἀποκριθεὶς ἔτι πάλιν αὐτῷ.

πρὸς * λὸγος * ἡμῶν] Recentiori manu adscriptum erat ad oram: πρὸς * θεὸν λόγος * ἡμῶν. Legendum fortasse πρὸς * θεὸν λόγος * ἡμῶν ἡμῶν ἐστὶ, ἡμῶν, &c. vel quid simile. Vertit Erasmus: *Hæc à Verbo quod in principio erat apud Deum condita sunt, quum sint germina regni Dei.*

καὶ ἐν τοῖς τῷ ἡμῶν] Ita M. H. pro ἡμῶν, hoc est ἡμῶν, quod verum est.

ὅς καλεῖ] Lege ὅς, referri enim debet ad τὸν, non ad θεὸν ἡμῶν.

καὶ διὰ φόβου, ὡς καὶ τὰς ἀρετὰς &c.] Cum enim eo plus gloriæ & lucis adepturi simus, quo minus terrenarum sordium nobis adhærescet, existimavit Origenes colluviem illam post certa temporum curricula expurgatam iri, & universos homines, non sanctos solum, sed impios etiam & damnatos eandem gloriæ mensuram consecuturos.

οἰκεῖν ὁ δαυὶδ, &c.] Vide initium lib. I. Commentar. in Job, quæ Origeni falso adscribi solent.

ζητήσας οὖν τις πῶς, &c.] Questionem eandem proponit, & solvit sub finem cap. 3. lib. 3. de princip. respondetque ad hunc statum perventuram naturam corpoream, cum sanctis disciplinis institutas animas Deo Patri Christus subjecerit.

καὶ καὶ ἀναλῶν τὰ χεῖρῶν, &c.] Hic & alibi sæpe Damnatorum penis finem tam diserte statuere videtur Origenes, eoque nomine toties reprehensus, atque exagitatus est, ut qui id negare audeat, nimium Origenem

P. 206.

P. 207.

gerem amare, ac præter æquum videatur. Sed quoniam jam supra in Origenianis factis à nobis discussa ea quaestio est, frustra hic actum ageremus.

τινὶ ὃ ἀμείων, ἢ, &c.] Pugnare id videtur cum superioribus; nam si nullum erit inter omnes claritatis discrimen, omnesque ex æquo nequitiae igne absumptæ erunt, quinam erunt superiores, quinam inferiores? Verum meminimus sensisse Origenem, quemcunque locum beatitatis teneant Sancti, peccatis eos semper futuros obnoxios, & è summo illo felicitatis apice depellendos quicumque novis criminibus sese alligaverint. His ergo ad summa rursum enitentibus lumen suum superiores scenerabunt. Atque hæc in Origenianis disputantur.

ἐν τῷ πλατέϊ τῷ καρδίας.] Æschylus Prometh. ἐν γράφῃ συννήμωσι δ' ἐλθὺς φρενῶν. Pindarus Olymp. πόθι φρενὸς ἐμᾶς γέγραπται. Terentius Andria: *Etiannum mihi scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis.* Locus Origenis petitus est ἐ Proverb. 3. 3. & 7. 3. & Jerem. 17. 1. & 31. 33. & Rom. 2. 15. & Ebr. 10. 16. Vertimus: *super latitudinem cordis*; ita verterat Erasmus. Sic habet quoque Vulgata Jerem. 17. 1. *Exaratum super latitudinem cordis eorum*: & Hieronymus hoc eodem Ieremias loco: *Exaratum super latitudinem cordis eorum*: & in Habacuc cap. 2. versum Prov. 3. 3. à se laudatum ita vertit: *Describe eam super latitudinem cordis tui.* Hippolytus de Antichristo, quem nuper Græce edidit Vir eruditus Marquardus Gudius: ἐν καὶ τοσούτοις τῷ πλατέϊ τῷ καρδίας. Ebraica tamen sic se habent: דברי מלך חזק, *super tabulam cordis eorum*: quod Chaldaeus, Syrus, & Arabs secuti sunt. Ad hæc alludit Paulus 2. Cor. 3. 3. ἐν πλατέϊ καρδίας. Metaphora videtur sumpta à tabulis lapideis testimonii scriptis digito Dei: Exod. 31. 18. & 32. 15. & 3. Reg. 8. 9. & 2. Paralip. 5. 10. LXX. Interpretes, uti verisimile est, verterant his Proverbiorum locis, & apud Jeremiam: ἐν τῷ πλατέϊ τῷ καρδίας σου. Ita Complutensis Editio Prov. 3. 3. ita & Aldina: quæ verba in nonnullis Editionibus desiderantur, quæque Interpres Arabs non agnoscit. Eadem Complutensis Jerem. 17. 1. γέγραμμένον ἐν τῷ πλατέϊ τῷ καρδίας σου. Quæ verba cum sequentibus tribus versibus in aliis plerisque editionibus pariter prætermittuntur, quamvis apud reliquos Interpretes compareant. Proverb. vero 7. 3. ἐπὶ τῷ πλατέϊ τῷ καρδίας σου. cum tamen legatos in Ebraico contextu: דברי מלך חזק, *super tabulam cordis tui.* Id factum videtur Librariis oscitantia, qui pro πλατέϊ scripserunt πλατέϊ. Ergo Vulgata Auctor recte habet eo loco: *in tabulis cordis tui*; non ita recte Jerem. 17. 1. *Super latitudinem cordis eorum*:

quod miror secutum fuisse Hieronymum, qui interpretationem suam ad Ebraicum exemplar finxit. Aliud est autem quod habet Vulgata 3. Reg. 4. 20. *Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in litore maris.* Nam Ebraice legitur בל מלך. LXX. καὶ χάρις καρδίας. Quo sensu ait Apostolus 2. Cor. 6. 11. ἡ καρδία ἡμῶν πλατυῖται. Unde Origenes Homilia unica in librum Regum: *Ut possimus cum Apostolo dicere: Cor meum dilatatum est ad vos, o Corinthii: ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.*

καὶ χάρις πνεύματος ἡ ἐλάλησεν αὐτοῖς.] Erasmus P. 208. prætermisit vocem καί.

δεκεὶ δὲ μοι καὶ ταῦτα, &c.] Hieronymus P. 109. in hunc Matth. locum.

ἐν τῷ ἀρχαῖῳ, αἰς ἄλλον, &c.] Ita habebat Regiæ Bibliothecæ Codex, quæ lectio verissima est; alioqui sensus non constat. At Erasmus, & Codex à me ex Holmiensi descriptus hæc verba prætermittunt: αἰς ἄλλον νοτὴν τῆς βασιλείας τῷ ἀρχαῖῳ. ὁ δὲ τὸν τῶν αἰώνων θεσαυρὸν ὡς κερκυμένον ἐν τῷ ἀρχαῖῳ. Ex postremarum scilicet harumce vocum iteratione prætermisso illa contigit; quod peccatum iis frequens est, qui MSS. Codices describunt.

ὑπορρῖο ἔων παρὰ τοῖς ἀλλοῖς λίθων παρασκευασμένοις, &c.] Et paulo inferius: παρὰ ὁ ἀναρχαῖος ἐλάλησεν παρὰ τοῖς λίθων. item: ταῦτα δὲ εὐαγγελιστὴν ἐν τῷ ἀλλοῖς λίθων παρασκευασμένοις. A prophanis Auctoribus laudandis fere abstinebant Patres, & noster præsertim Origenes, nisi id forte flagitaret necessitas, velut in libris contra Celsum. Hujusmodi autem fuisse videtur is quem ἀλλοῖς λίθων scripsisse significat. Jubam hunc esse Regem conjicit vir literis juvenandis & promovendis natus Ilaeus Vossius, ex eodemque arripuisse Ælianum, quæ lib. 15. de animal. cap. 8. de margaritis disseruit. Plinius certe in componendo libro 37. quo gemmarum origo continetur, Juba auctore usum se scribit, eundemque nominatim laudat lib. 9. cap. 35. ubi fusc de margaritis commentatus est. Ut ut est, ex eodem sane fonte hæc Plinium hausisse constat, unde sua depromserunt Origenes, & Ælianus; eadem quippe, atque iisdem fere verbis tres isti retulerunt. Ego quidem non Megasthenem minus, aliosve, quam Jubam, Auctores istos fuisse secutos crediderim. Plinium autem Solinus, Solinum Ammianus affectatus est.

ἢ μαργαρίτων οἱ μὲν χερσαῖοι, &c.] Ælianus: lib. 15. c. 8. ὁ δὲ ἐν Ἰνδία χερσαῖος μαργαρίτης ἐλάλει φωνὴν ἔχειν ἰδίαν, ἀλλὰ ἀπορήνημα ἔχει πρὸς ἄλλους, ὡς τὸ ἐν τῷ παρατῶν σκωτὶς αἰνῖνα, ἀλλὰ τὰ ἱνδικὰ. Margaritha autem terrestris in India proveniens non fertur naturam habere propriam, sed saturam esse.

esse crystalli, non gelu concrefcens, sed foſſitii. Quod ſi recte conſpicimus, terreſtrem quoque margaritam agnoverit Arrianus, Megafthene auctore, a quo idem quoque Ælianus & Origenes acceperint. Sic enim Arrianus in Indicis: καὶ τῆς (λέγεται μαργαρίτης) παρ' Ἰνδοῦ τὴν μαργαρίτην περιάσσειν καὶ τὴν περὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ περιάσσειν, καὶ τὴν ἐν τῇ ἰνδῷ γῇ ἔρπον σφύρον. Levissima mutatione lego: καὶ τὸν ἐν τῇ, &c. quamvis quæ de Indico traduntur autro, non ignorem: Et esse (inquit Megasthenes) apud Indos margaritam, quæ triplus quam obryzum aurum aestimetur; atq; eam quidem effossam in Indorum terra. Huc etiam facit quod margaritam marinam speciatim ibidem designet; quod certe inestimabile, si marinæ omnes essent: καὶ ἰνδῶν δ', inquit, πάλαι, καὶ ῥωμαίων νῦν ὅσοι πολυαῖνοι, καὶ ἑσδαίμονες, μέγιστον ἐστὶ σκεδὴν ὠνένον. καὶ μαργαρίτην δὴ τὴν θαλάσσιον, ὅταν τῇ ἰνδῷ γῇ αὐτῇ καλεῖσθον. Sed & quotquot apud Græcos olim, & nunc apud Romanos ditiores sunt, major adhuc studio emunt margaritam marinam, ita Indorum lingua dictam.

ἐν τῇ ἰσθμῷ θαλάσσιον γινώσκου. Plinius lib. 9. cap. 25. Indicas laudas margaritas, earumque varia genera recensens; Præcipue autem, inquit, laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri: item, Clarior in Rubro mari repertus Indicus. Mare quippe illud meridiano, australem oram ambiens, in Indicum & Æthiopicum dividebatur. Indicas tamen margaritas ab Erythræis distinguit Ælianus.

δευτέρῃσι δὲ ὡς ἐν μαργαρίταις, &c.] Ita Codices Holm. & Reg. Legendum fortasse δὲ πρῶς. Indicis proximæ sunt, magno quamvis intervallo, Britannicæ margaritæ: id ipsum extat ex Æliani, Plinii, & Ammiani verbis. Nobis certe quotidie margaritas deformes & exiguas dant ostrea in Britannico hoc mari deprehensa: cujusmodi quoque fert tota Borealis ora.

ἐν κόρυγχος ἰσθμῷ, &c.] Eadem hæc habet Ælianus.

περιέπαι πλὴν ἡρώων καὶ τὸ μέγιστον. Vertit Erasmus: exploratore qui referat, qualis sit & quanta regio: videtur legisse: περιέπαι πλὴν ἡρώων, καὶ τὸ μέγιστον, sed Codicum Holm. & Reg. lectionem, asserunt hæc Æliani: ἀπὸ τοῦ καὶ τὸ μέγιστον διακρίνει καὶ πλὴν ἡρώων, καὶ τὸ μέγιστον.

ὡς ἐν ἀνατολῇ αὐτῶν ἔχουσιν, &c.] Ita Ælianus, & Plinius, quæ ipsi ex Megasthene descripserunt. Locus insignis est apud Arrianum in Indicis: καὶ λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι περιάσσειν καὶ τὴν θαλάσσιον καὶ αὐτὴν πολλὰς κόγχας, καθάπερ τὰς μελίτσας. καὶ ἐν τῇ γῇ τοῖς μαργαρίταις βασιλεῖς, ἢ βασιλισσῶν, ὡς τῆσι μελίτταις, καὶ ὅσοι μὴ ἐκείνοι κατ' ἐπιτολίην συλλάβουσι, τῶν τῶν ἐπιτολίης ἀποβάλλουσιν καὶ τὸ ἄλλο σπένδουσιν μαργαρίταις, εἰ δὲ διαφύγουσι σφῶν ὁ βασιλεὺς, τότε τῇ

δὲ αὐτῇ θαλάσσιον ἐν τῇ αὐτῇ: τὰς ἀλλὰς δὲ περιάσσειν καὶ αὐτὴν πολλὰς κόγχας, καὶ δὲ ὅσοι ἐν τῇ γῇ αὐτῇ. Et ait Megasthenes concham huius (margaritæ) retibus capi, versari autem in mari circa eam multas conchas, veluti apes: Regem quippe suum aut Reginam margaritas habere, ut apes: ac si quis forte Regem capiat, reliquum etiam margaritarum agmen statim ipsum circumstiteret: si vero Rex ipsos effugiat, hunc jam amplius reliquas conchas capere non posse: qui autem eas ceperint, ipsarum carnes putrescere sinere; osse autem adornatum uti.

περὶ αὐτῶν δὲ ἐν τῇ γῇ, &c.] Scripsit Megasthenes conchas margaritiferas retibus capi: Plinius, Ælianus, & Origenes, urinantium cura, & retibus, quæ duo piscationis diversa genera in unum confuderunt. Exolevit propemodum ista piscandi ratio, quæ sit retium ope, præterquam in quibusdam Novi Orbis regionibus. Penitus vero in desuetudinem abiit illa, quam describit Philostratus lib. 3. de Vit. Apoll. cap. 16. quæ fortasse an fabulosa est, qualia fere sunt quæcunque hoc libro proposuit otiosus Sophista. Sola fere illa in usu est, quæ fit per urinatores.

δευτέρῃσι δὲ καὶ τῇ θαλάσσιον, &c.] P. 211.

Hæc αὐτολεγεῖ fere apud Plinium reperies: sed inepta sunt & falsa, margaritæ enim ex eadem concrefcunt materia, ex qua pinnæ interior testa coalescit, ut docet Boëtius; nempe ex humore quem animal ipsum generat, & ad testæ nutritionem profundit, qualis iste est quem ad ossium suorum nutrimentum terreſtrium animalium corpora suppeditant; qualis & ille est, quem ad nucleum alimentum arbor ipsa submittit. Quapropter interiori testæ concolores margaritas reperias. albis albas, nigris nigras, cujusmodi ipse vidi.

καὶ ἀρχαῖς, καὶ, ὡς περὶ τῶν δειμάτων, &c.] Plinius: Si fulguret, comprimit conchas; si vero & tonuerit, parvidas ac repente compressas quæ vocant Phyllemata efficere. specie modo inani inflatas (sine corpore, hos esse conchaxum abortus: sic enim legendum est, non ut vulgo, speciem modo inani inflatam. Adsonat Plinio Solinus, Sol. c. 56. Solino Ammianus lib. 23. Concussæ vero sæpissime metus fulgurum inanes sunt, aut debilia pariunt, aut certe vitiiis defluunt abortivis. Idem de ovibus prodit Aristoteles Histor. Anim. lib. 6. cap. 2. ἐὰν δὲ ἐρρωθή ἐπὶ οὐαζύτης (αλεξιόρις) διαφθείρεται τὰ ὠα. Quod si incubante (Gallina) tonuerit, corrumpuntur ova. Contrarium tamen de margaritis docet Isidorus Characenus apud Athenæum lib. 3. cap. 14. Φασὶ δὲ ὅταν ἐρῶνται συνεχεῖς ὡς καὶ ὁ μὲν ἐρῶν ἐκχύσει, τὸ μᾶλλον τὴν πίναν κύειν, & πλεῖστον γίνεσθαι μαργαρίτων, καὶ ἐν μέρει δὲ. Dicunt autem, cum tonitrua crebra sunt, & imbrimum effu-

D

siones,

duplices habent pedicines : conchis autem margaritifera Indiciis unam tantum esse auctor est Androsthenes. Quidquid sit à pinna, πιννικὸν factum est, quo nomine margaritas Indicas potissimum donatas esse scribit Arrianus in Periplus maris Erythræ. Vocis huius affinis vox: פנין, qua margaritæ significuntur.

ὁ μὲν ἐν τοῖς ποταμοῖς οὐρανοῖς μύς] μύς alio nomine μύαξ, & μύτιλ: Latine *Mytilus*, & *Mytilus* & *Musculus*: inde Gallicum, *Moule*. Ita dictum volunt ὁπὸ τὸ μύον, quod claudatur & aperiatur rursus: non credo; nam omnes feræ conchæ & ostrea ita deberent appellari. An potius quod colore & figura muri similis sit? Porro non circa Bosphorum tantum, sed in toto hoc etiam Borealitratu margaritæ ferunt ostrea, ferunt & mytili, non marini duntaxat, sed & fluviales, ac nigras quandoque, & sibi concolores, & vagrantes margaritas. Archangelus Lambertus in Descriptione Mengreliæ, narrat in ora Colchica Ponti Euxini repertos à se uniones rufos in ostreis nigris, hoc est, in mytilis, & penitus eorum similes quos circa Bosphorum Thracium de-

tres hominum naturas adstruebant, πνευματικῶν, ψυχικῶν, & ὑλικῶν. Epiphani. Hær. 31. cap. 7. & 19. & seq.

ὁ δὲ καὶ ἐν τῷ ἱεζεκιήλ] Et sequentia, usque P. 215. ad hæc: Γαλιλῆα, ἐν ᾧ τὸ, desiderabantur in nostro Codice, nec in Erasmi interpretatione comparent: ea per librarium negligentiam exciderunt, quæ nos è R. C. supplevimus.

πᾶς μετέβαλεν ἐν, &c.] Et quæ sequuntur, usque ad id: πᾶς ἀσείας φύσει, à nostro Codice & Erasmi interpretatione aberant. Ea nos C. R. debemus.

σαγήνη ὅ, πλοῦς ποικίλη, &c.] Vide Origenem Homil. 16. in Joem. p. 150.

βέλων] δὲ ἡ σαγήνη αὐτῆς, &c.] Hæc arripuerunt Hieronymus, & Theophylactus.

δωα] δὲ χωρὶς, &c.] Vide Homiliam 7. Origenis in Levit. circa finem, ubi mare vitæ huic, pisces hominibus, retia fidei comparantur.

τὰ ἔξω τῷ εἶς ὑπερματῶ] Male Erasmus: *extra vitæ negotia*: id enim esset: ἔξω τῷ εἶς ὑπερματῶν. illud autem est: τὰ ὑπερματῶν ἔξω τῷ εἶς, *negotia quæ sunt extra vitam*. Ita Origenes in Johann. 11. 43. 44. τὰ ἔξω τῷ τῷ εἶς.

τὸ εἶς ὅ, οὐ ἀπολυθεῖ, &c.] Origenes Homil. P. 217.

11. in Num. Quod si ita est, erit ergo etiam inter Angelos & homines iudicium Dei. & fortassis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & conferentur laboribus ejus, & fructibus qui ex multitudine credentium veniunt: & forte invenietur in laboribus superior etiam aliquibus Angelis; & ideo nimirum dicebat: Aut nescitis, quia Angelos iudicabimus? non quod ipse Paulus iudicet Angelos, sed quod opus Pauli, quod egit in Evangelio, & erga animas credentium, iudicabit Angelos; non enim omnes, sed aliquot Angelorum. Sed hæc fule in Origenianis libr. 2. cap. 2. Quæst. 5.

ὅπερ οἰονταί τινες, &c.] Vide Thomam Aquin. p. 1. q. 108. a. 8. & q. 63. a. 9. & 1. 2. q. 4. a. 5.

γραμμάτες πᾶς ὁ μαμαδουμέν, &c.] Origenes Tract. 24. in Matth. Qui ergo non recedunt à litera Legis, Scribæ dicuntur.

καὶ ὡς τὸν νόμον ἀναγιγνώσκων, &c.] Vides P. 219, hic allegoricum sensum Veteri Legi, anagogicum Novæ ab Origene tribui: quam distinctionem amplexus est Thomas p. 1. q. 1. a. 10. cum mysticum sensum trifariam dividi docet, in allegoricum, tropologicum, & anagogicum; quorum prior ad eas Veteris Legis partes pertineat, quibus ea quæ sunt Novæ Legis, significantur; secundus Novæ Legis historiam ad mores informandos conferat; & tertius demum futuræ vitæ adumbrationem in Novæ Legis involucris occultam revelet. Consulendus omnino super ea re Sixtus Senensis Biblioth.

Lut. 3.

Arnold.
Boet. de
lap. &
gemm. lib.
2. cap. 37.
P. 212.

P. 213.

P. 214.

Sanct. lib. 3. Hanc tamen ab Origene distinctionem neglegi aliquando observavimus.

ei & μη εννοία] Erasmus, quod si in re nullum est discrimen, atque etiam sensu: videtur legisse, ei & εννοία.

διὰ τὸ ὅτι γραμματείας μεμαδυνεύει, &c.] *Γραμματεία* fit à *γραμμάτι*. *Γραμματεὺς* autem et si reddimus, *Scriba*, ut vulgatam nempe interpretationem retineremus; eum tamen hic intelligimus cum Origene, qui interioris sensus & spiritualis vel nondum capax, vel negligens, literæ duntaxat adhæret. *Γραμματεία* igitur erit adhæsiō illa literæ, seu tractatio literæ, ut optime convertit Erasmus, quem nos secuti sumus. A tractatione autem literæ auspicari debet is qui ad reconditionem Scripturæ sensum penetrare vult.

P. 220. *ἐμόνον τὰ καινὰ τῶν ἐναγγελίων, &c.]* Hieronymus in hunc Matth. locum, Chrysostomus Homil. 47. in Matth. Augustinus Quæst. in Matth. Cyrillus lib. 8. de adorat. in spirit. & verit. Theophylactus in Matth. 13. 52.

καὶ τὰς δεκαπλῆς αὐτῶν] Enumerat singulas Novi Testamenti partes; Evangelia scilicet, Apostolorum Acta, & Epistolas, eorumque, Johannis scilicet, Apocalypsin. Male ergo Erasmus hunc locum ita vertit: *Novæ Evangeliorum oracula, & Apostolorum, & horum explanationes.*

πὺν διότι τὰ διαιρούμενα] Marcionistas.

διωόμενοι μετὰ τὸν Ἰησοῦν, &c.] Hæc proferre videtur tanquam à Novo Testamento, quæ in eo tamen non reperiuntur.

P. 223. *ὡς ἂν αὐτὸν ἴδω, &c.]* Quam opinionem amplexi sunt Ebionitæ, Uxores duas duxisse Josephum; priorem Escham, à qua nati sunt Jacobus, Ioseph, Simon, & Iudas; & filiæ duæ, Esther, & Thamar; vel, ut alii, Maria, & Salome; alteram Mariam matrem Domini, ex apocryphis iis Libris quos laudat Origenes derivata traditione, complures Græci, Latinique Patres crediderunt. Primus eam opinionem confutavit Hieronymus adversus Helvidium disputans, & in Matth. 12. perpetuamque coluisse virginitatem Iosephum docuit. At per vulgatis variotum super eare opinionibus, eam adde quam proponit Theophylactus:

ἀδελφὸς δ', inquit, καὶ ἀδελφὰς ἔχεν ὁ κύριος τὰς τῶν ἰωσήφ παίδας, ὥς ἔτι κεν ἐν τῇ παλαιᾷ ἀπὲρ κλοπὰ γυναικός. τὸ γὰρ κλοπὰ ἀπαίδευσεν τὴν ἰωσήφ ἔλαβε καὶ τὸν νόμον τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ ἐπαίδευσεν αὐτὸν ἐξ αὐτῆς παίδας ἔχων, τέσσαρας ἀρρένας, καὶ δύο θηλείας, πέντε μαρτυροῦντες τὸν νόμον τοῦ κυρίου. καὶ τὸν νόμον, & πέντε μαρτυροῦντες. Fratres & sorores habuit Dominus Iosephi liberos, quos suscepit ex fratris sui Clopæ conjuge. Quum enim in probris obisset Clopas, uxorem ejus Ioseph

juxta Legem assumpsit, ex eaq. liberos sex procreavit, quatuor masculos, feminas duas, Mariam, quæ Clopæ filia dicebatur juxta Legem, & Salomon.

τὸ ἐπὶ τῶν γραμμάτων καὶ πέντε ἐναγγέλιον, &c.] Hoc est Evangelium Petri, & Jacobi Prot-evangelium, quod hodieque extat: neutrum autem vel Jacobi, vel Petri, sed Leucii cujusdam opus esse docet Innocentius Papa Epist. 3. ad Exuper. cap. 7. *Cætera autem, inquit, quæ vel sub nomine Matthiæ, sive Jacobi Minoris, vel sub nomine Petri, & Iobannis, quæ à quodam Leucio scripta sunt, &c. novæ esse damanda.* De Evangelio Petri librum scripserat Serapion, ad ipsum de piorum manibus excutendum. Fragmentum ejus inseruit Eusebius in Histor. Eccles. lib. 6. cap. 12. unde discimus, factum fuisse *τὸν δυνάστην* istud opus. Vide item Hieronymum lib. de Script. Eccles. in Petro, Jacobo, & Serapione.

τὸ ἰσοῦν ἡμῶν ἐκαστὸν ἀνθρώπον, &c.] Eadem hæc ipse repetit lib. 1. contr. Cels. unde repudiandi nobilis illius & luculenti de Christo testimonii, quod extat apud Iosephum lib. 18. Antiq. cap. 4. argumentum sumferunt nonnulli, & illuc pia quidem fraude, sed fraude tamen fuisse intrusum contenderunt. De eo nos alias, favente Deo, disputabimus.

ἐπὶ τοῖς ἀποκρυφίοις ἐν τῇ παραβολῇ ἀποκρυφίου, &c.] Hæc prætermisit Erasmus, P. 224.

καὶ ἰσοῦν δὲ παντὸς, &c.] Origenes Homil. 2. in Isaïam: *Cur non dicamus in presenti traditionem quandam Iudaorum, verisimilem quidem, nec tamen veram, & solutionem ejus quare non inveniamus? Ajunt ideo Isaïam esse sectum à populo, quasi Legem prævaricantem, & extra Scripturas annuntiantem.....*

Et propter hoc eum secuerunt, & condemnaverunt eum ut impium. Isaïam à Manasse ferat lignea dissecatum fuisse constans est Ebraeorum traditio: id præter Origenem docet Hieronymus in Isaïam non uno loco, & in Iudaorum libris hodieque reperitur.

διὰ τὸ ἐν τῷ ἀποκρυφίῳ ἰσοῦν αὐτῶν εἶρεσθαι] Eundem hunc librum designare videtur Origenes in cap. 23. Matth. *Fertur ergo in Scripturis non manifestis (ἀποκρυφίοις) scriptum esse Isaïam, & Zachariam occisum, & Ezechielem.* Et paulo post: *Sed pone aliquem abdicare Epistolam ad Ebreos, quasi non Pauli, nec non & Secretum abdicere Isaïæ.* Et in Epistol. ad Julium African. *Est manifestum quod dicunt traditiones, sectum esse Isaïam Prophetam, & hoc habetur in quodam Apocrypho.* Hunc autem librum eum esse puto, cui ἀναβατικὸς ἰσοῦν titulus fuit: hujus meminit Epiphanius Hæc. 40. quæ est Archonticorum, c. 2. λαμβάνουσι δὲ λαβὼν ἀπὸ τῶν ἀναβατικῶν ἰσοῦν, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἀποκρυφίων. Assumunt autem argumenta ex Ana-

29

quamhic, & infra in Matth. 15. p. 259. & dif-
ferente Tom. 13. in Matth. 17. p. 304. tacite
Marcionem hoc errore imbutum perstrin-
gens, falſitatis inſimulat? Sed nos hæc co-
pioſe in Origenianis noſtris ventilamus.

ὅτι προφητὴς ὡς εἶς, &c.] Ubi alii Codices legunt:
ὅτι προφητὴς ἐστὶν ὡς εἷς τῶν προφητῶν. alii: ὅτι προ-
φητὴς ἐστὶν, ἡ ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

ἔως ἢ τῶν βασιλευσάντων, &c.] Cum Judæo- P. 229.

rum Regis hoc loco meminit Origenes, nō Iudæos proprie dictos intellexit, sed Galilæos, qui Iudæa late sumtax pars erant. Nonnunquam enim Iudææ nomine veniūt tribus duodecim; nonnunquam solæ tribus Iudææ Benjamin. • Ita Ptolemæus libro Geograph. 5. c. 16. Iudæam describens, Galilæam in ea, Samariam, Iudæam proprie dictam, et Idumæam comprehendit. Hoc sensu Idemque Davidis locus: *Notus in Iudæa Deus*; et ille: *Facta est Iudæa sanctificatio ejus*. Mirandum porro est censuisse Origenem nullam amplius Herodi, ejusque successoribus fuisse potestatem animadverendi in reos; nam ad Herodem Iesum misit Pilatus, qui capitis causam coram eo diceret, postquam hunc Galilæam esse, ad ejusque ditionem pertinere intellexit; ut esset apud Luc. 23. 7. Erat eo damando ideo se

tantum abstinuit Herodes , & ad Pilatum remisit, vel quo par ejus comitati referret, vel quod infontem Christum succellor, Agrippa etiam Herodis Antipæ successor, ejusque fratris filius, Iacobum Zebedæi, filium capite plexuit, ut docet idem Luc. A.Æ. 12. 2. Integra igitur fuit illis, & plane regia post Johannis mortem reos puniendi potestas. Nihilominus magis verum est, quod libr. 4. Ματθ. c. xiv. cap. i. discribit Adamantius : *Ματθ. c. xiv. cap. i. discribit Adamantius : Μαρτυρεῖται enim ex ipsa historia apparet ex his quæ hodie perveniunt , quæ æ temporibus Christi ultra Reges apud Iudeos non extiterunt.* Nam Agrippa regnum Herodis partes sectum ex arte possedit. Quo mortuo Syriæ adjuncta est Judæa. Quod autem habet libr.6. in Epist. ad Rom. *Annon jure dicitur in hac parte mortuus sermo Legis , cui nulla sacrificia, nullum sacerdotium, nulla Levitici ordinis deferuntur ministeria? Homicidam punire non potest, nec adulterum lapidare : hæc enim sibi vindicant Romanorum potestates :* Et dubitas adhuc si mortua sit lex ? Id pertinet ad Origenis ætatem, quæ jam regia potestas, ejusque potestatis imago in Romanos transierat. Quo tempore quicquid Judæorum Ethnarchæ poterant, Cæsare gratificatas impetrabant, vel ipso dissimulante attemptabant. Origenes ad Africanum : ὁ δὲ

ἐπιταπὼν. Origenes ad Africanum: οὐν γὰρ
 ῥωμαίων ἐπισκευόντων, καὶ ἰσθῶν τὸ ἰσθραγμα αὐ-
 τοῖς τελείων, ὅσα συζωροῦνται καὶ ἐξ ἑνῆς
 παρ' αὐτοῖς δύναμις, αἱ μὲν ἐκ διαφέρει ἐπισκευόντων
 τῶν ἐκ, ὅσων οἱ πεπιζαμένοι γίνονται δὲ ἐκ κενῆς
 D 3 ληλ.

P. 227. *ἑποιοῖς ἐφάρων ἐν τῶν δ' αὐτοῖς, &c.*] Act. 23. 8.
Josephus passim, & alii. Hugo Grotius vir
excellens ingenii & doctrinæ, in Matth.
22. 29. scribit, nihil admisisse Sadducæos
quam quod in libris Moïsis *αὐτοῖς ταῖς λήξεσι*
continetur; allegorias autem & tropolo-
gias repulsiue: contrarium tamen hic aperte
docet Origenes, quæ nempe in Lege de An-
gelis dicta sunt, quoad verba repudiassent
Sadducæos, quoad Tropologiam recepisse.
Idem Grotius in Matth. 22. 27. querit, quo-
modo Angelos esse negarent Sadducæi, qui
Moïsi scripta admittebant, in quibus tam
frequens est Angelorum mentio: respondet
Origenes hæc ipsos ad tropologiam retulisse;
at Grotius Angelos ab his pro Dei *ἀνταγω-
γῶν* & *ἀρχαῖς* *ἐν δυνάμει* habitos fuisse censet.
ἰστέρας δ', &c.] Act. 23. 6, 8.

P. 228. αἰσος δι' ὧν ἡ λαός, &c.] Mira est hic Erasmi indiligentia; sic enim locum integrum convertit: *Perisimile est autem quod populus existimans Iohannem esse verum Prophetam, cuius tanta fuit multitudo, ut Pharisei metuerint; & quoniam videbatur id placere populo, flagitavit ad Iohannem respiciendum, baptismus ipsius utrum de cælo esset, an ex hominibus, non ignoraverit eum esse filium Zacharia.* At meminisset non à Iohanne Phariseos, sed ab ipsis Phariseis Christum quæsitum, *Utrum baptismus Iohannis de cælo esset, an ex hominibus:* nec præ timore populi ausus fuisse quætionem respondere. Vide Matth. 21, 24.

ἐν τῇ ναυί] C. H. ἐν τῇ λαυί perperam. Vid.
Luc. I. 22.

τοῦ αὐτοῦ διὰ τὸ ὅτι πρὸς ἀνάγκην, &c.] Infelici-
ter quoque in hujus loci explicatione ver-
tatur est Eralmus, Sicilie: *Proinde probable*
est vel Herodem, vel quempiam e plebe scri-
rasse, ut arbitraretur non duos fuisse Iohannem,
& Iesum; sed eundem Iohannem, post-
equam surrexerat ex mortuis, post decollati-
onem vocatum fuisse Iesum. Facile percipiet
attentus Lector non id necesse habuisse O-
rigenem ex præcedentibus concludere
quod diserte scripserunt Matthæus, Mar-
cus, & Lucas, Præterea unde id concluderet
Origenes, cum præcedentia contrarium
adduxit?

πρὸ τῆς μεταστροφῆς *ψευδοζία*] Quid his
opponent, qui Origenem in absurda illa
μεταστροφῆς sententia fuisse credunt,

λελυθὲν τὸν νόμον, καὶ καθ' ὅσον ἔσται τινος πλὴν
ἐπὶ θανάτῳ. ὅτε μὲν τὸ πᾶν εἰς τὸ παρρησιασθῆναι
ἔτε μὲν τὸ λανθάνειν τὸν βασιλεύοντα. καὶ τὸ ἐν τῇ
χώρα τῷ ἔθνει πολλοὺς ὁμοφύλους ἔχοντες μεμαρτυρη-
μένοι, καὶ πεπονημένοι ἦσαν.

μὲν τῶν ἁρρηγμένων, &c.] Licet Synedrīi
potestatem valde infirmasset Herodes Ma-
gnus, aliqua tamen pristina illius autorita-
tis & dignitatis imago supererat: propter-
eque tanti nominis reum Hierosolymā,
hoc est in ipsius Synedrīi ditione non dam-
nasset Herodes, illius injussu, vel certe illo
adversante, cui tantum tribuebat ipse Pila-
tus, ut Christi causam ipsi disputandam
relinqueret, Johan. 8. 31.

καὶ τότε οἱ μὲν πεπονημένοι, &c.] Aliter sen-
sit ipse Origenes Homil. 17. in Gen. & cum
Origene Eusebius, plurimique alii, pertine-
re nempe prædictionem hanc ad Herodis
Magni tempora, qui cum juxta plurimo-
rum sententiam alienigena esset, & Judæo-
rum regnum dolo malo invasisset, & regie
stirpis Juda reliquias sustulisset, tunc ortus
est Christus Dominus. Nunc vero prædi-
ctionis sensum alio detorquet ἀλλοτρίως

Joseph. O-
rig. lib. 14.
cap. 15.

pro more suo, vultque significari Reges Ju-
dæorum potestate regia fruturos ad Chri-
sti usque ætatem; tuncque ipsos ea priva-
tum illi, propter nefarie interemtum Jo-
hannem, Non hic eorum sententiam refero
quos eo adduxit Herodes vir vaferrimus,
ut ipsum crederent vaticinatione hac desi-
gnari, verumque esse Messiam. Vide Ter-
tullianum de præscript. Hæret. Epipha-
nium Hær. 20. Hieronymum dialog. in Lu-
cifer, & in Matth. 22. 15. & seq. pag. 482.

ἵνα, ἀν' ἑλθῇ ὁ ἀπόκρις.] Origenes in Joh. 4.
25. lib. 1. contr. Celsi & Philoc. cap. 1. legit.
ἵνα, ἀν' ἑλθῇ τὰ δαπανημένα ἀπὸ. At lib. 4. ἀν' ἑλ-
θῶν, ἵνα ἀν' ἑλθῇ ὁ ἀπόκρις. & Homil. 17. in
Gen. utramque hanc lectionem agnoscit,
quemadmodum & Epiphanius Hær. 20.
Athanasius, Augustinus, alique; & ante
hos omnes Justinus dial. cum Tryphone.
Ebraice habetur: בן־בית. At בן־בית
vel significat, filius ejus, vel, pacificus, quod
Messia tribuitur Eisaï 9. 6, 7. & Hebr. 7. 2.
Quidam Samaritani Codicis auctoritate
fretilegunt בן־בית, & exponunt: *Donc ve-*
niat cui, supple, restitutum est regnum: sed
præter obscuritatem sensus, repugnat ἡ
pro 1 & 2 pro בית; cujus contractionis ante
Davidem exempla nulla extant.

ἀφ' ἡμετέρας πλὴν ἑστίαν ταύτην ἰδεῖν.] Non
Judæos proprie dictos intelligit, quibus jam
olim jus vitæ & necis à Romanis fuerat ab-
latum; suffectis videlicet Archelao in exi-
lium acto Præsidibus; sic enim Judæi Jo-
hann. 18. 30. *Nobis non licet interficere quem-*
quam: (licet in reos deinceps animadver-

tisse aliquando ipsorum Ethnarchæ repe-
riantur, vel suum illis jus remittentibus
Romanis, vel dissimulantibus;) sed ipsum
Regem Galilæorum, qui & ipsi, uti supra
docuimus, dicebantur Judæi.

καὶ αὐτοὶ αὐτὸν τὸν προσφθιόν, &c.] Hila-
rius: *Ob hanc itaque asperæ admonitionis ve-*
ritatem Iohannes tanquam Lex in carcere con-
tinebatur.

ἔσθ' ὁ φιλιππὸς ὁ τετραρχῆς &c.] Josc. Hilar. in
Antiquit. lib. 18. cap. 7. Herodem
cum fuisse vult, Antipæ illius fratrem, non
ἐπομύτριον, sed Mariamne Simonis Pontifi-
cis filia natum, cujus uxorem Herodiam
abstulerit Antipas; cumque à Philippo
Trachonitidis Tetrarchæ, cujus capite su-
periore mentionem fecerat, manifesto di-
stinguit, Hugo Grotius, cujus auctoritati,
cum in aliis omnibus, tum in hoc loco mul-
tum tribuo, ut Evangelistas, qui Philippum
appellant hunc Herodiadis maritum, cum
Josepho conciliet, duplicem Philippum
dat, utrumque Herodis Ascalonitæ filium;
quorum alter Trachonitidi præfuerat, al-
ter cum Philippi nomine, Herodis etiam
agnomen habuerit, uti Antipas ille noster,
qui Herodes itidem dictus fuit, quo ab alio
Antipatro Herodis itidem magni filio dif-
cerneretur.

τὴν νόμον ἐν ἀπαίδεια συγχωροῦν.]
Supple, μόνον. *Lege ejusmodi nuptias tunc*
solum permittente, cum liberi non supersessent;
supererat autem saltatrix illa, Ita Chrylo-
stomus: ἐπεὶ ἂν ὁ ἡρώδης παῖδ' ἔχοντα πλὴν γο-
ναῖκα τὸ ἀδελφεὸν ἔχοντος, διὰ τὸ ἐγκαλεῖν ἰωάννην.
Quoniam ergo Herodes filiam habentem fratris
uxorem duxit, propterea accusat Iohannes.

Et mox: τετραρχῆς, ἡ χώρα, δι' ἣν παρήμενος ὁ
γάμος. *Quartum, puella, propter quam ille-*
gitime erant nuptie. Ita etiam Theophy-
lactus: ἡλεγχῆ ὁ ἰωάννης τὸν ἡρώδην, ὡς ἀδελ-
φὸς ἔχοντα τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ πλὴν γοναῖκα· ὁ γὰρ νόμος
ἐκέλευε πλὴν γοναῖκα τὴν ἀδελφὴν γυναῖκα τὴν ἀδελφῶν
ἀδελφόν, ὅτε ἀπαιεῖται ἐκείνη. ἐκ τούτου δὲ
ὁ φιλιππὸς ὁ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν, ἢ γὰρ αὐτὸς αὐτὸς
ἡ ὀρχήστρα. *Reprehendebat autem Iohannes*
Herodem, ut qui contra legem haberet fratris
sui uxorem. Lex enim jubeat fratris uxorem
tunc assumere fratrem, quando absq. liberis ille
decessisset. Sic autem Philippus absq. liberis non
obit; ei enim saltatrix illa filia erat. At non
sine liberis, cui vel unus filius, una ve filia est,
ut ait Cajus Jurisconsultus: nam etiam si filia
nomen paternum non repræsentaret, here-
ditatem tamē adibat, & nepotem de se for-
tasse datura erat, qui in avi familiam inferri
posset. Sunt qui doceant Legem hanc qua
frater fratri absq. liberis mortuo semen su-
scitare tenebatur, ad eum etiam pertinuisse,
cujus frater femine tantum sexus prole re-
licta obisset, propterea sancita ea lege, ne
fami-

Deut. 25.
5.

familiarum nomina interirent; interitura autem fuisse, si filia solum superfuissent, quæ in aliud nomen familiamque nubendo transirent: idque ex hoc Deuteronomii loco patere volunt: *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratri sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.* Si autem quorum hic mentionem facit Origenes, non videntur fuisse Herodem Herodiadem Philippi uxorem per fas duxisse, cum liberi, masculi videlicet, non superessent: cur enim succensuisse dicerent Herodi Johanne? cur mox scripsisset Origenes Herodem majus admisisse flagitium, quam si putent, si contra Legem non peccasse putarent?

Antiq.
lib. 13.
cap. 6.

ἡμεῖς δὲ μὴ δυνάμεθα ἀποδοῦναι, &c.] Qui potest reperire mortuum fuisse Philippum ante Herodiadis conjugis discessionem, quem anno imperii Tiberii vigesimo perisse tradit Josephus, hoc est, aliquanto tempore post Christi mortem, tempore etiam à Johannis interitu? Scribit Hieronymus in hunc Matthæi locum Aretam regem, Herodiadis patrem, exortis quibusdam contra generum simultatibus tulisse filiam suam, & in dolore prioris mariti. Herodis inimici ejus nuptias copulasse. Basilus Seleuciensis Orat. 18. Herodem ἀδελφικῶς ἰούης τοιχοφύχον, ejusque cum Herodiade nuptias μοιχείαν appellat: deinde sic ait: ὧς ἐν τῷ ἀδελφῷ πῶ γαμπεύει σφαιρίζεται, συμπαράσχει τὴν ἀποκαταστάσιν τῆς οὐσίας τοῦ γένους, &c. Vivente ergo fratre uxorem ejus abducit, & usurpat; regno utens libidinis administro. Theophylactus: τῶν δὲ λόγων ἐστὶν ὅτι ἡμεῖς ἐπὶ τῷ Φίλιππῳ ἀφελὲς ὁ παράνομος ὁ πῶ γαμπεύει, & πῶ τὴν οὐσίαν. Quidam vero dicunt vivente etiamnum Philippo, abstulisse Herodem & uxorem & regnum. Euthymius Zigabenus in hunc Matth. locum: Duabus vero de causis eum increpabat (Johannes) primum quidem, quod vivente fratre suo abstulerat violenter & illius uxorem, & tetrarchiam: deinde quod etiam quum ipsa filiam ex illo peperisset, duxerat eam, quorum utrumque contra Legem erat. Iubeat enim Lex fratris uxorem ducere, non tamen adhuc viventis, neque eam quæ ab illo prolem suscepisset.

P. 230.

ποινὰ τις εἶσα δόξα, &c.] Herodiadem appellat ποινὴν δόξαν, & μοιχεύειν διδασκαλίαν, quemadmodum Herodem, παρὰ νόμον λόγον, & μοιχεύειν λόγον, uti mox observabimus; & infr. Tom. 12. in Matth. 16. r. reges, ἐνεργείας: eo modo quo Pharaonem, τὸν τὰς θεοσεβείας οὐκ εἰσάγει θεῖον ἔργον appellat Philo; Afranius, dedecus, hominem infamem; Lucilius, carcerem & ergastulum hominem carere dignum; & Terentius, scelus, hominem

icelestum; & Catullus, stuporem, hominem stupidum, & lutum, lupanar, meretricem; & Seneca, *Herodis conjugia*, conjugem; & Juvenalis *vitia*, homines vitis inquinatos; & Martialis vitiosum appellari vetat Zoilum, sed vitium dici jubet. Ita senex decrepatus, &c. Aristophani, & Machoni apud Athenæum, *silicernium* Latinis nominatur. Hanc translationis formam attingit Crassus apud Cicer. 3. de Orat. *Quoties in genere (translationum) & virtutes, & vitia propriis in quibus illa sunt, appellantur: Luxuries quam in domum irrupit, & Quo avaritia penetravit, aut, Fides valuit, iustitia confecit.*

ἐτήρησε μὲν ἂν τις τῶν ἀπὸ ἡμῶν, &c.] Is est, fortasse, Philo Judæus. Inde porro, & ex altero, quem supra profert Origenes in Matth. 13. 55. Josephi testimonio existimet Lector, verene scripserit nuper Vir eruditus, quem honoris causa non nomino, Auctores laudare Origenem non solere.

ἐπὶ ἡμετέρας γὰρ εἰς ἑνὸς ἡμεῖς, &c.] Origenes Homil. 8. in Levitic. *Nemo ex omnibus Sanctis invenitur diem festum, vel convivium magnum egisse in die natalis sui, &c.* ubi prolixè docet, non modo à sanctis natalitia celebrata non fuisse, sed illos etiam diem suum natalem fuisse execratos. Hieronym. *Nullum alium invenimus observasse diem natalis sui, nisi Herodem, & Pharaonem, ut quonumerat par impietas, esset & una solennitas.* Quid fiet ergo Agrippa Rege, quid Antiocho, quid tot aliis quos diem suum natalem celebrasse tradunt historia?

ὅρα τὸν λόγον, &c.] Vertit Erasmus: *vide rationem juxta quam purorum & impurorum ciborum discrimen expenditur: despiciunt autem, &c.* satis commodo sensu, id enim vult: Mirare illud, maximam à Judæis haberi rationem ciborum mundorum & immundorum, juxta Legis præceptum: despiciunt autem Prophetiam, &c. Ego tamen aliter sentio, hunc videlicet λόγον eum esse de quo supra: & ἐν ἡμετέροις δὲ ἀδελφίμοις βασιλεύουσιν αὐτῶν λόγῳ ὁρχῶνται, ὡς ἀρίστην τῶν λόγων τὰς κινήσεις αὐτῶν. Et in die natali injusti sermonis in eos regnum repentinis saltant, ita ut Sermoni motus eorum placeant. Et infra: συνανέκινται & συνεβλάστησαν ὁ λόγος μοιχεύειν ἰουδαίων βασιλεύοντι οἱ ἐπὶ τῇ ἡλικίᾳ αὐτῶν εὐφρανέμενοι. *Discumbunt, & epulantur cum malo Sermone in Iudæos regnum tenente, qui in die ejus natali oblectantur.* Et iterum: & ὃς ἂν μὴ παρρησιασάμενος ἀρεῖται ὁ νόμος ἰουδαίων λόγῳ τὰς ἀρετὰς. *Nec enim confidenter vaticinantis fidem decrecat, qui nunc Iudæorum Sermo est.* Ita Origenes homines perditos & nequam, μοιχεύειν λόγον appellat in Matth. 13. 36. & seq. p. 206. τὰ ἱκανία, ἀπὸ εἰσιν οἱ μοιχευοὶ λόγοι, οἱ δὲ κακίας οἱ τὸ ποινῶν. Ita Johannem supra ἀποφθιτικὸν λόγον, ita Herodiadem

pore.

P. 231.

παρακαλεῖν, & μαρτυρεῖν διδασκαλίαν.

ἐφ' οὗ μάλλον ἐπιρκεῖν ἢ ἐνορκεῖν ἐστὶ] Adi-
rigenem Hom. 3. in Levit. Coniule præter-
ea in hunc Matthæi locum Hieronymum,
Theophylactum, & Euthymium. Deni-
que de promissis non servandis quid mora-
lis Ethnicorum Philosophia præcipiat, di-
sce ex Cicrone libr. 1. & 3. de offic.

ἀναρχοῖ δὲ] *revera*, ita Erasmus, quem se-
cuti sumus, licet aliquid aliud sonare videat-
ur vox Græca, sed Latina verba quæ re-
spondeant, non habeo.

ἀναρχοῖ δὲ εἰς ἔρημον τόπον, τὰ ἔθνη] Infra: ἀνα-
ρχοῖ δὲ εἰς ἔρημον διὰ τὸ εἶναι τόπον. Item:
καὶ εἰς τὸν ἔρημον ἔρχοι ἀκούσαντες, &c. Locus
ille erat prope Bethsaidam, Luc. 9. 10.
Bethsaidam vero Galilææ urbem fuisse ne-
mo nescit. Hæc autem loca Gentibus ha-
bitari scribit Origenes, quod magnam Ga-
lilææ partem jam inde à Salomonis tempo-
ribus Gentes occuparent. Quum enim li-
na ceduna & abiegna, ingentemque auri
copiam ad constructionem Templi suppe-
ditasset Hiram rex Tyri; viginti illi oppida
in terra Galilææ concessit Salomon 3. Reg.
9. 11. Inde Galilæam Gentium dictam Isaïæ
9. 1. & Matth. 4. 15. docet sanior pars Inter-
pretum.

τὸ πρὸ ἡμετέρου διδασκῶν, &c.] Origenes Ho-
mil. 9. in Judic. *Luce tamen etiam hoc in mi-
litiâ Christi, ut si forte aliquando inferiorem te
viribus senseris in persecutionibus, & non
æquum tibi aduersum crudelitatem tyranni per
fragilitatem corporis videris esse certamen, da-
re locum ira, & fugere de loco ad locum, nec tibi
in hoc adscribitur militare commissum. Desi-
gnatur hoc etiam in legibus Christi dicentis: Si
vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in
aliam. Summa namque rei est, Iesum quem semel
confessus es, non negare. Certum est enim quod
Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne
neget.* Et in Johann. 11. 54. ταῦτα καὶ τὰ τῶν
ποταπλῶνα ἀναγινώσκοντες νομίζω κατομεν τὸ λόγ
ἐν τῇ σφίρει ἡμῶν διὰ τὸ διεμότητον, καὶ ἀλλοις ὁ δὲ
ἐπὶ τῇ σφίρει ἡμῶν ἐν τῇ σφίρει ἀλλοις
ἐστὶν καὶ μαρτυρεῖν, &c. Idem habent Hiero-
nymus, & Theophylactus.

P. 232.

ἀναρχοῖ δὲ εἰς τὸν ἔρημον τοῦ, &c.] Orige-
nes Homil. 9. in Levit. *Finis sortis istius ere-
mus est, id est, locus desertus, desertus virtuti-
bus, desertus Deo, desertus iustitia, desertus
Christo, desertus omni bono.* Theophylactus:
ἀναρχοῖ λοιπὸν ὁ ἱσὺς εἰς ἔρημον τόπον, εἰς τὸ ἔθνη τὰ
ἐρημα τῷ θεῷ. *Recedit post modum Iesus in de-
sertum locum, Gentes nempe Deo vacuas.*

ἀναρχοῖ δὲ εἰς τὸν ἔρημον τοῦ, &c.] Legebat Erasmus,
τὸ παρακαλεῖν.

ἡκολούθησαν αὐτῷ διὰ τὸν ἴδιον πόλεον, &c.]
Hieronymus.

ἡκολούθησαν τῇ εἰκόνι τῷ θεῷ] 2. Cor. 4. 4.
Coloss. 1. 15. Hebr. 1. 3. quo referenda sunt

quæ leguntur Sap. 7. 26. Origen. fusc super
eare lib. 1. καὶ ἀρχῶν, & lib. 4. in fine.
ταῖς ἀρχαῖς παρακαλεῖν] Hæc prætermisit P. 233.

ἐπεσπράτυσαν ἐν ἱερουσαλὴμ] MS. Alexandri-
nus; ἐπὶ ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος σιών, quod
secutus est Arabs. Reliquæ Editiones:
contra montem Sion.

λογικῶν προσώ] 1. Petr. 2. 2. λογικὸν γένος; P. 234.
Vulg. *rationabile lai.*

ἐκαστον ἀρχῶν, λόγον] Ambrosius lib. 9. in P. 235.
Luc. 6. *At vero hic panis quem frangit Iesus,
mystice quidem Dei verbum est, & sermo de
Christo, qui cum dividitur, augetur.*

καὶ δὲ τὸ ἰσχυρὸν ταῖς πῖσι ἀισθητοῖς]
Origenes Homil. 3. in Levit. *Quinque nu-
merus frequenter, imo pane semper pro quinque
sensibus accipitur.*

ἡτοι τὸν προσφρικτὸν, &c.] Erasmus reddit,
propheticum, legebat nempe *προφρικτὸν*, per-
peram. Plane legendum *προφρικτὸν*, qui op-
ponitur ἐν δὲ ἀδελφῶ. Quid sit sermo *προφρι-
κός*, quid ἐν δὲ ἀδελφῶ, notum est. Hermoge-
nes libr. 2. de form. orat. cap. 7. ἐν δὲ ἀδελφῶ
sermonem, ἀλλοθῆ, καὶ αἰὶν ἰσχυρὸν appellat:
unde fortasse emendari possit Horatii Inter-
pres in Serm. 1. Sat. 4. *Sermones*, inquit,
duo sunt, ἐπὶ πῶς, καὶ *προφρικτός*: ἑκὼς quo uti-
mur cogitantes: *προφρικτός* vero, cui lingua sup-
peditat. Annon legendum, ἰσχυρὸν καὶ
προφρικτός.

ἐκὼς δὲ, ἐπὶ ἰσχυρὸν, &c.] Sic ego locum
hunc explico. Dixit supra quinque panibus
significari sensibiles Scripturæ sermones; &
duobus piscibus, sermonem *προφρικτός*, &
ἐν δὲ ἀδελφῶ, qui sunt veluti Scripturæ condi-
menta. Nunc ait eos longe felicis hunc
locum explanaturus, qui magis potuerint
apud se quinque panes, & duos pisces collig-
gere; hoc est, qui maiorem Scripturæ in-
telligentiam fuerint adepti.

ὡς ἀντίστοιχον τῷ ἰσχυρῷ, &c.] Quasi vim
ad multiplicandos panes ac pisces penes se
non haberet. Nempe adungi potest & ille
locus iis, quibus Christi divinitatem visus
est labefactasse, quique a nobis in Orige-
niano collecti sunt.

τότε διήρκεσαν αὐτοῖς ἄρτοι] Ita Cod. Holm. &
Carena in Luc. 9. quæ MS. habetur in Bi-
bliotheca Mazariniana. Videtur aliter ha-
buisse Erasmi codex; sic enim ipse vertit:
tunc suscipiebant illi panes.

εἰ μὴ ἀρτὸν ἄρτον, &c.] Hæc fideliter re-P. 236.
tulit Hieronymus.

εἰ δὲ μὴ ἄρτοι τῶν ἁγίων, &c.] Notum Pythiæ
responsum Megarensibus datum:

ἡμεῖς δ' ἔσμεν ἁγίοι, ἐπὶ ἐν λόγῳ, ἐπὶ ἐν ἀριθμῷ.
quod retulit Dinias: cui alludit Theocritus
Idyll. 14.

ἀμμεῖς δ' ἔσμεν ἁγίοι, ἐπὶ ἀριθμῷ
δυσάνοι μετὰ ἁγίους

& Cal.

& Callimachus Epigramm. de Callignoto:

νύμφης, ὡς μὴ ἀνὴρ, ἔλεγε, ἢ τὸ ἀέθριον.
Hæc respexit procul dubio Origenes.

ἀλλ' ὡς σαρκίνοις] Ita Origenes infr. in
Matth. 19. p. 372. 376. Ita & MS. Alexandr.
Reliqui Codices, σαρκίνοις.

ἐπὶ τῷ χόρτῳ] Vulgo: ἐπὶ τῷ χόρτῳ.
P. 237. ὁμίζω δὲ ὅτι τὸς ἄλλους, &c.] Ambrosius
lib. 9. in Luc. 9. Hieronym. in Matth.
14. 19.

διὰ τὸ ὅτι τὸν μὲν μάκρον πεποιμένον,]
Erasmus: Propterea, ni fallor, Marcus dixit,
Dominum hoc fecisse. Verte: Propterea existi-
mo Marcum quidem posuisse, ποῖον enim pro
πλῆθους frequentem usurpari sciunt Gramma-
tici, & sapissime apud Origenem observare
licet.

ἐκατὸν, ἰσὺ ἀριθμῷ καὶ, &c.] Origenes infr.
in Matth. 18. 21. p. 341. ἵπτοι δὲ αἱ καὶ τὰς μονάδας
δενδρῆς, καὶ ἐκατοστάδες λόγον μὲν πῶς ἀναλογίας
ἔχεισι πρὸς τὸν ἐν μονάσιν ἀριθμὸν, &c. Ab unita-
te ad decadem, à decade ad hecatonda-
dem, ab illa ad chiliadem naturalis est nu-
merorum progressio: ita ut quum ad decadem,
vel ad hecatontadem numerando
ventum est, videatur ratiocinator ad unita-
tem revolvī, novumque calculum ponere;
unitatem enim illa proportionē servare re-
presentant. Ovid. 3. Fast.

Seu quod ad usq. decē numero crescente venit
Principium spatii sumitur inde novis.

Cum ergo unitas adeo propria Dei sit, ut à

Philone & Clemente Alexandr. unitati

Deus comparatur, & à Synesio prima omni-

unitatū unitas Deus appellatur, do-

ceatque Theo Smyrnæus in unitate Deum

manere, & Pléllus unitatem in se Dei ima-

ginem continere, & à Pythagoricis unitas,

δὲς appellatur; centenarius profecto nu-

merus qui unitati responderet, eamq; refert,

Deo facer esse debuit. Ita de illo alibi Ori-

genes: Centenarius autem numerus plenus in

omnia & perfectus ostenditur. & mox: Hic

ergo centenarius totius creature rationalis nu-

merus, quoniam non ex semetipso subsistit, sed

ex Trinitate descendit, &c. Ambrosius de fide

resurr. In centesimis quoque & in millesimis sa-

cri observatio numeri minime præteritur. Hie-

ronymus: Tunc per quinquagenarii numeri

penitentiam ad perfectum centesimi numeri

culmen ascendunt. Cyrillus lib. 12. in Johan.

τὰ μὲν ἐκατὸν, ὡς γὰρ μοι φαίνεται, καὶ δὲ καὶ καλῶς

ἔχον, τὸ πλῆθος αὐτῶν σημαίνει. Πλῆθος αὖτῳ

γὰρ ὁ ἐκατὸν ἀριθμὸς, ἐν δεκάδων δέκα συζευχθέν.

Centenario numero, ut mihi quidem optime se

habere videtur, plenitudinem Gentium signifi-

cante: plenissimus quippe centenarius numerus,

decem decadibus constans. At Origenes Hom.

16. in Levitic. in malam itidem ut in bonam

partem centenarium numerum sumi posse

scribit. Quinquenus numerus & in laudabili-

bus ponitur, & in culpabilibus . . . Sic ergo &
centenarius numerus ad utramq. partem accipi
potest.

πεντήκοντα, ἀριθμὸς ἀεικλοντὶ πλὴν ἄφεσις] Lev.
25. 10. Origenes Homil. 2. in Gen. cap. 6.
& Homil. 5. & 25. in Num. Hieronymus lo-
co proxime laudato.

τῆς καὶ πλὴν πεντηκοντῆς ἑορτῆς] Illud est Heb-
domadarum festum, de quo Levit. 23. 15.
& Deuter. 16. 9. Pentecoste appellatum 2.
Macc. 12. 32. & apud Joseph. lib. 2. de bell.
Jud. cap. 2.

ὃ, διὰ τὸ ἐν ἀρχαῖς ἡμῶν λαλεῖν] In Holm. P. 238.
C. & insertum erat manu recentiori: opti-
me, nam & sensus id postulat, & Erasmus
expressit.

ὃ δὲ ἔκκεν αὐτὰς παρελήφμεν] Erasmus: P. 239.

Ceterum cujus gratia hæc annotationes obiter
adjunxerimus. An aliquam vocem sup-
plendam reliquit Origenes, ut διασαφίσαις,
ἐξηγήσεις, ἐπισημειώσεις, vel quid simile? Annos
in exscribendo nimium præcipites vocem
aliquam prætermisimus? An pro, ταύτας,
legendum, ταύτας? Viderit Lector.

ἔθραξι, ὅτι τινες ἐρμηνεύονται, περατικοί.] Ori-
genes in Num. cap. 24. Homil. 19. Iste ergo
populus etiam Hebraus dicitur, quia transit de
Aegypto ad terram repromissionis. Id cum O-
rigene senserunt viri graves quamplurimi;
sed, ne hic operam meam ludam, vide Bri-
ani Waltoni Prolegom. 3. ad Bibl. Polyglot-
ta, & eruditissimum Geographiæ sacræ
opus lib. 2. cap. 14. Part. 1. Interim animad-
verte vocem, περατικοί, cum alibi fere dicantur,
περάται.

καὶ ἐυδίας ἡνάγκασε τὸς μαθητάς αὐτοῦ, &c. ul- P. 240.

que ad, τάχα ἐν] Inde liquet legendum

Matth. 14. 22. καὶ ἐυδίας ἡνάγκασεν ὁ ἰησοῦς τὸς

μαθητάς ἐμβλεῖν εἰς τὸ πλῆθος. non ut omnes

Editiones Græcæ, τὸς μαθητάς αὐτοῦ, & om-
nes, præter Vulgatam, & Persicam, Inter-
pretationes.

ὁρισμένον πλεῖον τι ἐμφαίνοντες, &c.] Erasmus;

certainam navim significantis per additum arti-
culum: legerat, πλεῖον, putabatque in eo ver-
ti disputationem hanc Origenis, quod vo-
cabulo, πλεῖον, præfixus esset articulus, &
apud Marcum, nam & sic ille supra: Mar-
cus paulum immutat is verbis sic posuit; Et con-
festim compulit discipulos suos ingredi, eis τὸ

πλεῖον, id est, in navim. Quasi non etiam præ-
fixum sit, τὸ apud Matthæum, Deinde quo-
modo cohererent cum illis sequentia hæc:

ὃ γὰρ αὐτὸν ἐμφαίνειν ἀπὸ τῶ ἐυδίας ἡνάγκασε τὸς μα-
θητάς, ἐξ ἧς δὲ τι πλεῖον τὸ. τὸς μαθητάς αὐτοῦ. καὶ πρὸς

μάρκῳ γεγραμμένον, καὶ τὸ ἀπλῶς, τὸς μαθητάς. O-

mnino Erasmus fugit ibi ratio, legendum

enim: ὁρισμένον πλεῖον τι ἐμφαίνοντος. Vult enim

Origenes amplius quidpiam habere Mar-

cum qui scripsit, τὸς μαθητάς αὐτοῦ, quam Mat-
thæu qui, τὸς μαθητάς, simpliciter. Nec quem-

quam

E

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam

quam movere debet vocabulum, ἄρδρ, quali, τὸν, sic ἄρδρ, ἀντὶ non fit; non enim stri-
ctē ἄρδρ sumit, sed laxius paulum, & ad us-
que pronomina significationem ipsius ex-
tendit; magnam quippe esse pronomen
inter & articulum affinitatem, perhibent
Grammatici, ut mirum non sit utrumque
ἄρδρ appellari.

τάχα δὲ ἡν ἀνὰ τὴν λέξιν ἁρδρῶν] Erasmus
vult horum cum præcedentibus unam esse
seriem, vertitque: *Fortassis ut etiam dictio-
nis modo immoraremur.* At ea pertinere ex-
istimo ad sequentia, & ante, τάχα, adscri-
bendam ταύτην ἐν τῷ, non post, ἁρδρῶν.

ὁ μὲν μαθητὴς διὰ τὸν πατέρα ἔχοντες τὸ ἵνα ὦν.
Adi Hieronymum, Chrysostomum, & Eu-
thymium.

ὅς τις ἦν τὰς ἀρχάς, &c.] Erasmus: *Quin
Petrus primum dicente ipsi Iesu, veni, &c. vel
de suo adjecit Erasmus, quod suppiendum
credidit, vel certe aliter habebat ipsius co-
dex ac noster, à quo nos ne latum quidem
unguem, quoad ejus fieri potest, rece-
dimus.*

P. 241. εἰς πλὴν γὰρ ἡνεσάρη, ἢ, &c.] ἡνεσάρη, ἡνε-
σάρ, Gennetara, & Gennassar, regio & lacus
regioni vicinus. Nulla plane extat vocis
hujus mentio in Veteris Testamenti Ebrai-
co contextu; in Novi Syriaca editione sic
scribitur ܡܢܪܐ: cuius dictionis originem
referre spissum est negotium. Hierony-
mus libro de Nom. Ebraic. *Genesar, Ortus,
principium.* Id emendat Santes Pagninus,
& legit: *Hortus principum*, ܡܢܪܐ ἢ inter-
pretatur præterea Pagninus: *Protectio prin-
cipis à πρὸς protexit.* Sed legendum omnino
in Hieronymo: *Ortus principum*; Hely-
chius: ἡνεσάρη, πατρὶς ἀρχόντων, à Chaldæo
ܡܢܪܐ & ܡܢܪܐ. Derivant alii a ܡܢܪܐ, quod
interpretantur, *vallis florida*: mallet, *vallis
constituta*, ܡܢܪܐ quippe furculum significat: fera-
cem enim esse regionem hanc ad prodigi-
um usque testificatur Josephus lib. 3. de
bell. Jud. cap. 18. & Josephi perpetuus imi-
tator Hegesippus lib. 3. Excid. Hieros. cap.
26. A ܡܢܪܐ factum conjectant quidam
ܡܢܪܐ, mutato à Chaldæis Caph in Gimel,
& inserto Samech: quod verum est. Itaque
passim in Veteri Testamento regionem
Cinnereth à Chaldæis Paraphrastis Gen-
nesar & Gennesarēth appellatam nanci-
scaris. In ea autem appellatione placuerunt
sibi, quod sua, ut dixi Dialecto significaret:
Ortum principum; & ex tribu Nephthali,
quæ ibi sita est, mille principes profecti Da-
videm convenissent 1. Par. 12. 34. Longe
vero ineptissima est sive etymologia, sive
allusio, quam loco laudato affert Hegesip-
pus: *Genesar, inquit, dicitur Græco vocabulo,
quasi generans sibi auram aqua dulcis, & ad po-
tandum habitilis.* Cum igitur vocis hujus ob-

scura sit origo, minime mirum insectiam
suam hic aperte Origenem profiteri. Hie-
ronymus vero tam strictē Origeni adhaeret,
ut ipsa etiam verba quibus ignorantiam
suam hic testatur, ille representaverit: sic
enim habet: *Si sciremus, quid in nostra lin-
gua resonaret Genesareth, intelligeremus quo-
modo Iesus per ipsum Apostolorum, & navis,
Ecclesiam de persecutione & naufragio libera-
tam transducit ad litus, & tranquillissimo por-
tu faciat requiescere.*

τὸν πατέρα τὸν σκότειν, &c.] Nota hic Patrem p. 242.
peccati, ipsius Filium, & Spiritum malum
opponi Deo Patri, Filio, & Spiritui Sancto.
Origenes in Matth. 16. 21. p. 284. ἡν ἰουδαί-
ον (χριστὸς) δὸν τὸν πορνὴν, καὶ τὸν ἡν ἀντὶ, εἰ δὲ τὸ
ἡν ἀντὶ λέω, καὶ ἡν ἀντὶ, καὶ ὁ πᾶς, καὶ πᾶς
τὰ ἐναντία οὗς εἶναι ὁ χριστὸς. ἔτι δὲ τὸ μὴ ὁμο-
τιζομένης εἰς ἀγίον πνεῦμα ἐκείνου πνεύματος, ἐν-
ποιήσας τοῖς ἡν ἀντὶ ἐκείνου τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν ἡν-
χλὴν, & τὸ σῶμα, εἰς ὅμοια ἢ πατρὸς, καὶ τὸ
ἀγίου πνεύματος. Porro Diabolum appellat
πατέρα τὸν σκότειν. Sic Paulus Ephes. 6. 12.
τὸς κοσμοκράτορας τὸν σκότειν τὸ ἀντὶ τούτου. Ori-
genes Homil. 8. in Exod. cap. 20. *Vi quoniam
Patres, id est, Diaboli, & Angeli ejus, caterique
principes mundi hujus, & rectores tenebrarum
harū, & ipsi enim efficiuntur Patres peccati, sic
ut & Diaboli; quoniam, inquam, patres isti &c.*

καὶ δὲ κακίαι, &c.] Matth. 13. 38. Iohan. 8.
44. Act. 13. 10. & 1. Iohann. 3. 8. 9. 10. Ori-
genes Homil. 8. in Exod. cap. 20. *Cum à
Diabolo ad peccatum suademur, semen ejus effi-
cimur: cum vero etiam implemus quod iussit,
tunc jam & genuit nos, nascimur enim ei filii
per peccatum. Et mox: Et ut ad ea quæ scripta
sunt, veniamus, Dominus majestatis Iesus Chri-
stus Salvator noster crucifixus est; hujus patuli
auctor & pater sceleris sine dubio Diabolus est,
sic enim scriptum est: Cum autem introisset Dia-
bolus in cor Iudæ Iscariot, ut traderet eum. Pa-
ter ergo peccati Diabolus est, &c. Et in Matth.
13. 43. p. 207. ἐν παραδείσῳ τοῦ ἡν τὸ πορνὴ
λόγος. Quis sermone Mali filios admiserant:
sed præcipue in Iohan. 8. 44.*

τὸν ἡν ἀντὶ τὸν ἀντικείμενον, &c.] 2. Thess. 2.
3. 4. ἀντικείμενον καὶ ἐπαιρέμενον, &c. est pro-
prie ἰσῶ, adversarius, inimicus, Diaboli co-
gnomen. Satanas autem Dei filii potissi-
mum adversarium significat. Origenes
lib. 6. contr. Cels. 1. 1. ἰσῶν διαβόλον σατάνην
καὶ ἡλλωκίον τὸν ἑσπέρην ὁνομαζόμενος σατάνης, μὴ
ἀλαμβανόμενον εἰς ἡλλάδα φωνῶν, ἔστιν ἀντικείμε-
νον. πᾶς ὁ ἐπὶ κακίαν ἐλθὼν, καὶ ἐπὶ αὐτὴν
βίον, ὡς τὰ ἐναντία ἀντίστοιχον τῇ ἀρετῇ, σατ-
νάς ἐστίν, τῷ ἔστιν ἀντικείμενον καὶ ἡν τὸν δὲ
δικαιοσύνην, καὶ ἀλήθειαν, καὶ σοφίαν. Diabo-
lum Diaboli filium appellat Origenes,
quemadmodum & Iohann. 8. vers. 44.
ὁμοῖος δὲ ἡν πατρὸς τὸν διαβόλον ἔστιν, καὶ τὰς ἐπιθυ-
μίας τὸν πατέρα ἡμῶν δίδετε ποιεῖν, ἐκείνου δὲ ἀν-
τι-
δρῶν.

Ἐπαποκύνει· ἢ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐχ' ἔσται, ὅτι καὶ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλήσῃ τὸ ψεύδος ἐν τῷ ἰδίῳ λαλῆσει, ὅτι ψεύς ἐστι, καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ. Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & Pater ejus. Scio, ambiguum esse locum hunc; ejusque ambiguitatem ab Origene proponi, in Johann. 8. 44. & cum ita plerosque exponere, quasi, αὐτῷ, referendum sit ad ψεύδος. Hieronymus in 14. II. Legimus in Evangelio, quod Diabolus ab initio mendax sit, & Pater ejus: id est, mendacii; quod multi non intelligentes, Patrem Diaboli volunt esse Draconem qui regnet in mari, quem Ebraei appellant Ἰφριγ. Nonnus vero ad Diabolum refert:

ὅτι λοιγὸν ἦδος αἰχρῶν
ψεύς αὐτὸς ἔσθι, ψεύδων ἐν ψευδῶν
quia perniciosus moribus praeclitus
Mendax ipse est, mendax ex Patre.

Et revera articulus praefixus τῷ πατρί, id videtur confirmare. Alioquin hunc locum roborandis dogmatibus suis, quibus natos, & natorum natos Diabolus tribuebat, proferre non potuissent Caiani & Archontici: qui, ut refert Epiphanius; hunc ita conceptum legebant: ὁ μὲν ἰσὺς ἐστὶν ὁ πατὴρ ὁ ὅλος τῷ διαβόλῳ, ὅτι ψεύς ἐστιν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύς ἦν. Cyrillus praeterea Alexandrinus libr. 6. Comment. in Johann. nonnullos refert existimare Diabolum, postquam è caelo deturbatus est, in infernum fuisse detrusum & alligatum; alium vero Evam & Adamum in fraudem illexisse, eumque superioris illius filium à Christo hic appellari: quod commentum merito Cyrillus explodit. Id certe constat τῷ πατρί, ad Diabolum, non ad mendacium ipsos retulisse.

τὸ ἐναντίον τῷ ἀγίῳ πνεύματι πνεῦμα] πνεῦμα intelligit ὁ πονηρὸς, de quo Luc. 7. 11. & 8. 2. & πνεῦμα ἀνιδυαρόν, de quo Matth. 12. 43. & passim, πνεῦμα ἀλλοτὸν καὶ κακόν, de quo Marc. 9. 25. quae in Spiritu sancto spiritibus malis adverso ejiciebat Christus. Intellige & Spiritum illum mendacii, de quo 3. Reg. 22. 22, 23. adversarius Spiritus veritatis, de quo Joh. 14. 17. & alibi. Tertullianus demonogamia: Ergo, inquit, hac argumentatione quidvis novum onerosum Paracletō adscribi poterit, est ab adversario spiritu fuerit. Non utique. Adversarius enim spiritus ex diversitate predicationis apparet. & Origenes Tom. 12. in Matth. p. 299. ἐπαπορῶσαι μ' ἀν τοιαῦτα, ἀρὰ ἐστὶν ἀρνησάμενος τὸ ἱερὸν, μὴ συνώκηται τὸ ἀρνημένον πνεύματος ἐν ᾧ τὸ διδόνον πνεῦμα καὶ σοφία ἐστὶν παρὰ τὸ ὁμολογεῖν κατὰ τινὰ ἀξίαν αὐτοῦ ὡς τοῦ θεοῦ συνδυασμένος.

ὅτι τὸ ἀρτὸς ἐστὶν ἐκ τῆς αἰχρῆς, &c.] Aliquantisper ab horum sententia recedit Erasmus.

ὡς ἔξω τῷ πειρασμῷ, &c.] Erasmus: quasi jam positus extra tentationem illius navis in qua jactabatur. An habuit Erasmi codex: ἐκείνου πατρὸς, ut ejus interpretatio videretur postulare? an id supplendum credidit?

Ἐπὶ τῷ σέσωσμένῳ.] C.H. habebat ἐσωσμένων, sed ad oram recentiorum manu notatum erat: σέσωσμένων. Lege, σέσωσμένων. Erasmus: de his qui servati sunt.

εἰ δὲ ἐστὶ τὸ διαφρά, &c.] Fugit Erasmus P. 243. loci hujus sententia; sic enim interpretatur: Porro num qua differentia sit hujus verbi: Salvi facti sunt, quod de his dictum est, quantum ad salutem datam; nam profluvio sanguinis laboranti famine dictum est: Fides tua te salvam fecit, ipse etiam per te dispicies.

καὶ θυσιὰν κατὰ τινὰ, &c.] Nempe cum cap. 244. putasset Cenchreis, juxta votum prius à se conceptum, Act. 18. 18. vel cum quatuor illos viros votum habentes super se radicavit, oblationemque pro unoquoque eorum offerri, Act. 21. 24. 26. Legale votum appellat, quod juxta Legem factum fuerat. Lex autem ea habetur diserte Num. toto cap. 6. θυσιὰν dicit; quum enim caesariem deponebant Nazaraei, agno, ove, & ariete faciebat Sacerdos, panes azymos, aliaque nonnulla offerebat, capillosque deponos comburebat. Num. cap. 6.

καθαρίσει περιμήδα, &c.] Hieronymus iisdem pene verbis: Manus, id est, opera, non corporis utique, sed anima lavanda sunt, ut fiat in illis verbum Dei. Origenes infra in Matth. 15. 19, 20. p. 255. τὸ δὲ ἀνίστασθαι χερσὶ φαρμακείαν, & κοινοῖ τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' εἰ δὲ τοὺς μακάριους εἰπὼν, κοινοῖ τὸ ἀνθρώπου καρδίαν ὅτι ποιεῖ ἐν φαρμακείᾳ, ὁ πῆρις τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐσθίων.

ταῦτης τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς τιμῆς, &c.] Eadem haec habet Hieronymus.

κερβάν ἐστιν ὁ ἐφείλες μοι, θυτίς, δ' ὄρον] ἱερὸν Oblatio, donum, sacrificium. Theophylactus in Matth. 15. 5. κερβάν ἐστιν ὁ ἐφείλες μοι, θυτίς, δ' ὄρον τὸ θεῷ ἀναλιδεῖσθαι: ὁ ὅν χρεώσθης ὡς τὸ θεῷ ἐκτολε ἐφείλων, καὶ ἀκὼν καλῶς ἀλλο.

ὅπερ ἐν ὁ δανείσθης ἐποίη, &c.] Fenerator ut pecuniam creditam reciperet, hanc Deo consecrabat, atque ita eam suo nomine in gazophylacium inferre creditorem cogebat, quod erat eam aliquomodo recipere. Filii autem ne pecuniam parentibus debitam darent, eam Deo pater consecrabant. Igitur etiam si diversis de causis, idem tamen filii illi nequam faciebant accreditores; utrique enim Corban causabantur, illi ut mutuum reciperet, illi ne quid parentibus darent.

ὁ ἀν' ἐξ ἐμὴ ὠφελήσῃς, &c.] Loci obscuri, varique ab Interpretibus accepti, clara haec est, & dilucida expositio: Quare à me adjutus fuisses, ὁ Pater, cares jam Deo consecrata est: live, munus est id quo a me juraveris. Origenes

Etor, nec aliter Nonnus:

ἔρχε δὲ κίβλω
τῇ ἐνὶ χαλκὸς ἔκειτο, καὶ ὅπποσα βέλετο, χηλῶ
αὐτὸς ἀνέρταζε φύλαξ κακός.

habebat autem cistam

*In qua pecunia jacebat, & quaecumque vole-
bat, loculo*

Ipsē auferēbat cūstos malus.

Ubi notandum obiter κἑσω appellari, quam Evangelista γλωσσόκομον appellat: Perfa Interpres vertit, *capsum nummorum*. Ita 2. Par. 24. 8. πῶς, *arcam*, LXX. vertunt, γλωσσόκομον, quam à Græcis vocem mutuati (sunt Jonathan & Hierofolymitanus Interpres, Gen. 56. 26. & Syrus, Joh. 12. 6. & Ebraei Magistri aliquot. Helychius : γλωσσόκομον ἔθην· σφοδρὴ ἐξήλθεν τῶν νεφελῶν· Sed ad rem. ἀντίθετα, haud fecus ac ἰβάζαζι, utrumque significat, *ferabat, auferebat* : quod utrumque sive casu, sive consilio expresse Augustinus : *ministerio portabat, furto exportabat*. Eadem eff. apud Græcos significatio vocis ὄρεω. Inde ὄρεω. Paulus 1. 1. D. De furt. *Græci δὲ τοῦ φέρειν, hoc est, ferendo, ὄρεως dixerunt*. Etymologus : ὄρεω τὸ φέρω, φέρω φέρω. Ita apud Latinos, *fero, pro aufero*. Virgilius :

*Omnia fert etas, animum quoque. Item:
Postquam te fata tulerunt.*

ἐπὶ τῶν καὶ νῦν τὸ ἑκκλησιαστικόν, &c.] Episcopos designat, quorum munus erat, ut supra diximus, bona Ecclesiastica, census puta, decimas, & oblationes servare, eaque sibi, clericis, & egenis distribuere.

δι' αὐτὴν γὰρ γὰνγρᾶν, νομὴν ἔχουσαν] Erasmus:
Ob qua veluti gangranam habenti: videtur
legisse, δι' αὐτὴν γὰρ γὰνγρᾶν νομὴν ἔχουσαν

τὸ πεπυρωμένον τέττε βέλ.] Alludit ad Ephes. 6. 16.

δοτὶς δεικαλόνες δὸν τῆς ἐξόδου] Per me non
stat, quin postremum illud, ἀπὸ, deleatur.
C. R. habet, δεικαλόνες δεικαλόν. autem
femineum sibi genus non raro vindicat
apud Clement. Alexandr. ipsum Origene-
nem, & alios plerosque.

Clem. A-
lex. Strom.
6. Orig.
contr. Gels.
lib. 2.

P. 247. *οἱ τιμὰς πατρὸς καὶ μητρός* [C.] Erasmus, in *sub-*
sidium, in honorem, cuius honoris pars erat
subsidium parentibus ferre, ut docetur su-
 pra p. 245. Hinc 1. Tim. 5. 17. *Qui bene prae-*
sunt Presbyteri, duplici *τιμὰς*, duplici honore di-
 gni habentur: hoc est, duplici stipendio.
 Eodem sensu Prov. 3. 9. *Honora Dominum de*
tua substantia; id est, largire. Elegantissime
 Cicero dixit: *Curio misit medico bonos ha-*
beretur: hoc est operæ pretium redderetur.
 Inde, *Honorarium*.

Ἰουδαῖοι ἐν ὑμῶς, &c.] Ita C.C. Holm. & Reg. Videtur legisse Erasmus: Ἰουδαῖοι ἐν ὑμῶς, &c. vertit enim: *iudaei igitur filios*; quæ lectio verissima est.

ἀπὸ τῶν τροφικῶν, &c.] Ita C. H. at R.
ἀπὸ τῶν τροφικῶν, &c. Sic ergo locus hic

concupiendus est: ἀπὸ τῶν περὶ φιλικῶν βυλόμε-
νⓄ διαβάλλειν λόγων, &c.

πνεῦματι καὶ ἁγνότητι] Ebr. וְרוּחַ תְּהוֹרָה; optime Vulgata, *spiritum saporis*; & Aquila, καὶ καθαρότης, ἡ ἀνυσίσις τῶν ὀρεῶν; & quod imo habet Syrus; Jonathan, *spiritum deceptionis*; Arabs, *spiritum abjectionis*; Theodotion, εὐδίας δυνάμει, vel potius, εὐδίας δυνάμει. Ab hac significatione cum multum recedere videatur, πνεῦμα καὶ ἁγνότητι, Leo Castrius legendum censet apud LXX, καὶ ἁγνότητι δυνάμει, sed fallitur, nam Paulus hunc locum repetens, legit: πνεῦματι καὶ ἁγνότητι, Rom. ii. 8 & hic constanter Origenes, Hellenistæ dixerunt, καὶ ἁγνότητι πρὸς ἁγνότητι. Ita Psalm. 29. 13. *Vt canteat tibi gloria mea, & non componatur.* LXX. ἁγνότητι καὶ ἁγνότητι. Ebr. וְרוּחַ תְּהוֹרָה, non ut vulgo legitur: וְרוּחַ יָם, quam lectionem tamen sequitur Thargum. Et Dan. 10. 9. *Et audiens iacebam consternatus super faciem meam.* LXX. ἁγνότητι καὶ ἁγνότητι. ὁ ἁγνότητι. Utrobique ὁ ἁγνότητι reddiderunt per τῶν. καὶ ἁγνότητι: quemadmodum תְּהוֹרָה quod ex רוּחַ factum est, per nomen, καὶ ἁγνότητι. Vereor præterea, ut, καὶ ἁγνότητι, ullibi unquam legerit Castrius. Cæterum Cod. Holm. habebat πνεῦμα, & scripsimus πνεῦμα, nam infra legitur: πνεῦμα καὶ ἁγνότητι, & LXX. πνεῦμα καὶ ἁγνότητι. πνεῦμα καὶ ἁγνότητι.

Ἑβραϊκὴ τὴ ἐμφραγμαμένη] Ita Ebraica, & P. 248.
 Vulgata, & reliquæ interpretationes. Lxx
 & Epiphanius Hær. 64. Ἑβραῖα τὴ ἐμφραγμα-
 νη τούτου, quasi de suo libro locutus fuerit
 Iſaias.

μονα τῶν ἐσθλαίων ἐρχίζεν τὸν λαόν, &c.] Impuras & illotas manus ori admoveere piaculum erat Pharisaïs, ne scilicet labia & os polluerent. Institutum illud exagitans Christus, Ἰαία verba apposite in illos contulit: Purus est populus iste labiis & ore tenus; corde autem contaminatissimus.

*ἀκούει τοῦ διδάσκοντος, &c.] τὰ οὗτοι editioni
consentient Matthæus, & Marcus; & illis
Origenes: ματθεοῦ καὶ μαρκου τοῦ διδασκόντος ἐλά-
λουν· ἀκούωντες, καὶ διδάσκοντες. Aliter Vul-
gata: Et timuerunt me mandato hominum &
doctrinis, & quotquot Ebraico contextui
insistunt, cuius variam fuisse hoc loco le-
ctionem, ex hac interpretationum varie-
tate coniungit quidam. Ego aliter iudico,
nam præterquam quod nulla ejusmodi no-
tatur variatio in Keri & Ketib, neque in
variis Lectionibus Orientalium & Occi-
dentalium, neque in illis Ben Acher, &
Ben Nephthali; si rem propius spectes,
etiamsi verba recedant paulisper, senten-
tiarum tamen in idem recidunt, cum præ-
sertim, διδάσκοντες, hic significationem
non docendi, sed discendi obtinere*

videatur, ut infra quoque notabimus.

P. 249. καὶ ἐν ἐκείνῳ διαφύροντες αὐτὸν ἐκινῶντα] Quam proxime ad Judæos accederent Ebionæi, docent Irenæus, Epiphanius, & Theodoretus. Non ab impuris autem cibis solummodo, sed & ab animatis omnibus eos abstinuissent, ac pro impuris habuissent, eundemque errorem Petro affinxisse testis est idem Epiphanius. Nec Ebionæorum duntaxat error ille fuit; quæ animata fuissent respuenda censere, sed & Nazaræorum, & Dositheanorum, & Valesiorum, & quorundam à Saturnilianis, & Marcionistis, & si Philastrio fides est, Aërianorum, & Encratitarum, & Manichæorum, & qui ex illis orti sunt, Priscillianistarum, & Apotactitorum, seu Apostolicorum. Quam insaniam damnavit Synodus Gangr. Can. 2. aliaque subinde Concilia.

Epiph.
Har. 30.

P. 250. ἐν εἰδωλοῖς, &c.] Ita C.C.H. & R. εἰδωλῶν autem tradunt Grammatici esse idoli similitudinem; quam significationem hoc loco tueri non possunt. Malim igitur, ἐν εἰδωλοῖς, hoc est in idolorum templis. Erasmus, in sacrificiis idolorum. Cæterum vid. Ad. 15. 20. & 21. 25.

P. 251. ἐν διαφύροις ἐνδιαφύροις, &c.] Erasmus: *conscientia superstitione in rebus, ut opinor, indifferenteribus*: legebat: ἐν ἀδιαφύροις. Pro ἐνδιαφύροις autem legendum existimo ἀδιαφύροις, vel ἐνδιαφύροις. ἐνδιαφύροις autem insolens est.

P. 252. ὑπὸ τοῦ φασκόντων ἐ τὸν, &c.] Valentiniariorum, Marcionistarum, aliorumque. ἡμεῖς ἀλλήθως ἔχῃ] Ita C.C.H. & R. Priorem illam vocem prætermisit Erasmus. Legendum ἡμῶν.

ἵδι τὰ αἰῶν ἐκείνῳ] Vides hic duos αἰῶνας, & oppositum αἰῶνα ἐκείνῳ. αἰῶν τέττω, ut revera duo sunt. Horum alter idem est qui αἰὼν ἐρχόμενος, Marc. 10. 30. Luc. 18. 30. αἰὼν μέλλων, Matth. 12. 32. Hebr. 6. 5. αἰὼν τῶ αἰῶν, Hebr. 1. 8. αἰῶνες τοῦ αἰῶνος, & sæpe αἰὼν simpliciter, vel αἰῶνες. Alter vero αἰὼν ἡ κόσμος τούτου, Ephes. 2. 2. οἱ αἰῶνες αἰῶνος πομπῆς, Gal. 1. 4. ὁ νῦν αἰὼν, Tit. 2. 12. & αἰὼν ἐκεῖ, passim. Utrumque optime distinxit Luc. 20. 34. 35. Unde & hunc locum expresse Origenes: οἱ υἱοὶ τῶ αἰῶνος τούτου γαμήσι, καὶ ἐκγαμήσκουσιν] οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐκείνην τῶ αἰῶνος ἐκείνου τυχέιν, καὶ τῶς ἀναστάσεως ἐν νεκρῶν, ὅτι γαμήσιν, ὅτι ἐκγαμήσκουσιν. Sic apud Ebræos duo sunt sæcula, הָיָה הַיּוֹם *seculum hoc*, & הָיָה הַיּוֹם, *seculum futurum*, quo vel dies Messiae intelligunt, vel tempus quod mortem statim sequitur, vel quod sequetur corporum resurrectionem.

P. 253. ἵπτοι δ' ἀντίς, &c.] Hoc loco multum se jactant Heterodoxi. Inde certe Petrus Martyr, Philippus Mornæus, alique nobiles illarum partium consecranci rem sibi con-

fectam putant. Sixtus Senensis locum ab Hæreticis, Petronius Cardinalis & Genibrardus ab Erasmo depravatum & adulteratum suspicantur. Quem tamen integrum esse fidem faciunt calamo scripta Græca exemplaria. Neque vero cur ad ejusmodi responsum decurratur, ratio ulla est; cum omnis inde illis arcessendi causæ suæ patrociniis anxia facile præcidatur. Quamvis autem Adamantii de Eucharistia opinio, satis jam in Origenianis ventilata sit, accuratius tamen locum hunc enucleabimus.

ἢ τοῦ ἰδίου λόγου ἀντιδρῶν τὸν γαστήρον, &c.] Cum quis corporis Christi sit particeps, non sufficit sola participatio hæc, ut sanctitatem consequatur: at necesse est præterea, ut nullius sibi sceleris conficius, sed pura mente ad sacramentum accedat, alioquin *judicium sibi manducat & bibit*. Duo igitur requiruntur, ut qui particeps fuerit corporis Christi, sanctior evadat; primum ut particeps fiat, tum ut pura ejus sit mens & integra conscientia. Desuerit postremum hoc, seipsum sancti sacramenti fructu fraudaverit. Non igitur ex se, vel *suapte natura*, ut reddit Erasmus, solum, nec simpliciter & absolute utentem sanctum efficit corpus Christi; alioquin etiam indigne utentem sanctum efficeret: sed adhibita pura conscientia, & certa fide utentem sanctum facit, eique fit utilis.

ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆ μη φασκόν, &c.] Mox docuit Origenes nisi ad hunc corporis Christi esum, integer præterea & intaminatus animus accesserit, futurum ut nullus inde ad nos fructus redundet; nunc subiungit nec simpliciter ex abstinentia ab hoc sacramento quicquam nos detrimenti capturos, vel bono aliquo privatum iri; cum illo abstinere debeat homo sibi nondum satis probatus; vel si impedimentum aliquod occurrerit, aut ad legitimam ætatem nondum pervenerit; sed tunc potius cum insinceri pectoris sordes eluere negligentes hoc esu sponte abstinemus: τὸ γὰρ αἰτίον τῆ ὑστερήσεως ἡ κατὰ τὴν ἐκείνην τῶ αἰῶνος ἐκείνου τυχέιν, καὶ τῶς ἀναστάσεως ἐν νεκρῶν, ὅτι γαμήσιν, ὅτι ἐκγαμήσκουσιν, ἢ δυνάμεσιν ἐστὶ, καὶ τὰ κατὰ τὸν αἰῶνα.

καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ὑλικόν, &c.] Hoc est accidentia materiæ panis prius inhaerentia, ejusque propria; quæ postquam in stomachum demissa, ab eoque corrupta sunt, in novam convertuntur substantiam, & partim humani corporis formam induunt, partim ejiciuntur in secessum, juxta doctrinam S. Thomæ, p. 3. q. 77. a. 5. & 6.

καὶ τὸ πᾶν ἐκτενέμεν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ, &c.] Ut supra ἐντενέμεν, sic nunc ἐκτενέμεν appellat sacrosanctum illum sermonem quo panis consecratur. Ita Justinus Martyr Apolog. 2. ad Anton. Imp. αὐτὸν ἐν τῷ λόγῳ διὰ τὸν σάραν.

καρποποιήσας ἡμῶς τὸν ἑαυτοῦ ἡμῶν, καὶ σάρκα
καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔδωκεν. ὅπως καὶ τὸ δι-
εῖναι τὸν λόγον τὸν θεὸν πατέρα ἀντὶ τῆς ἡμετέρας ἡμετέρας ἡμετέρας
ἡμετέρας ἡμετέρας καὶ μὴ ἀλλοῦ. ἀποφασίζονται ἡμετέρας
ἐκείνου τὸν καρποποιήσας ἡμῶς ἡμῶς ἡμῶς ἡμῶς ἡμῶς
διὰ τὸν λόγον. Sed quemadmodum per verbum
Dei caro factus Iesus Christus servator noster,
carnem & sanguinem pro salute nostra habuit:
ita cibum per precem verbi Dei ab ipso benedi-
ctum, quo sanguis & carnes nostræ mutatione
factæ nutriuntur, illius incarnati Iesu & carnem
& sanguinem esse edocti sumus. Theophilus
Alexandrinus in prima Epistola Paschali:
Quod adferens non recogitat aquas in bap-
tismate mysticas adventu sancti Spiritus conse-
crari, panemq; Dominicum, quo Salvatoris cor-
pus ostenditur, & quem frangimus in sanctifi-
cationem nostræ; & sacrum calicem; quæ in
mensa Ecclesiæ collocantur, & utique inanima
sunt, per invocationem & adventum sancti Spi-
ritus sanctificari, Augustinus lib. 3. de Trinit.
cap. 4. Nec linguam quippe ejus, nec membra-
nas, nec atramentum, nec significantes sonos lin-
guæ editos, nec signa litterarum conscripta pel-
liculis, corpus Christi & sanguinem dicimus; sed
illud tantum quod ex frugibus terræ acceptum,
& prece mystica consecratum rite sumimus ad
salutem spiritualem, in memoriam pro nobis Do-
minicæ Passionis. Precem appellat mystica
verba à sacerdote prolata, quod iis precatio
contineatur, ut ostendimus in Origenianis.
Hoc igitur sermone utilis sit comedenti ille
cibus pro pietatis illius & fidei modo; acci-
dentia autem, materiæ panis prius adhæ-
rentia, in ventrem abeunt, postquam in no-
vam substantiam conversæ sunt.

καὶ τὸν τὸν αὐτὸν διαβλήσει; Hic est enim
verus ille fructus, de quo in quocunque die
comederimus, aperientur oculi nostri, & erimus
scientes bonum & malum: hic est verus ille
panis, in cuius fractione aperientur oculi
nostri, & Deum cognoscemus.

καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας τῆς αἰῶνος, &c.] Hoc est τὸ ἡμετέρας,
de quo supra, accidentia scilicet quæ fue-
runt materiæ panis. Ea autem nihil ad
sanctitatem comedenti conferunt, sed sermo
super pane prolatus; cum enim vi ac
virtute illius fiat mira illa panis in corpus
Christi conversio, quam placuit Ecclesiæ
Transubstantiationem appellari, & corpus
Christi comedentem plurimum ad sancti-
tatem consequendam juvet, si puro pectore
exceptum sit, beneficium hoc sermoni illi
mirifico super pane prolato acceptum quo-
dammodo referre possumus.

καὶ ταῦτα μὴ δεῖ τὸ τυπικὸν εἶναι, &c.] Cor-
pus Christi sub typo & symbolo panis oc-
cultum & involutum, cum accidentibus
panis quæ corpus Christi tegunt, typicum
& symbolicum corpus dici potest; sive
quod specie, & similitudine, hoc est typo,

& symbolo panis sit, corpus Christi revera
sit; sive, ut vult Bellarminus, quod Eucha-
ristia sit sacramentum, hoc est signum, seu sym-
bolum rei sacræ, nempe corporis Christi sub illo
symbolo delitescens: sive, ut idem docet,
quod ipsum verum corpus Christi, ut est in Eu-
charistia, sit typus ac symbolum sui ipsius, ut fuit
in cruce, & ut est nunc in cælo: sive quod cor-
pus & sanguis Christi sint resurrectionis no-
stræ symbola, ut sciscit Nicænum Concili-
um; vel, ut Concilium Tridentinum, quod
Sacramentum Eucharistia sit pignus futuræ no-
stræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbo-
lum unius illius corporis, cuius ipse (Salvator)
caput existit, cuique nos, tanquam membra, ar-
ctissima fidei, spei, & charitatis connexionē ad-
strictos esse voluit: sive tandem quod corpus
Christi & sanguis sint fidei & promissionis
symbolum & typus, juxta Clementis Ale-
xandr. sententiam lib. 1. Pedag. αὐτὸς δὲ
inquit, & ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἡμετέρας ἡμετέρας, ἐκείνος
ἐκείνου δὲ συμβόλων. Φαίνεται μὲν τὰς σάρκας,
εἰπὼν, & πίεται μὲν τὸ αἷμα, ὅπως τὸ πῖσις καὶ
τὸ ποτίζειν τὸ πῆτιμον ἀλλοτρίων. Alibi autem
& Dominus in Evangelio secundum Iohannem,
aliter per symbola significavit: Edite meas car-
nes, inquit, & bibite meum sanguinem, mani-
festo fidei & promissionis potentem allegorice
designans. Præclare Maximus martyr in
Scholiis ad Dionysium; ὁ ἡμετέρας αὐτοῦ τοῦ
θεοῦ ἐν τῷ ἡμετέρας ἡμετέρας, ἀλλὰ ὁ αὐτὸς συμβόλων
ἐκείνου, εἰπὼν τὸ ποτίζειν τὸ πῆτιμον, &c. Non
nudum scilicet corpus Christi contingi-
mus, sed sub symbolis delitescens. Igitur
symbolicum corpus idem est, quod mysti-
cum corpus, quod est proprie sacramentale.

πολλὰ δὲ ἂν ἐκεῖ &c.] Videtur alius esus
corporis Christi significari, atque ille de quo
mox egit: ut revera duplex est, Sacramenta-
lis alter, quum videlicet corpus Christi ore
recipimus, alter quum fide Verbum car-
nem factum comedimus. Uterque esus di-
serte explicatur capite Iohann. 6. & poste-
rior quidem à v. 31. ad hæc verba v. 51.
καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐστὶν ζωὴ δίδωμι prior vero ab his
verbis ad v. 59. Id docent Catholici Inter-
pretes fere omnes. Sacramentalem esum
supra proposuit Origenes, de alio hic agi-
tur. Id si caute animadvertisset Vincentius
Bellovacensis hæc profecto non scripsisset;
sed in Commentario ejus (Origenis) super Mat-
theum cavendum est quod dicit panem illum quem
dedit Dominus Discipulis, non fuisse verum cor-
pus ejus, exponens illud mystice de pane Dei verbi.

καὶ τὸν τὸν αὐτὸν, &c.] Non habet mercedem, hoc
est, ζωὴν αἰώνιον, quæ recte factorum finis est
& merces, ut mors peccati.

ἀνελευθερία γίνεσθαι] Videtur legisse Erasmus, P. 255.
ἀνελευθερία, vertit enim: si in verbo per illibe-
ralem adulationem, aut lucri causa fiat.

ἡ ἡμετέρας τῶν ἀποστόλων τῶν λόγων, &c.] Sen-
sus

Lib. 2. de
Sacram.
Euch. c. 2.

Ibid.

Conc. Tri-
dent. sess.
13. cap. 1.
& 8.

Maxim.
ad cap. 1.
lib. de Ec-
clesi. Hie-
rarch.

Vinc. Bell.
Specul. do-
ctrinal. lib.
18. c. 43.

dispergeret Deus filios Adam, statuit fines Gentium secundum numerum Angelorum Dei, vel (ut in aliis exemplaribus legitur) secundum numerum filiorum Israel, &c. & Homil. 13. in Ezech. Secundum numerum Angelorum Dei, sive ut melius habet, secundum numerum filiorum Israel.

P. 257. ἡτοιμασμένῃ πενόςσει.] A פנא, unde Niphal, פנא incurvatus, depressus, & per metaphoram, humilitatus. Ex hoc loco Theophylactus: χανανάα, ἡτοιμασμένη τῇ ταπεινώσει.

ἡτοιμασμένοι εἰσὶν ἐν βασιλείᾳ τῶν ἁγίων, &c.] Alludit ad Matth. 25. 33. Legendum videtur: ἡτοιμασμένοι εἰσὶν βασιλείᾳ, & c. ut ἡτοιμασμένοι τῇ ταπεινώσει, ὡς λέγει Theophylactus ex hoc loco: οἱ γὰρ δίκαιοι τῷ ὕψει τῆ βασιλείας τῷ θεῷ ἡτοιμασθέντες.

ἡτοιμασμένοι εἰσὶν ἐν βασιλείᾳ.] Ita scriptum erat, C. H. & R. Sed quis non videt corrigendum esse ἡτοιμασθέντες?

εἰς ἐκείνην πόλιν.] Et alii item: καὶ δύο, de quibus Matth. 6. 27.

P. 258. μή τις τοιαύτη θυγίη.] Hieronymus.

τῇ ἱσραὴλ μὴ διειρατισθῇ.] Erasmus: videlicet eum qui non erat in Israel, neque perspicax. Videtur legibile, τῇ μὴ διειρατισθῇ.

ἡ δὲ αἰὶς αἰώνων ἐν εἰρησμένῳ.] Sic habebant C. C. H. & R. Correxerat autem aliquis adoram libri H. ἄβρον ἐν εἰρησμένῳ, quam lectionem secutus est Erasmus: sic enim reddit: quoniam cum adesses ea mensura panum, ut non possent simul & filii comedere panes, & ceteri familia, aut alii prater ea panem bene confectum: indigesto & perturbato sensu, id enim plane sibi vult Origenes: Quum ea esset panum mensura, ut non possent filii simul & canes domus panem comedere, nisi forte alium à pane elaborato panem canes comederent.

μή τις δύναμις καὶ ἐξήρει, &c.] Sic hæc benigne possumus interpretari, humanam Christi naturam, utpote creatam, vis infinitæ nequiquam fuisse capacem; sed à Verbo tanquam instrumentum mensuram aliquam potestatis accepisse.

περί τινος γέγραπται, &c.] Exod. 22. 31.

ἄλλοι μὲν ἐν ἀπολαύσει ὄντων, &c.] Jam supra doctrinam hanc, quæ μέμνηται, αἰώνων αἰσθη, ab Origene confutatam vidimus. Hieronymus tamen Epist. 59. ad Avitum, hujus erroris reum ipsum peragit. Quo jure, disputamus in Origenianis. Hic autem Simonianorum, Basilidianorum, Marcionistarum, aliorumque cum quibus semper ad præliandum compositus est, stolidam opinionem notat, quæ Metempsychosin statuebant, Origenes in Epist. ad Rom. lib. 5. c. 5. Sed hæc Basilides non advertens de lege naturali debere intelligi, ad ineptas & impias fabulas permonem Apostolicum traxit in Pythagoricum dogma, id est, quod anima in alia atque alia corpora transfundatur, ex hoc Apostoli dicto co-

natur adstruere. Vide Irenæum lib. 1. cap. 20. Epiphanius Hær. 42. cap. 4. & 11. ubi errorem hunc Valentino, Colarbaso, Gnosticis omnibus & Manichæis, præter Marcionem, tribuit.

καὶ τὸ δὲ λόγος ἡμετέρας.] Sententia postulat ut τὸ ἡμετέρας negandi particula præfigatur.

καὶ τὸ λυσώδες.] Erasmus reddit: multa. P. 260. que graveolentia; legebat nempe, καὶ τὸ δυσώδες.

ἡμετέρας καὶ τῆς γραφῆς, &c.] 2. Reg. 16. vers. 9. Psalm. 21. v. 17. Eccles. 13. v. 22. & alibi.

καὶ λόγος ἐργάζεσθαι.] Erasmus: juxta rationem ingredi, legerat procul dubio, εἰς ἐργάζεσθαι, vel ἐργάζεσθαι, quod valde mihi probatur; nam & id sensus desiderat, & confirmatur ex Theophylacto: καὶ χαλῶς, inquit, βλέπων ὅτι τὸ καλὸν, ὃ δὲ αὐτὸ ἐργάζεσθαι. Codices tamen H. & R. habent, ἐργάζεσθαι.

ὁ ἀποτέρον καὶ ὁ ὑπερον λαλῶν &c.] Origenes lib. 2. contr. Cels. pari sententia: ἀείρον ἀντίον, ὁ φθαλμοὶ τυφλῶν τῶν ψυχῶν, καὶ ὅσα τὰ ἐκ κεκοσμημένων σφόνδεσιν ἀντίον, ἀκρίαν ἀποδοῦναι: ἀντίον, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν (ἐκ τῶν) μακαρίων ζώον: πολλοὶ δὲ καὶ χαλῶς τὰς βλάσεις τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων, καὶ τὸ λόγος ἡμετέρας αὐτῶν, καὶ ἀπὸ αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἐλαφρῶς.

καὶ τῶν ἐν τῇ γλῶσσᾳ μογισαῶν. καὶ οἱ δὲ οἱ μὴ ἀποκλυροῦντες εἰρη τὸ ὡς ἐλαφρῶς ἀλέει τὸ χαλῶς.] Hæc desiderabatur in nostro Codice, & in interpretatione Erasmi. Ean nos è C. R. supplevimus.

ἐλαφρῶς καὶ ἀδύνατον.] Deuter. 12. 15. & 14. 5. & 15. 22.

καὶ πολέμιος τῷ ὄφει.] Origenes Homil. 27. in Num. Homil. 2. in Cant. Cant. & Homil. 18. in Jeremiam & lib. 2. contr. Cels. Cervos cum serpentibus perpetuas exercere inimicitias, eosque persequi & profligare, res est pridem decantata. Fallitur profecto Horus Apollo cum cervos vipera visa in fugam se dare scribit; hanc enim è contrario eorum præsentia & odore fugari, sæpe & ab illis deglutiri, docent Theophrastus lib. 4. de caus. Plant. & Basilus in hexaëm. imo & serpentium omne genus, quo pabulo atatis dispendium reparatur, denique juvenescant cervi. Tertullianus de pall. cap. 3. Idorus lib. 2. Orig. cap. 1. Nec illud verisimile est quod eleganter descripsit Oppianus lib. 2. Cyneg. cervos in Libya arenis projectos à serpentibus manu facta invadi; nam nec cervos in Africa ullos esse notum est, nec credi potest ad illud animal angues hostili animo viam affectare, cuius vel odorem solum reformidant. Quamquam scribit Michaël Boymus in Flora Sinenfi ingens quoddam serpentis genus apud Sinas reperiri, tam vastæ molis ut totos cervos deglutiat: nomen illi Gento. Cervū anhelitu

helitu suo serpentes è latebris excitare & prodeuntes devorare scribit præter alios complures Ælianus lib. 2. de anim. cap. 9. cuius verba ita interpretatus est Vir doctissimus, quasi spiritus cervini amore serpentes produci vellet Ælianus: perperam, sic enim ille: καὶ ἔλκετ, ὡς ἰούρι, τῷ πνεύματι, καὶ ἀνοῖτα ποσὶν. Quod ita reddas: Et trahit spiritum, tanquam illecebra, & invitum producit. Iούρι autem non semper amoris illecebram sonat, sed & quidquid attrahendi & illiendi vim habet. Nota præterea quod ut semper, Iούρι amoris illecebram significaret, cervi spiritum Iούρι non appellat, sed Iούρι comparat, quod nempe utrumque attrahendi vim habeat illud volentem, illud etiam renitentem, ut liquet ex sequentibus verbis: καὶ ἀνοῖτα ποσὶν. Addit Ælianus id fieri maxime hyeme: Symeon autem Sethi, æstate, atque ita cervis à natura comparatum esse, ut devoratis serpentibus, ante coctionem potu abstineant, urgente licet ardente siti; id sibi lethale videlicet futurum præcipientes: cum tamen doceat Epiphanius in Physiologo cervum serpentibus habitu suo excitis pascum, nisi intra trihorium sitim aqua restinxerit, moriturum, proptereaque scriptum esse Psalm. 41. vers. 1. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*; & Epiphanius consonet Hieronymus, alique plurimi. At cervinorum cornuum ad saxa attritu, eorumque ἀναδυμίδος serpentes è latebris agi produnt alii. Sane Plutarchus in libro πότερα ἤβρωον, serpentes à cervis attrahi pronuntiat, rationem attrahendi silentio prætermittit: id autem nos non silebimus huic Plutarchi loco Æliani lib. 8. de animalibus sextum caput ne mutatis quidem verbis ita simile esse, ut ex eo expressum videatur. Etymologici vero magni auctor & respiratione, & cornuum attritu & suffitu serpentes à cervis trahidocet. Certe cornu cervini odorem venena depellere, & serpentes fugare tradunt Theophrastus, Dioscorides, & alii: sinistrum præcipue cornu efficax esse, & utile ait Aristoteles libr. 9. de hist. anim. proptereaque cervum invidiosum animal id in terram defodere, ne quod inde homines emolumentum capiant. Quod autem ille sinistro cornu, dextro illud tribuunt Theophrastus, & Plinius; ipse vero Aristoteles Epirotici tantum cervi cornu dextro. Nec cervi duntaxat cornu hac vi pollere, sed & illius sanguinem, & medullam, & genitalia, & centipellionem, & dentes, & hinnulei coagulum scribunt Dioscorides, & Symeon Sethi, & Plinius, & Serenus Sammonicus. Ab ea autem serpentium vel agitantorum, vel devorandorum facultate dictos Græcis ἰλάφους crediderim: ita A-

Hier. in
Psalm. 41.

thanasius lib. De definit. Epiphanius in Ps. iol. Eustathius in Iliad. 9. & Etymologicum magnum: non δὲ τὸ ἰλάφους ἢ ἴφιον, ut vult Plutarchus, vel δὲ τὸ ἰλάφους, ut proponit Etymologus, cum τὸ ἰλάφους, quasi ἰλάφους, ab ἰλάφους dictum potius existimet Eustathius in Iliad. 9.

μὴ δὲν ἰλάφους τὸν ἰόν, &c.] Basilus in Hexaem. ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἰλάφους τοιαύτης ἐστὶ τῆς καλῆς οὐσίας, ὡς καὶ τῶν ἰόν, τῆς ἐκ τῶν ἰόν, ἰλάφους, ἀλλὰ καὶ καὶ τῶν αὐτῶν ἐστὶν, ὡς φασὶν οἱ τὰ βλάττα τῶν ἰόν, τὸ τῆς ἐκ τῶν βλάττα. Quoniam ergo ita cervo à natura comparatum est, ut omni serpentium injuria superior sit, imo & vipera eius remedium ipsi sit, ut ajunt qui res ejusmodi observarunt. Serpentium quorumvis vulneribus obnoxios esse cervos sed phalangiorum præcipue; cancris autem comestis, & hedera sylvestri sanari proditum est ab Aristotele, Oppiano, & Æliano. Quanquam autem, ut supra dixi, non id facile credam, quod scribit Oppianus serpentes cervis inlidiari, cujus præsentiam & odorem refugiunt & exhorrescunt: fieri tamen posse existimo, ut à cervo depressus & exagitatus serpens vim vi repellat, & mortem sibi jamjam inferendam ulciscatur. Id vero metuens cervus, ubi ad bellum anguibus inferendum se accingit, elaphobosco pascitur, eoque munitus serpentibus resistit, Dioscorides lib. 3. c. 80. Plin. lib. 22. cap. 22.

ὅτι οὗτος πάλιν, &c.] Marcionistas, aliosque Hæreticos perfringit.

ἀνοῖτα ποσὶν τῆς ὁμοίας ταύτης, &c.] Inde P. 261. Chrysostomus in eundem Matthæi locum: καὶ ἀνοῖτα ποσὶν τὸ σημεῖον τοῦτο μάλλον ποιεῖν, ὅρτον ἰδὲ τὰ πνεύματα τῆς τοῦ σώματος πενηνταμηνίας. Hilarius porro & Hieronymus hanc Origenis expolitionem maxima ex parte suos in Commentarios transfulerunt.

καὶ ἐκεί μὲν οἱ μαθηταὶ ἦσαν, &c.] Chrysostomus, Hieronymus.

ἐνθάδε ὅτι καὶ ἰλάφους, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῶν, παραγινώσκοντες, quidem apud Marcum, 6. 16. sed καὶ ἰλάφους apud Matth. 15. 35.

ἔτοι μὲν ἐν ἐρεί τῶν φωνῶν, &c.] Et illi in deserto P. 163. erant: Matth. 15. 33. Vnde ergo nobis in deserto panes tantos?

καὶ τὰ ἄλλα ὅτι μὲν ἐν τῇ αἰνέσει, &c.] Theophylactus.

οἱ ποῖος ἀλλήλους ἀγνοοῦντες, &c.] Et hæc quoque P. 164. Theophylactus.

μὴ εἰς χάριν] Erasmus prætermisit μὴ. ἀξίον αὐτῶν ἀναρθεῖναι] Sic habet C. R. & id sensus postulat C. H. ἀξίον αὐτῶν ἀναρθεῖναι.

ὑπὲρ τῶν μὴ ἀν αὐτῶν καὶ ἀποδοῦναι] Si hæc ita legis, videtur aliquid ad sensum explendum desiderari; hæc puta que exhibet Erasmus: illum fortasse non condemnasset: sin autem: ὑπὲρ τῶν, μὴ αὐτῶν καὶ ἀποδοῦναι, nihil

nihil deerit, & sic interpretaberis: *Pilatus autem aliquatenus ad id inclinans, cum non condemnasset.*

ἄρτις τὸν ἄρτις ἰσχυρὸν ἀξίωσιν, &c.] At in Luca nulla hujus extat postulationis mentio: imo contrarium diserte docetur. Vide Luc. 23. v. 14. 15. Nec quicquam facit quod habetur, Act. 4. v. 27. *Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populo Israel: nec enim inde probatur Herodem à Pilato Jesu mortem poposcisse.*

P. 265. ὁπότε ἐγένετο σφραγίσαν. Vide Nos supra ad pag. 230. Comm. in Matth.

ὡς φησὶν ὁπότε νασὶν ἐσθλόνων, &c.] תרצה Ebraice dicitur; *Tharaca* ab Interpretibus LXX. *Tharacius* à Josepho; Tihac à Sulpitio Severo; & hunc nonnulli eum esse putant qui à Strabone *τεταρὰ* appellatur. Sennacheribum produnt sacri Codices post vastatam Judææ partem Rabsacen ad oppugnandam Hierosolymam misisse, ipsum Lachis obsidisse, atque inde eum in Lobnam civitatem impetum convertisset, Rabsacen Hierosolymæ obsidionem solvisse, & ad Sennacheribum Lobnam contendisse: cum vero Tharacam Regem Chus adversum se exercitum ducere accepissent, ad Hierosolymæ expugnationem rediisse. Nam quod 4. Reg. 19. vers. 14. legitur: *Cumque audisset de Tharaca rege Aethiopia dicentes: Ecce egressus est ut pugnet adversum te, & irret centra eum, misit nuntios ad Ezechiam.* Ebraeis non consonat; illud nimirum: *& irret contra eum.* ex Ebræo, וְרָחַב, & reversus est, melius LXX. καὶ ἀντίστην, & Jonathan, וְרָחַב, & rediit. Quæ autem tradit Josephus Antiq. lib. 10. cap. 1. circa Pelusi obsidionem impeditum Sennacheribum à Tharaca, vel juxta Herodotum à muribus procedente obviam Sethone Rege, discedere fuisse coactum, Scripturæ sacræ non repugnant, nam Lobna Pelusium contendere potuit Sennacheribus, priusquam de Tharaca inaudisset quidquam, ejusque adventu ad se perlato regredi. Pelusiaca hac autem obsidione maxime commotus videtur fuisse Tharaca, ut Egyptiis suppetias ferret. Quod vero subjicit ex Herodoto de muribus, simile ejus est quod Cretensibus Amaxitum obsidentibus contigisse refert. *Elanus* lib. 12. de Animal. c. 5. & alii. Unde vero accepit Sulpitius Severus Tharacam Assyriorum regnum invasisse, dicat Hæriolus.

καὶ ἐσθλάσας ἐπὶ ὁπλόνων, &c.] Vide Theophylactum.

καὶ ἐξελθὼν ἐπὶ εἰδέναι, &c.] Hæc item refert Theophylactus.

καὶ ἐν ποσειδωνίᾳ ἔσται ἀρχὴς ἱππέων.] Job. 1.

v. 17. *Chaldei posuerunt, שְׁשֵׁר וְאִשִּׁים*, vertit Pagninus, *tres duces: LXX. Complut. Edit. & MS. Alexandr. καὶ χαλδαῖοι ἐπέθικαν ἑστῆς ἀρχάς.* ὡς hoc loco, *cuneos militum, turmas, agmina* significat, ita dicta, quod unaquæque suum caput, sive suum ducem habeant. Eandem obtinet significationem Jud. 6. v. 16. & 1. Sam. 13. v. 17. & alibi. Optime itaque Thargum: *Chaldei constituerunt ἄρχη τῶν τρεῶν τῶν τῶν, voce Græca, ἑστῆς servata, & Aquila: τὰ χαλδαῖα ἑστῆς & Vulgata: Chaldei fecerunt tres turmas.*

ἵππων δὲ ἐπὶ καὶ ἐν τῷ ἱσχυρῷ, &c.] Cave hoc loco Erasmi interpretationi fidem adhibeas.

τὰ σημεῖα μιμήσασθαι.] C.R. μιμήσθαι. Scriben. P. 266. dum fortasse, μιμήσθαι. Sed tamen Origeni frequens est aoristum primum pro futuro, vel præsentis usurpare: ut pluribus probabimus infra ad p. 118. Comm. in Joh.

ἔτι καὶ ἡ, &c.] Erasmus: *Est autem, &c. legerat, &c.*, sed perperam.

ἔτι καὶ ἡ, &c.] Erasmus: *Quintum P. 267. etiam quare signum; legerat: ἔτι καὶ ἡ, &c. πῶς.*

τὸ ἐν τῇ κατὰ χειρὸς ἡραφίᾳ ἔστι.] Ita C. H. cujus ad oram attextum erat aliena manu, ἡραφίᾳ. Lege: τὸ ἐν τῇ κατὰ χειρὸς ἡραφίᾳ ἔστι. ἡραφίᾳ, ut supra; τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, ὃ ἔστι τὸ ἐν τῇ κατὰ χειρὸς ἡραφίᾳ. Hanc lectionem secutus est Erasmus: *cujus signum sit in Novo Testamento.*

σαφὲς ἐν τῇ ἀποκάλυψι, &c.] Origenes P. 268. in hunc Pauli locum, capite nempe 7. lib. 6. doctrinam hanc fule persequitur & asserit.

πῶς πῶς ἐστὶν ὁπλόνων.] Alludit ad II. 1. v. 21. *Quo P. 269. modo facta est meretrix civitas fidelis plena judicii.* In Ebræo non apparet vox, *Ston*, neque in Jonathane, neque in Syro. At LXX. quos fere sequuntur Arabs, & Origenes: πῶς ἐστὶν ὁπλόνων πῶς ἐστὶν ὁπλόνων πῶς ἐστὶν ὁπλόνων. Vocem hanc, *πῶς*, à LXX. perspicuitatis gratia insertam putat Hieronymus. At versu 26. capitis hujus vox eadem, *πῶς*, apud τὸν ἐρεperitur, quæ ad versum sequentem pertinebat, ut Ebraica fidem faciunt.

καὶ τὸ σημεῖον πορεύσας, ἀλλ', &c.] Vetus & rancida controversia est, multorumque tum recentiorum Scripturæ sanctæ Interpretum, tum antiquiorum disputationibus agitata, eademne mulier, Maria videlicet Magdalene septem demoniis liberata fuerit; & apud Simonem Phariseum, quemadmodum retulit Lucas; & multo post in Bethania, ministrante Martha, & accumbente Lazaro, ut scripsit Johannes; apud Simonem Leprosam, ut proditum est à Matthæo, & à Marco, Christum unxerit. Certe operæ pretium non est, cramben hanc recoquere, cum ad unum Origenem meam hanc

manifeste ab ipso Domino beati prædicandi sunt: quemadmodum & sanctus Petrus beatus dictus est, &c. Ambrosius Comm. in Luc. 9. Crede igitur sic, quemadmodum Petrus credidit, ut & tu beatus sis.

P. 275.

Erasmo, in
hunc Mat.
locum.Nil. lib. 2.
de prim.
capa.

πίτρου ὃς πᾶς ὁ χρίστος μαθητὴς, &c.] Theophylactus: ἐστὶ ὁ καὶ ἐκαστος ὁ ἑαυτοῦ ἐκκλησία, διὰ τοῦ ὀνόματος. Est autem & unusquisque nostrum Ecclesia, effectus domus Dei. Ex hoc Origenis loco contendit Erasmus Christianos omnes Petra nomine à Christo designari: sed exploditur à Bellarmino lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 10. Cujus etiam argumentis refellendus est Nilus Thessalonicensis Archiepiscopus, cum Patrum primatum his verbis abrogare studet: ἀλλ' ὁ καθ' ἑαυτὸν πᾶς ἐκκλησία ὁ χρίστος, ὡς ὁ θεὸς ὁ αὐτὸς ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ πῆρκα, καὶ ἐπὶ πᾶσιν διὰ τῆς τοιαύτης ἐκκλησίας φύλακος ἐστίαι. Sed edificavit quidem Ecclesiam Christus, & edificavit autem eam super sermone quem de Deo Petrus habuerat, & super omnibus qui ejusmodi confessionis custodes erunt: hæc enim Nilus non ut allegorice dicta, quemadmodum Origenes locis laudatis, & mox à nobis laudandis (ita ut illic demonstrabimus) sed stricte, & ad verbum vult accipi. Isdem quoque rationibus confutandus Græculus alter à Salmasio editus: οὐ τὴν καὶ πᾶν τὸ σωτῆρος ὅρος ἐκείνου [πίτρου] ἵπταται καὶ θεολογικῶς πᾶσι πᾶσι καὶ πᾶσι ἐκκλησίαις, θεοὶς ἱεροῦσιν ἐκκλησίαις παρὰ πᾶσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἕως οὗ: μόνον πᾶν ὁ ἅγιος καὶ παρρηλικὸν καὶ ἀποστολικόν. Præterea Servatoris ei [Petro] factam promissionem universæ de omnibus qui crediderunt, vel credunt à sanctis Patribus expositam, vos ad unam Romam restringere, & perperam interpretari conamini. Hæc porro atque itidem frequentia in Origenianis nostris satis pensitamus.

Comment.
in Luc. 9.

ἐν ἐκαστῷ ὃς τὸ τελείον, &c.] Ambrosius: Qui enim carnem vicerit, Ecclesie fundamentum est, & si æquari Petro non potest, imitari potest.

εἰ ὁ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν πίτρου, &c.] Origenes Homilia 16. in Jerem. ἐάν ἐλθῶ ἐπὶ τὸ χροῖον, εἴτε τὸ σφοδρὸν, εἴτε τὸ ἀποστόλων, εἴτε καὶ παναρχιερατικῶν ἀγίων ἀρχιερέων, λέγω ὅτι πάντες χρίστος μυσταί. ὡς ἐκεῖνος πῆρκα ἐστὶ, πῆρκα ὁ ἑαυτοῦ. Super universos Apostolos Ecclesiam a Deo fuisse constitutam & fundatam fatendum est, sed præcipuum quodam modo super Petrum. Audiendus Tertullianus lib. de pudicitia tua nunc sententia quero, unde hoc jus Ecclesie usurpes. Si quia dixerit Petro Dominus, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, Tibi dedi claves regni cælestes, vel, Quæcumque alligaveris, vel solveris in terra, erunt alligata, vel soluta in cælis, idcirco præsumis & ad te derivasse solvendi & alligandi potestatem, id est, ad omnem Ecclesiam Petri propinquam; qualis

intentionem personaliter hoc Petro conferentem? Super te, inquit, ædificabo Ecclesiam meam, & Dabo tibi claves, non Ecclesie, & Quæcumque solveris vel alligaveris, non, quæ solverint, vel alligaverint. Epiphanius Hæres. 11. ὕστερον πάλιν ὅτι ὁ τελεία αὐτοῖς ἀποταξίς γέγονεν, ἀπὸ τῆς πίτρου ἢ συνάσεως γέγονεν. Ἐπειδὴ ὁ καὶ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἰδίᾳ ἀδελφῶν, καὶ ἐπὶ ὃ καὶ τὸ ὅτι θεὸς ἐστὶν εἰδὸς τὰς κλήσεις (all. κλήσεις) καὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ ὁ ἑαυτοῦ τὸ ἐν πρώτοις ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς πίτρου ἀρχιερέων ὅτι ὁ αὐτὸς μαθητὴς. Postea verò quum absoluta illa suscepta est omnium rerum abdicatio, initium est à Petro factum. Tunc enim & ipse fratri suo prævit. Accedit quod DEVS humanorum cordium auribus ac propensiones animæ advertit, ac qui sit primo loco dignus, intelligit: quare Petrum Discipulorum suorum principem elegit. Hieronymus lib. 1. contra Jovin. Licet super omnes Apostolos ex æquo Ecclesie fortitudo solidetur; tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio. Optatus Milevitanus, lib. 7. Stant toti innocentes, & peccator accipit claves, ut unitatis negotium formaretur. Provisum est, ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores, & quæ necessaria est unitas esse non posset. Euthymius: Atqui doctum hoc cæterorum etiam fuit Apostolorum, sed primum huic datum est, quia primus hic Filium Dei legitimum esse Christum fassus est. Hinc in Epist. 1. ad Jacobum Clementi vulgo attributa Petrus Ecclesie fundamentum esse dicitur, καὶ ἐξουσία. Notum tibi facio, Domine, quia Simon Petrus vera fidei merito, & integræ predicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesie definitus est: & Philippus Romanæ Ecclesie Presbyter, & in Ephesine Synodo legatus: ἐν ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ τῷ πῆρκα, ὁ ἐξάρχων, ὁ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ κληρὸς τῆς πίτρου, ὁ δευτερεύων, ὁ καὶ δευτερεύων ἐκκλησίας. Sanctus & beatissimus Petrus, princeps, caput Apostolorum, columna fidei, fundamentum Ecclesie Catholice. Barlaamus autem Monachus, utpote Græcæ in Romanum Pontificem odii labe infectus, nimis stricte & invidiose Petri primatum attondet & refecat, sed magna tamen ex parte agnoscit, lib. de princ. Papæ cap. 2. λέγει μὲν, inquit, ἐπὶ τὰ μὲν πᾶς ἐκκλησία ἰσὺς ἡμεῖς πάντες (ἀποστόλοι) ἐπύργοντες τὸ ἵερὸν αὐτῶν θεοῦ καὶ τοῦ μακαρίου πῆρκα, ἐξάρχων, τὸ πλεον τῶν ἁλίων, τῶν ἁλίων πατέρων αὐτὸς δὲ δευτερεύων ἡμεῖς καὶ ὁ ἁγιώτατος ἰσὺς ἀρχιερέων. Dicimus in rebus Ecclesiasticis pari omnes (Apostolos) dignitate & autoritate fuisse: at sacre ipsorum Doctrinæ beatum Petrum principem fuisse, hoc præ cæteris habentem, ut præsentibus aliis doctrina præesse, & priori loco sedere fortasse dignus habitus sit. Supervacaneum esset Patrum loca hic proferre, à quibus Petrus, τὸ χροῖον τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, ἀποστόλων κορυφαῖος, ἀποστόλων, ἀρχιερέων, ἀρχιερέων.

γνωσιν, ὡκοδόμησεν αὐτὸς πύλιν.

ἡδὴ ὁ κλη' εκας ⑥ τ' ἐπεφύλαξεν, &c.] Epiphanius in Ancorat. c. 9. Theophylactus: Gregorius Magn. Expofit. in Pfalm. pœn. Euthymius.

ἐν ᾧ θεὸς παλμῖς ὁ προφήτης, &c.] Ambrosius
lib. de bono mortis, cap. 12. & Comment. in
Luc. 9. Theophylactus.

P. 278. λέγει ἐκείνῳ ἐξουσίαν, &c.] Gregorius M. Ex-
pos. in 7. Pl. pœn.

ὑπὸ πᾶσας ἡ ζωὴς.] Vetus Interpr. & Erasmus: *Super omnes autem*, &c. videntur legisse ὑπέρ. C. C. H. & R. ὑπὸ, quod respondet his, *μὲν τὰς πύλας, μετὰ* autem hic ordinem, non principatum designat.

Hieronymus lib. 8, in Isaiam: *Et quomodo
 portas mortis reor esse peccata, de quibus ad Pe-
 trum dicitur: Porte Inferi non prevalebunt ad-
 versum te: sic portas justitia omnia opera virtut-
 um, quas qui fuerit ingressus, unam invenit
 portam, de qua dicitur: Hæc porta Domini, iusti
 intrabunt in eam.*

P. 279. τὰ πάντα ἢ καὶ ἐκείνη ἀρετὴ ἔργων ἔστι βασιλεία, καὶ πάντα ἅμα βασιλεία τῶν ἔργων, &c.] Sic H. C. Erasmus: *Et fortassis unaqueque virtus est regnum cælorum*: hæc verò per aliter misit: καὶ πάντα ἅμα βασιλεία τῶν ἔργων. C. R. habet: τὰ πάντα καὶ ἐκείνη ἀρετὴ ἔργων ἔστι βασιλεία, καὶ πάντα ἅμα βασιλεία τῶν ἔργων. καὶ ἐπὶ τῶν ἁποστόλων ἀναφαιρόμεναι quæ postrema verba loco suo mota sunt, & post aliquot versus rejicienda. Vetus Interpres: *Fortitan autem & unaqueque virtus regnum est cælorum, & omnes simul sunt regnum cælorum*. Cæterum adi Theophylactum.

ἐπει δὲ ἡ πόλις ἐδοκίμησεν, &c.] Litem
mouet Origeni Sixtus Senensis lib. 6. Bibl.
Ann. 7. quod hoc loco ecclesiasticam potē-
statem ex Ministrorum integritate ac virtu-
te pendere voluerit; eumque merito repre-
hendit. Quamquam in commodum sensum
illud trahi possit; Episcopum nempe potē-
statē abutentem sua, & temere vel ligantem
infortes, vel noxios soluentem, frustra liga-
re & solvere; quamvis Episcopi sententia,
vel iniusta formidanda sit, Sed hæc perti-
nent ad Origeniana.

P. 280. εἰς τὸ πρῶτον πῶμα.] H. C. habet: πῶμα,
vitiōse. Locus petitus est ex r. Tim. γ. v. 6.
ἵνα μὴ τυρωθεῖς εἰς κείμα ἱερπτοῦ πρῶτον.
Vetus Origenis Interpretēs Novī Testamenti
verbis insitit: *Et inflatus incidit in iudicium*
Diabolici ac Erasmus: *Et tumefactus incidit in*
Diabolici ruinam

P. 282. *καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν σωόντες, &c.*] Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

P. 183. *Θριαμβεύσας ἐν παρρησίᾳ ἐν ἑλύῳ*, &c.]
Origenes infra in Matth. 16. v. 24. pag. 238.

S ET NOTÆ. 47
 & in Matth. 17. pag. 299. Homil. 4. in Exod.
 Homil. 17. in Num. Homil. 8. in Jeshu Nave,
 Tractat. 35. in Matth. & in Johann. 1. v. 30.
 pag. 144 legitur ἐν ξύλῳ. ita & Arabica inter-
 pretatio, & Commentar. in Marcum Ori-
 genes tributus in cap. 8. vers. 34. Unde liquet
 aliqua N. T. exemplaria antiquissimis Edi-
 tionibus hodie reperiatur. Id confirmant
 verba Rufini in Homil. 8. Origenis in Josue:
*Liber triumphans eas in ligno crucis, sicut in a-
 lis exemplaribus habebatur, triumphans in se-
 metipso, sed apud Græcos habetur, in ligno.* Ac
 proinde à viri magni hujus ætatis castigati-
 one vindicandus Rufinus, qui vel stoliditas
 vel negligentia infirmulatur, quod nulla
 id hodie præferant exemplaria: in eo certe
 graviter reprehendus, quod pericopen
 illam ad Origenis contextum de suo asse-
 rit. Chrysostomus vero, Theodoretus,
 Theophylactus, & Editiones Novi Testa-
 menti pæne omnes legunt, ἐν ξύλῳ, nempe
 ἑν αὐτῷ: à Syriaca Editio, & ipse quoque O-
 rigenes Homil. 9. in Genes. & sæpe alibi, &
 Vulgata, eamque fecutus Primalius, & de-
 inde Erasmus, & Pagninus, cum reddiderint:
in semetipso, & per semetipsum, videntur legif-
 se, ἐν ξύλῳ, vel certe, ἐν αὐτῷ, eo sensu acce-
 perunt quo, pro ἑαυτοῖς, σκατοῖς, & ἑαυτοῖς ulu-
 rari tradunt Grammaticorum filii. Læ-
 ticius in Hipparchia: ἡ ἀλλὰ μὴ κακὸς σοὶ δὸνός
 ἐστίν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, pro, ἑαυτοῖς. Plane id con-
 firmat Hieronymus in Eph. 2. v. 16. δὸναι ἐν
 αὐτῷ ἐν ἑαυτῷ, ἐν αὐτῷ, ubi similis occurrit exem-
 plarium, interpretationum quoque varietas, cum
 alii, ἐν αὐτῷ scilicet, ἑαυτοῖς, alii, ἐν ἑαυτοῖς legi ve-
 lint. Sic autem ille: *Scriptum est enim, ut
 reconciliaret utrumque in uno corpore Deo, in-
 terfectis inimicitiam in ea: non ut in Latinis
 codicibus habetur, in semetipso, propter Græci
 Pronominis ambiguitatem: ἐν αὐτῷ enim, & in
 semetipso, & in ea, id est cruce, intelligi potest;
 quia crux, id est, ἑαυτοῖς, juxta Græcos generis ma-
 sculini est.*

[ὁ δὲ χριστὸς σταυρωμένῳ πάλιν ἔζησεν.]
 Origenes infra in Matth. 20. v. 28. pag. 422.
 ἐπιδήμιον γὰρ πάλιν ἦναι τῷ ἀνθρώπῳ (ὁ δὲ
 ἦν ἀνθρώπος) ἵνα δεικνύται, ὅτι τοσοῦτον ἐδίω-
 σεν δεικνύει ἡμεῖς τὴν σωτηρίαν, αἷς δὲ ἡμεῖς τὴν ἑα-
 ντὴν ψυχὴν λύσαντες αὐτὴν πολλῶν ἡμῶν πεινῶντων εἰς
 αὐτὴν χεῖρ, καὶ ὑπόδεικται πάντες ἐπίσταντες εἰς αὐ-
 τὴν, ὅσοι δὲ ἀνὰ πάλιν ψυχὴν αὐτὴν λύσαντες ἀντὶ πάντων
 Qui Originem hæreticos à Pelagio dein-
 de instauratæ ac propagatæ auctoritatem fuisse
 vel volunt, agnoscant eum his (scilicet) locis à
 Pelagii doctrina recedere, cum ad id Præ-
 destinatum dogma valde ab illa diffo-
 nium verbo tenus accedat, quo Christum
 pro aliquibus duntaxat hominibus, non
 pro omnibus & singulis sanguinem fudit
 sci

Vossius
hist. Pelag.
lib. I. c. 3.
Ians. pass.

ſeſcebant. Dixi verbo tenus accedere, re-
vera enim Catholicam verba hæc, probam-
que ſentientiam continent, eo ſunt explican-
da modo quo hæc Johannis 3, 16. *Sic enim
Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigeni-
tum daret; ut omnis qui credit in eum non per-
eat, ſed habeat vitam æternam.* Huic autem
Joh. loco lucem affert alter ille Pauli, 1. Tim.
4, 10. *Quia ſperaviſimus in Deum vivum, qui eſt
Salvator omnium hominum, maxime fidelium.*
Quæ quo ſenſu uſurpanda ſint, præclare
& luculenter exponit Proſper, ſeu quisquis au-
tor eſt operis de vocat. Gent. c. 31. *Gratia, in-
quit, Dei omnibus hominibus adſuit providen-
tia quidem pari, & bonitate generali, ſed mul-
timodo opere, diverſaque meſura. Quoniam ſi ve-
re occulre, ſive manifeſte, ipſe eſt, ut Apoſtolus
ait, Salvator omnium hominum, maxime fide-
lium. Que ſententia ſubtiliſſime brevitas, &
validiſſimi roboris, ſi tranquillo conſideretur in-
ritu, totam hanc de qua ægimus controverſiam
dirimit: dicendo enim; Qui eſt Salvator omni-
um hominum, confirmavit bonitatem Dei ſu-
per univerſos homines eſſe generalem: adju-
cendo autem, maxime fidelium, oſtendit eſſe partem
generis humani quæ merito fidei divinitus in-
ſpirate, ad ſummam atque æternam ſalutem
ſpecialiter beneficiis provehatur. Bonita-
tem autem & amorem DEI erga ſe, non
ortu tantum & occaſu Solis, non tempo-
rum mutatione, non æris & elementorum
uſu univerſum genus humanum experitur,
ut vult Eſthius: alioquin non Salvator omni-
um hominum duntaxat, ſed etiam Salvator
omnium olerum & pecudum DEUS ju-
re dici queat. Quod cum ineptum ſit &
periculolum, eo recurrendum eſt ut fa-
teamur DEUM omnibus omnino homi-
nibus, ſed præſertim, & præcipuo quodam
modo fidelibus ſalutem æternam optare,
deque ea his conferenda ſollicitum eſſe
quemadmodum optime docet Chryſoſtom⁹:
ὁ θεός, φίλος, σωτήρ πάντων, μάλιστα πιστῶν, τῶν
ἐκείναις, πλείονα ἀποδοῦναι ἀπὸ τῶν πιστῶν ἀδελφῶν.
Qui eſt, inquit, Servator omnium, maxime fide-
lium, hoc eſt, majorem circa ſe fideles ſollicitudi-
nem oſtendit. Cum ergo Chriſtum mundo
credenti & fideli crucifixum eſſe dixit Ori-
genes, hunc effuſi ſanguinis ſui beneficio
paucos non nullos, eoſque credentes ſpecia-
liter demereri voluiſſe intelligit; ſed ita ta-
men ut reliquis etiam quibuſcunque morte
ſua generatim conſultum eſſe voluerit; qui
ſi in perfidia ſua perſeverantes gratiam hanc
peſſundant, ac pro ludibrio habent, ſi Ver-
bum crucis ipliſ percutiunt ſulcitur eſt, crimine
ſuo Chriſti crucem fructu ſuo & effectu
caſſam reddunt, atque ita illis evacuat
crux Chriſti: proptereaque damnantur, non
quod Chriſtus pro ipſis non obierit, ſed*

quod non crediderint: *Qui enim non credit, jam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.* Joh. 3, 18. Hac doctrina imbutus Origenes ita scripsit lib. 7. in Epistol. ad Rom. Tamen quod & ille pro impiis mortuus est, sic enim & ipse Paulus ostendit, cum dixit: *Ad huc enim Christus cum infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est: sanctus enim Spiritus non pro impiis jam interpellat, sed pro sanctis.* Quod ait de suffragatione sancti Spiritus itidem accipiendum est, ut quod de Filii morte scripsit, Sed vereor ne hæc & Ruffini Interpretis officina prodierint. Cave ergo ex his Origenis locis subsidium accessi posse existimes sententiæ huic quæ Christum pro prædestinatorum tantummodo, vel certe credentium salute mortuum esse pronuntiat.

καὶ ἐκ τῶν ἑωυτοῦ &c.] Origeni adscriptus P. 124.
 Commentarius in Marc. 8. 31. ἐν δ' ἀποδείξει
 δίδωκεν, ἀλλ' διορεῖται δεικνύναι λογικῶς ὅτιν, ὅτιν ῥῶν
 ἀρχαίων, χωρητικὸς ὁ χωρητικὸς τελείων. Neque
 enim simpliciter docet, sed quasi rationalem
 demonstrationem monstrat, tunc quidem incipi-
 entibus, sed effectus tamen capacibus eorum quae
 perfecti sunt.

ὁμοεικὸς ἀνέστη.] Ita C. H. & Vetus Interpr.
Ordo tamen & sensus videbantur deside-
rare ἀναστῆναι, post θοῦρα δὲ, καὶ ἀνέστη, καὶ
ἀνέστη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέστη.
ὁμοεικὸς ἀνέστη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέστη.
Vide quæ supra ad p. 242. à nobis observata
sunt.

ὁ δὲ τῶν φωνῶν, *** ἐπὶ τῷ] Hoc loco habet
 noster Codex, quod non dubito ex nimia
 nostra propterantia contigisse; neque sub-
 sidio fuit C. R. in quo fragmentum ingens hic
 desiderabatur. Sed è Veteri Interprete illud
 explevimus.

ἐπειδὴ ὁ ἀνέστη τα, &c.] Origenes in Matt.
17. v. 4. pag. 300. εὐφρονησιν καρτερίας καὶ ἀν-
δρείας τῶ ἱσθῶ τῷ ἁγίῳ ἡσυχασταί, ἀποκαταστήσει τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἵσθῶ τῷ ἁγίῳ τῷ ἁγίῳ, ἐν ᾧ ἡσυχασταί, ἀποκα-
ταστήσει τὸ πνεῦμα τὸ ἵσθῶ τῷ ἁγίῳ τῷ ἁγίῳ.
Origeni tributus in Marc.
Commentarius, 8. 32. σὺ μὲν ὃν μακάριος
ἡ ἀνέστη μοι ὅτι τὰ παθεῖς ἡγῶν ὅτι λέγων, εἰ μακά-
ριος τὸ μὴ παθεῖν. Tu enim existimas me indi-
gnum esse ferre, pati: ego vero tibi dico longe in-
digniores, non pati. Videndum item Euthy-
mius.

ius.] Auctor ejusdem
 Commentarii in Marcum ad cap. 8. verl. 32.
 Παρὸν ἐστὶν θαυμαστὸν, ἡ δὲ λέξις ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπο-
 κάλυψιν τὰ παλαιὰ ἐπὶ τούτοις ὁραλλόμενα, ἢ ἀρρητὰ.
Dicimus nihil mirum esse, cum qui in hisce rebus
Passionis revelationem non acceperit, circa illud
errare, vel ignorare esse.

Idem Commentarius Marc. 8. vers. 32. τα-
χα ὃ εἶπα μὲν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῷ
ἔθνει, ἡμεῖς δὲ οὐκ οἴμασθα.

Estius in
Paul. 1.
Tim. 4, 10

Chrysin
Tim. 4, 10.

I. Cor. I, 18

I. Cor. I, 17.

demum lib. 11. Antiq. cap. 6. Artaxerxem Longimanum fuisse docet; quam opinionem maxima doctiorum hominum pars tuetur. Utcunque se res habeat, certum est his libri Esther locis Chus non aliter explicari posse, quam quo modo in Vulgata interpretatione explicatum est, Æthiopiam videlicet. Persarum enim imperio parebant Ægyptus, & Æthiopia pars Ægypto finitima, jam inde à Cambyse temporibus, qui eas vi armorum occupaverat, ut auctores sunt Herodotus lib. 3. cap. 7. & 97. & Josephus lib. 11. Ant. cap. 3. Cum ergo Assuerus ab India ad Chus centum viginti septem provincias imperasse dicitur, uterque imperii Persarum, qua maxime in longitudinem patet, terminus assignatur. Quod quis de ea Arabia parte, quæ Chus est, dictum putet? An ea provincia Persicæ ditionis limes dici potest, ultra quam nobilissima jacet regio, quæ Persici imperii pars sit non contemnenda? Xenophon Cyrop. lib. 8. Ægyptum à Cyro subactam fuisse tradit; mox ditionis Cyri limites describens, ad usque Æthiopiam pertinuisse dicit, eandem nempe regionem, quam Chus sacra Litera appellant: nam si Persicæ ditionis versus eam partem terminus est Æthiopia, juxta Xenophontem; Chus, juxta Codices sacros. Chus igitur & Æthiopia idem sunt. Scio adversus Persas non semel rebellasse Ægyptum, & inde id argumentum peti posse; perduellionis fortasse alicujus Ægyptiorum tempore Esther, Mardochei, & Amanis casus contigisse, unde cum centum viginti septem provinciarum ab India ad Chus rex fuisse dicitur Assuerus, frustra in his Ægyptum comprehendendi, quæ Persarum imperium jam detrectasset. At id facile retunditur, cum quatuor prædictas de Assuero sententias ex æquo impugnet, nec cum ulla stare possit. Nam si Assuerum esse dicas Darium Hytaspis filium; sive tertio Darii anno quo Vasthi repudiata est, Esth. 1. v. 3. sive duodecimo, quo Judæorum excidionem Aman impetravit, Esth. 3. v. 7. ab India ad Chus cum regnasse liquet ex Esth. 1. 1. & 8. 9. Nondum autem Persicum imperium repudiaverat Ægyptus: id enim biennio ante Darii mortem contigisse prodit Herodotus lib. 7. cap. 4. Hoc est anno trigésimo quarto Darii, juxta rationem summi viri, & cujus memoriæ plurimum debeo Dionysii Petauii lib. 13. de doctr. temp. ad ann. periodi Julianæ 4193. & 4227. Sin Scaligeri doctrinam sequare, quæ Assuerum Xerxem esse sancit, eosdem te in casus indues; quæ enim biennio ante Darii mortem Ægyptus defecerat, eam altero à morte Darii anno recuperavit Xerxes, & toto vitæ

Herodot.
lib. 7. c. 7.

decurfu legibus suis audientem habuit. Anno Artaxerxis Longimani tertio arma in eum cepessivit Ægyptus; at illam intra septem annos domitam Persæ receperunt. Duodecimo ergo regni sui anno ab India ad Æthiopiam usque regnavit Artaxerxes Longimanus. Ad Artaxerxem Mnemonem quod attinet, etiam si ejus legibus nunquam paruerit Ægyptus, non eam propterea è provinciarum suarum albo expunxit, nec minus ea cum centum viginti septem provinciis à nobis censi debet: Darium enim Hytaspis filium anno regni sui primo Ægyptum tenuisse scimus, at eum ab India ad Æthiopiam super centum viginti septem provincias regnasse scribit Josephus Antiq. lib. 2. cap. 4. Cum ergo Darius ille quo tempore præter reliquam ditionem Persicam Ægypto quoque potitus est, centum viginti septem provinciis imperarit, & ejus in eodem imperio successor Artaxerxes Mnemon parem provinciarum numerum tenuisse dicatur, dubium non est, quin ei Ægyptus quoque annumeranda sit, quamvis jam à multis annis rebellaret; quia videlicet Princeps, ut à suo imperio descivit provincia aliqua, pro aliena eam ditione non habet, sed jus suum verbo saltem & titulo tenus tuetur. Adde futilem esse ac nullius momenti sententiam, quæ Assuerum eundem esse scribit ac Artaxerxem Mnemonem; librum quippe Esther in Canone Ebræorum contineri certum est ex Hieronymo in Prologo Galeato: at liberos omnes viginti duos, è quibus Canon ille constat ante Artaxerxis Longimani obitum scriptos esse tradit Josephus testis locupletissimus lib. 1. contr. Appionem. Artaxerxem ergo Mnemonem, ipsiusque adeo Longimani mortem præcessit Esther, ejusque nomine dictus liber. Atque hæc argumenta eos quoque petunt qui Ochum Mnemonis successorem Estheram duxisse volunt. Huc facit quod Tearco Rex Æthiopum Straboni memoratus viris aliquot eruditus creditus est esse Tharaca Rex Chus: sublesta quippe & leves rationes ex sunt, quibus Tharaca Arabibus imperasse probatur. Chus igitur, ne longior sim, pro Æthiopia in sacris voluminibus aliquando usurpari constat. Quod si ita est, ut certe est, hoc sane Isaie quem tractamus loco eandem fortasse significationem obtinere non temere augurari quispiam poterit: id enim præter Interpretes LXX. disertè docet Josephus. Saba vero non sine causa in Æthiopia à quibusdam ponitur, nam & portum Saba, & os Sabaiticum, & Sapaos populos in Æthiopia describunt Strabo & Ptolemæus. At Reginam illam

Jo. 10. Antiq.
lib. 10. c. 1.

Strab. lib.
11. c. 1.

208

cum hoste pacta inducia, noctu populabatur agros, quod dierum essent pacta, non noctium inducia) Hac autem suspicione exolvere nos Christus voluit.

P. 295.

κατέπιεν ὁ θανάτου ἰχθύας] Isaia 25. 8. כלב נחל ים. LXX. κατέπιεν ὁ θανάτου ἰχθύας. Vulgata : *Præcipitabit mortem in sempernum.* Ex variis vocum significationibus duplex illa prodiit interpretatio. כלב proprie est, voravit, absorpsit. Quia autem omnia absorbet mare, inde כלב, καταπολλίζει sæpe reddiderunt Interpretes LXX. nec non Aquila, Theodotion, & Symmachus. At καταπολλίζει Hieronymus non semel exposuit, *præcipitare.* Item נחל, robur sonat, & consequenter *æternitatem*, qua nihil validius.

P. 296.

ἄλλα πτε ** προσφύειν] Lacunam MS. H. bona fide representamus. E veteri interpretatione quæ hoc loco deficit nullanos profecuta sunt auxilia. Quod si quæ conjecturæ fides est, dum veteres libri defuncti, auctor sum legendi : ἄλλα πάντων αὐτῶν, ἄλλα αὐτῶν τινων μόνων προσφύειν.

καὶ ἀνέγει αὐτὸς] Ita habent exemplaria nonnulla. Vulgo legitur : ἀναφέρει.

ἵπει γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, &c.] Ambrosius lib. 7. in Luc. 9. Theophylactus.

ἵπει γὰρ τὰ μὲν βλέπομενα, &c.] Locus petitus est ex 2. Corinth. 4. vers. 18. μὴ σκοπέωμεν τὰ βλέπομενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλέπομενα. τὰ γὰρ βλέπομενα περικαίρου, τὰ δὲ μὴ βλέπομενα αἰώνια. *Verus Interpres Comment. Orig. in Matth. Considerans jam non quæ videntur, temporalia enim sunt; sed quæ non videntur, quoniam sunt æterna.* Mendosa itaque est MS. H. lectio, quæ sic fortasse emendanda est : ἵπει γὰρ μόνὰ τὰ μὴ βλέπομενα δὲ τὰ ἵπει, &c.

P. 298.

ὡς τὸ φῶς] Ita Syriaca editio, ita & Arabica, & Æthiopica, & Persica, & omnia fere Græca exemplaria. Quædam autem, ὡς χιὼν, quibus adhæsit Vulgata. Marc. 9. 3. ὡς χιὼν.

ἱμάτια ἃ ἵπνε αἱ λίξεις] Ambrosius lib. 7. in Luc. 9. Theophylactus, Euthymius.

δὴ αὐτῶν τὰ] Lege : δὴ αὐτῶν τὰ. ἵπνε αὐτῶν τινὰ, ἢ μόνων, &c.] Theophylactus.

μωσῆς ὁ νόμος, &c.] Origen. l. 6. contra Cels. εἰδείεν ἡμῖν πλὴν ἐνδοξον μορφῶν ἑαυτῶν, καὶ πλὴν λαμπρότητας ἥν ἐνδομάτων αὐτῶν καὶ ὅτι ἑαυτῶν γε μόνων, ἄλλα καὶ τὸ πνευματικὸν γε νόμον, ὅς ἐστι ἐν δόξῃ ὁφθαλμοῦ, ἢ ἵπνε μωσῆς. εἰδείξε δὲ ἡμῖν καὶ πᾶσαν προσφύειαν, ἢ δὲ μὴ τὸ ἐνανθρωπήσαντα δὲ δὴ ἡμῖν, ἀλλὰ ἀναλαμψανόμενον εἰς ἑρμῶν, ἢς σύμβολον ἡλίας ἡν. Et Homil. 6. in Levit. *Docet te Evangelium, quia cum transformatus esset in gloriam Iesus, etiam Moyses & Elias simul cum ipso apparuerunt in gloria, ut scias quia Lex, & Prophetæ, & Evangelia in unum semper conveniunt.* Quod iteratur libr. 1. in Epist. ad Rom. Vide item Hieron. & Theophyl.

εἰτα ἵπνε καὶ τὸ μῶνον, &c.] C. H. habebat : εἰτα ἵπνε. Hæc non sunt Marci, neque item Lucæ; sed partim Marci, partim Lucæ. Sic Luc. 9. v. 29. καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐν τῇ προσφύει, ὅς αὐτῶν καὶ ὁφθαλμοῦ, &c. Marcus autem : καὶ ἀναφέρει αὐτὸς εἰς ὅσον ἡλίων καὶ ἰδίων μόνων, καὶ μὴ μωσῆς καὶ ἐλισσαίου αὐτῶν.

ἵπνω γὰρ πνεύμα, ὅτι] Legitur apud Johann. P. 299. ἵπνω γὰρ πνεύμα αἰώνιον. Postremam hanc vocem neque Vulgatus Interpres, neque Syrus, neque Persa, neque Origenes agnoscunt.

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ] Codex noster : ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

ἵπνω γὰρ πνεύμα, ὅτι] Quod qui pote congruat cum ἀντιστοιχεί, quod sequitur? Lege : ἵπνω γὰρ πνεύμα. Sed fortasse Aoristo usus est Origenes pro Futuro, quod alias ipsi usu venire observavimus.

προσφύει τὸ πνεῦμα ἐκείνου.] Ita Codex noster. P. 300. Lege : τὸ πνεῦμα ἐκείνου. Vet. Interp. *Trium tabernaculorum obiectum.*

διὰ καὶ βίβλου καὶ δόξης ἡσυχίας, &c.] Origenes P. 301. supr. in Matth. 13. vers. 36. pag. 205. καὶ τὸ φῶς αὐτῶν ὁφθαλμοῦ αὐτῶν ἐν τῇ καὶ ἀλυσίᾳ πλὴν ἑαυτῶν, καὶ ἀπείναι αὐτοὺς τὴν μὴ θυμαίνεσθαι ἡσυχίας αὐτῶν.

μὴ θυμαίνεσθαι πλὴν φῶς τῶν λεγομένων] Vox, ἡσυχία, si quid conjicio, expono, manifestum facio, hic sonare non videtur, vulgarem licet significationem retinuerimus sed, *clare & perspicue intelligo.* Id confirmat locus alter Origenis in Matth. 21. vers. 46. pag. 470. ἢ φθάνοντες, ἢ δὲ ἐν τῇ πλὴν ἐκ μέρους γινώσκοντες αὐτῶν γινώσκόντων, καὶ ἢ δὲ θυμαίνεσθαι αὐτῶν, ubi eadem videtur significatione polere.

ποιήσωμεν ὡς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ** ὅτι ἑαυτῶν μίαν, P. 302. &c.] Ita Codex uterque, H. & R. Locus manifeste lacunofus, nec subsidio est Vet. Interpretatio, quæ & ipsa ibi manca est. βλάψαν γὰρ οἱ ἀκούοντες, &c.] C. R. βλάψαν. P. 303. βλάψαν γὰρ αὐτῶν ἀκούοντες. Lege : αὐτῶν οἱ ἀκούοντες. Vide Theophylactum.

ἵπνω γὰρ πνεύματι αὐτῶν, &c.] Ita C. C. P. 304. H. & R. At nonnulla supplet Vet. Interpres : *Ideo falsam existimantes traditionem Scribarum propter huiusmodi visionem de Elia, dixerunt: Quid ergo dicunt Scribæ, quoniam oportet Eliam venire primum? Tu enim nobis manifestatus es ante Eliam, & priusquam ille ad hanc vitam humanam venisset. Ad hoc respondit Iesus, &c.*

ἐν ταῖς ἡμέραις, &c.] Hæc representat Pamphilus in Apolog. pro Orig. iisque & aliis ex Origene depromtis testimoniis utitur ad depellendam ab Origene calumniam, qua μετενομαζόμενον adstruere dictus est. Qua de re videnda sunt quæ supra a nobis ad pag. 228. & 258. observata sunt. Consulenda ad hæc quæ scripsit Origenes Tom. 6. in Johann. 1. v. 19. 20. idem prosequens

quens argumentum, eorum quæ nunchabemus in manibus consimilia. Origeniana vero potissimum libro huic præfixa, quibus copiose hæc disputantur à nobis, adiri velim.

ἢ δι' ἀμαρτίαν] Ita MSS. H. & R. Vet. Interp. legit: δι' ἀμαρτίαν. quemadmodum & Pamphilus: quod secuti sumus.

ἡ ^τ κόσμος φθαρή] Ita Codex uterque, sed legendum fortasse, φθαρή, pag. seq. ἐν τῇ ἡσόντῃ ^τ κόσμος φθαρή.

P. 305. *ei γὰρ ἐτι ἀμαρτάνοντες, &c.]* Notanda hic & castiganda Rufini Interpretis perfidia, qui hæc ita reddidit in Apologia Pamphili: *Non enim ad peccandum locus eris.*

ἅπαντα ὃ τῇ φύσει, &c.] Omnes, verbi gratia, homines, qui a Deo creati possunt, vel omnes Angelorum aut Beatorum cogitationes per totam æternitatem futuræ; infinitæ sunt; & tamen cognoscuntur a Deo; sed tales illæ cognoscuntur, quales sunt; non sunt autem infinitæ collectivæ, ut Scholæ verbis utitur, five, ut loquitur Aristoteles. αἱ τὸ τίς, sed distributive, five αἱ ἑκάστη καὶ ἑκάστη. Quod ait ergo Origenes res infinitas non posse cognosci a Deo, quia cognitioe hæc finirentur, sic intelligit, quia non possent hæc cognosci ut hoc aliquid, quia hæc cognitione circumfunderentur; sed ut aliud, & aliud, quod rebus cognitis finem nullum statuit.

P. 306. σαφῶς ὅτι οὐδὲν ἡγροῦται ἀποδοῦναι, &c.] Origenes
in Joh. 13, 21.

καὶ πνεύματ' ὁ ἀποφθ' &c.] Vide Origenem
Tom. 7. in Joh. 1. 19. 20. p. 105.

P 307. Mal. 4. v. 6, Vulgat.
Percutiam terram anathemate. Hieronymus
in hunc Mat. locum: *Igitur antequam veniat*
dies iudicii, & percutiat Dominus terram ana-
themate, sive omnino, vel subito, ut LXX. trans-
lulerunt, hoc enim significat ἀπολω.

πορευόμενος ἐς ἑλίαν· τῇ οὐδυνῇ &c.] Origenes in Johann. Tom. 5, pag. 85, εἰπὼς μὲν ὅτι· ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ καὶ διωγμάτων ἀγεῖσθαι ἰσχυρίζεται ἐναντίον τοῦ μαρτυρησῆτος τὸ ἰωάννου, ἡ ἑλίας ἐπεὶ ζῆσι, ἀπὸ ἑλίου τὸ ἄγεσθαι φανερὸν εἶναι, πῶς ζῶντι ὄντι. Proinde probabilē est futurum, ut ante secundum & diviniorem Christi adventum veniat Iohannes, aut Elias ad testificandum de vita, paulo antiquam Christum manifestandus sit vita nostra. Ut venturus sit, dubitat: sed venturum alterutrum affirmat, Priorem Christi adventum præcelsisse typicum Eliam, hoc est Iohannem; alterum præcelsurum, verum ipsum Eliam, constans est Patrum, omniumque consensu probatissima & receptissima Ecclesiae opinio: ut faris mirari non possim, quī Calvino, atque catholico Catholicis nonnullis succurrerit in mentem venisse jam Eliam, Iohannem scilicet, nec ullum deinde venturum Eliam affirmare. Scinien habetur

Calvin. in qui Calvinus, atque adeo Catholicis nonnul-
 Math. 11. lis succurrerit in mentem venisse jam Eliam,
 14. & 17. Johannem scilicet, nec ullum deinde ven-
 11. turum Eliam affirmare. Sic enim habetur

Malach. 4. v. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis*: at quis unquam primum Christi adventum, diem magnum & horribilem dixit? & quos posteriore ita non appellavit? Matth. 17. v. 12. *Elias quidem venturus est primum, & restituet omnia*: Dico autem vobis, quia Elias jam venit. An de eodem dici potuit, Elias venturus est, Elias venit? an apertius significari potuit, venisse Eliam, typicum scilicet, ante priorem adventum: venturum alterum, verum scilicet Eliam Thesbiten ante adventum postremum? Hæc erudite disputantem audi Tertullianum de anima c. 35. *Spero huiusmodi hæreticos, Helie quoque invadere exemplum, tanquam in Iohanne representati, ut metempsychosis patrocinerent, prænuncio Domini: Helias jam venit, & non cognoverunt eum. Et alibi: Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est. Nunquid ergo & Iudei ex opinione Pythagorica consuebant Iohannem, Tu es Helias? & non ex predicatione divina. Et ecce mittam vobis Heliam Thesbiten? Sed enim metempsychosis illorum revocatio est animæ jam pridem mortefunctæ, & in aliud corpus iteratæ. Helias autem non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus: sed mundo reddendus de quo est translatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ, id est ipse & sui nominis, & sui hominis. Sed quomodo Helias Iohannes? Habes Angelî vocem. Et ipse, inquit, præcedet coram populo in virtute & spiritu Helia, non in anima eius, nec in carne. Hæ enim substantiæ sui cuiusque sunt hominis. Spiritus vero & virtus exersificus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, ut factum est retro de Moysi spiritu: & de resurrect. carn. cap. 22.*

ἵνα δοποκῆται αὐτὶ Ita MSS. H. & R. id est: *his qui repositi fuerint* ita infr. in Matt. 19, 29, p. 392, εἰς δὲ δώματα νοήσας τὸ λόγον δοποκῆσαι ἀντα μὴ μῆτι τοῦ γενομένου αὐτῶν σάρακα, δὲ δοποκῆσαι αὐτῶν, ἵνα χηρὸν ἐποιῇ. ὡς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸ θεοῦ hoc est, *restitutum*. Quod idcirco à me notatur, quia activam solum verbo huic significationem Lexicographi tribuunt.

ἡ ἀρετὴ προϋμνασμά] Videtur positum pro, P. 308.
προϋμνασμός.

καὶ ἰσὺς τοῦ θανάτου, διὰ τῶν ἀσθενειῶν, &c.] Cum hæc in Novi Testam. libris non habentur, ex apocrypho aliquo Evangelio de prompta effe judicamus, quælia multa circumferebantur olim, ut ex Gelasii Decreto discere est, Decr. Part. 1. Distinct. 15. vel è Novi Testam. exemplaribus excidisse, quod alias etiam contigisse infra observabimus.

ἐν μὴ ἀρὰ ὅτι ἐκ ἐπὶ ἔγραψαν αὐτὸν] Ita exemplar aliquod habuisse scimus, Matth. 17, 12. Vulgo legitur: ἐκ ἐπὶ ἔγραψαν αὐτόν.

ἡ ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, συναΐται, &c. &c.
 infr. ead. pag. καὶ γὰρ ἔοικε σύμφητος γενέσθαι, &c.]
 Hieronymus.

εἰ μὴ τὸ πρότερον εἰς τὰς, &c. [sic C. R., at H.
 εἰ μὴ τὸ πρότερον εἰς τὰς γραμματεῖς· εἰ ὃ τὸ δυνά-
 τεον ἐστὶν ἰσχυρὸν, &c. Locus mendosus; εἰ quo-
 nihil idoneum quas extunderet: aliquid
 hic nobis in Veteri Interpretatione præfi-
 dii fuit, licet & ipsa saepe fallacissima sit.
 Sic illase habet: *Propter hoc autem quod se-
 quitur, sic & Filius hominis patietur ab eis, con-
 sequenter dicitur; Si primum ad Scribas perti-
 net, & hoc ad Scribas. Si autem primum ad He-
 rodem, & Herodiam, & filiam ejus, & secun-
 dum ad ipsos. Itaque sic legendum conjicio:*
 εἰ μὴ τὸ πρότερον, ἐπὶ τὰς γραμματεῖς. αἱ δὲ τὸ πρότε-
 ρον, &c.

P. 309.

ὅτι οὐκ ἔδυνάμην ἀναβῆναι, &c.] Origenes
Homil. 20. in Luc. Porro quia non valebant hi
qui variis egrotationibus laborabant, in mon-
tem conscendere, idcirco descendit, & venit ad
eos qui deorsum erant.

ἔστι ὃ τὸ πᾶσι τῶτο, &c.] Quosunque morbos in hominum corporibus gignere viribus suis Luna creditur, τελευταίμοι, & qui iis laborant, τελευταίοι, dici possunt; sed furiosi fere, daemoniaci, & epileptici ita appellantur. Vetus Valens, quem, si Deus annuerit, olim & tenebris in lucem proferemus, libro Anthologiarum 4. τὸ ὅ ἄριστον καὶ πλεονεχὸν ἡ παντόλυν καὶ παντοπύρην ὄντων, ἢ διαμετρήσωντων, ἢ καὶ μόνος πρὸς σελήνης, ἢ σελήνης φάσιν ἐς τινὰ λύσεις καθέλει τῶσι, μαλακίαις, δυσλίανς, πτωματικῶν, διασπασθῆναι ἐκτελεῖται. Deinde ubi id exemplum probare vult, hominis genituram profert qui ἐξ ἀριστερῶν σελήνων ἐστίν. Præcipue autem ἐπιλήσιος, seu, ut posterior ætas locuta est, caducos, vel caducos, hoc est, πτωματικῶν, appellari σελήνωνας asseruit. Artemidorus : ἀρσινόησι ὃ τῇ διατελεσμέναι καὶ ἄριστος ἐστὶ τὸ πλεόνος τῶν ἰσχυρὰ καὶ ἐμὴν ἀνάκει ὃ τῇ σελήνῃ φασὶ ὃ καὶ πλεονεχὸν τῶντων ἐς παλαιὴν ἀνακρίσας τῇ σελήνῃ. Efficentia vero siderali morbum quoque, qui jacet, ut plurimum appellatur, attribuit : Luna enim acceptus refertur. Dicunt autem Veteres, morbum hunc Luna tribuendum. Ildorus lib. 10. Orig. cap. 1. Caducos, à cadendo dictus, id est Lunaticos, eo quod certo Lune tempore patiantur. Φασὶν γὰρ, ὅτι ἐν τῷ σελήνης ἀλίστησιν ἀρσινόηδες ἐ νύκτι τοὺς κύνες ἰσχυρὰ ἀνελκυσκὸν πρὸς πᾶσιν, ait Aræteus lib. 1. cap. 4. vel quod πρὸς ἐπιλήσιον τῆς περὶ σελήνης (σελήνη) ἐξ ὧν ἡλὸς πᾶσι, ἢ ἐλαττον μὲν ἀναρᾶναι, ut inquit Galenus lib. 3. de dieb. decretor. Eorum qui comitiali morbo laborant, servat periodos (Luna) prout plus minusve Solis participat : vel etiam quod

Set. Samm
cap. 58.

*Ipse Deus memorat dubia per tempora Luna
Conceptum, talis quem saepe ruina profudit.*
ut auctor est Serenus.   Hoc porto Mat-

thaei loco, & cap. 4. v. 24. Lunaticus, **דבר**
 Syriace dicitur, hoc est ut exponit Fullerus
 Miscellan. libr. 2. cap. 17. ad verbum, *qui ex-*
trahitur, supple, *degit*, quod intra domum
 continere se non posset, propter *ἰσχυρισμὸν* suū
 qui agitur, Epilepsia permistum. Ita
 furiosus ille, de quo Luc. 8, 27. & *ἰσχυρὸς ὄντων*.
 At Ludovicus de Dieu vir Ebraice peritus
 in Commentar. in Evang. ad Mattheu. 4. v.
 24. sententiam hanc confutat, probatque
דבר Syriace non sonare, *extra tectū*,
 quod diceretur, **דבר מן אורח**, sed rectius e
 ponendum esse, *Filium tecti*: Ita autem Lu-
 naticus appellari, quod domorum tectafu-
 rore agitari confendant. Optimo sensu
 reddit Arabs *من بيت*, Matth. 17, 15. *Cam*
Demone egi, & vexatur valde in principii plu-
 niluniorum.

τάχα ἐν ἡμῶν ἀμαρτοῖς, &c.] Hieronymus,
Theophylactus, Euthymius.

ποὶς μὴ πεποιταίς, &c.] Euthymius.
καὶ δὲ τῶν ἀποπεδομένων. ὁ δὲ ἀφρων, &c.] P³¹⁰.
Theophylactus.

ἰδοὺς αὖ πάλιν μιμνήμενον] Ita C. H. at R. μιμνήμενον
 Vet. Interpr. *vides autem eos minuit iterum,*
 &c. lege: *μετέμνητο.*

εἴτε πᾶσαν λευκὴν ἀνθρῶπινω, &c.] Origenes
infr. in Matth. 18. 10. p. 331.

ἐπεὶ ἐξουθενεῖ μὲν ἡ πίσις, &c.] Theophylatus.

in Matth. 4. v. 24. *Lunatici vero tenentur affectione corruptorum humorum.* Quia enim Luna cum ad plenam lumen devenit, naturam habet per splendorem suum attractivum humorum qui in corporibus sunt, fit ut hinc turbentur. Frequens etenim ac prævus vapor ab ipsis elevatus, cerebrum dilatat, hominemque contorquet: quumque hæc à Luna patiuntur, Lunatici appellantur. Morbum ad solam naturam refert Euthymius. Medicos eos qui nimium hic naturæ tribuunt, nec quicquam Dæmonis opæ, sed omnia solius naturæ viribus administrari contendunt, incescit Origenes; reprehendendus & ipse qui in alteram partem longius recedendo à recta via aberravit; omnia enim Dæmoni, nihil naturæ permittit. Sic autem existimo Lunaticum hunc ἐπιληψία simul & δαίμονιον ἔχειν labo-
rassè. Id quæ adeo inauditum non est, ut ἐπιληψία sæpe cum δαίμονιον ἔχειν, & κατὰ νουὸν συνδανδάνται. Helych. ἐπιληψία, ὅτι καὶ ἐν δαίμονιον ἔχειν.

τὸ ἀνάσσειν τὸ πνεῦμα ἐπιφέρει, &c.] Hieronymus in Matth. 4.24. & 17.15. Chrysostomus; Brevis Enarrat. Theophylactus, Euthymius.

Tom. 3. in Gen. & Hom. 3. in Ierem. & passim
Astrologiam infectatur; quem morem te-
nent Patres universi. Sed de his alibi.

ἐν ἑβραϊστικῇ, &c.] Thren. 3, 38. Septuaginta Sixtina Editionis, & Manuscriptus Alexandrinus: ἐν ἑβραϊστικῇ ἡ ἐβραϊστὶ τα κακὰ καὶ τὸ ἀγαθόν. Complutensis Editio: ἐν ἐβραϊστὶ κακὰ, & καὶ τὸ ἀγαθόν. Pro κακὰ legit Origenes καλὰ, & negandi particulam sustulit.

διὰ τινος αἰτίας ἀποκαταστάσθαι, &c.] Hieronymus: Quia propter peccata sua à Demone fuerat oppressus.

P. 312. ἐν τῷ ὅτι ἰσχυρὸν ἔστι τὸ ὄρεν τῶν, &c.] Origenes in Jerem. Homil. 12. ποῖα ἡ ὁρὴ σκοτεινὰ, οἱ δὲ ἡρώματα ἰπάρκοντες καὶ τὸ ῥώσιν, &c. οἱ δὲ ἀβελόητες ἐν τῷ σκοτεινῷ ὄρει ἀγρόντες τὸ αἶμα καὶ τὸ κατὰ τὸν νόμον, ὅτι εἰς σκοτεινὰ καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σελήνιστος ἐστὶν. καὶ ἐν τῷ ὅτι τῶν ἰσχυρῶν ὄρει τῶν, &c. & Homil. 22. in Luc. & in Johann. 4, 12. Hilarius Can. 17. & 21. Hieronymus in Matth. 17, 20. & in 21. 21. & in Zach. 4, 2. Opus imperf. Euthymius in Matth. 17, 20. & 21. 21.

P. 313. ἀνορέτω ἡ ψυχή, &c.] Ita C. R. at C. H. τὸ δὲ πρᾶττερι: sed perperam, supra enim traditionis illius mentio nulla facta est.

ἰσχυρὸν ἀνθρώπων πειράζον, ἢ καὶ ἄλλο νόμον.] Hic opinionem suam de morte à Christo non pro hominibus duntaxat, sed & pro alius rebus creatis ob ita prodit Origenes: non enim postremum hoc illi ab adversariis objectum crimen est. Contraria est autem Tertulliani doctrina cap. 14. de carn. Christi, Nullum mandatum, inquit, de salute Angelorum suscepit Christus à Patre. Quod Pater neque repromisit, neque mandavit, Christus administrare non potuit. Id dogma ex duobus Apostolice locis ortum videtur accepisse; altero ad Ephesios, 1, 10, ubi omnia dicuntur instaurari in Christo, quæ in cælo, & quæ in terra sunt; & altero ad Colossenses, 2, 0. quo omnia in Christo reconciliata fuisse scribit Apostolus, ipsumque pacificasse per sanguinem crucis suæ, sive quæ in terris, sive quæ in cælo sunt. Quorum veriore sensum erudite declarat Augustinus in Enchirid. ad Laurent. cap. 61. & Hieronymus in Epistol. ad Ephes. cap. 1. Hieronymus quidem Origeniani huius erroris insinuat Rufinus Invect. 1. sed crimen illud pro virili contra diluit Hieronymus. Hæc à nobis affatim in Origenianis tractantur.

P. 314. καὶ τοῖς ἀγγελοῖς, &c.] Ita Sixtina Editio & MS. Alexandrinus: at Ebraica, & Complutensis editio, & Vulgata; & irrui Sabā. Thargum: & irrui Lilith regina Zmargad. Zmargad locus est in Sabæis, quibus mulieres imperabant. Ex hoc loco Smaragdus nomen sumfisse verisimile est, quorum magnus fuit in Sabæis proventus, ut tradit Plinius.

καὶ τοῖς ἰσχυροῖς, &c.] Sic editio Sixtina & MS. Alexandrinus: at Complutensis editio, & re-

liqui Interpretes: Chaldaei fecerunt tres turmas.

σοφίαν πῶς ἐν μυστικῇ ἀποκρυμμένην.] Hæc ita fere distinguit Origenes: aliter Novi Testam. Codices, 1. Cor. 2, 7. σοφίαν θεῶν ἐν μυστικῇ πῶς ἀποκρυμμένην Vulgat. Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: quemadmodum Interpretes reliqui.

ἢ τὰ μέγα καὶ ἀσφαγή.] Ita C. C. H. & R. Lege. P. 315. ἀσφαγή: μέγα & ἀσφαγή, ea Stoici appellabant, quæ neque bona ex se, neque mala sunt; neque honesta, neque turpia; sed quæ ut Censorinus scribit, bonorum malorumque media censentur, & quæ, ut Comicus ait,

---perinde sunt, ut illius est animus qui ea possidet:

Qui utitur, ei bona; illi qui non utitur recte, mala.

Hæc fuscè persequitur Cato apud Cicero-nem 3. de finib. & Gellius lib. 2. cap. 7. & Laërtius sæpe, & Origenes libr. 4. in Epist. ad Rom. cap. 5. vers. 3. Mortem autem in indifferentibus & mediis esse ponendam, ipsamque nec bonum esse, nec malum decernit Origenes in Johann. 8. vers. 44. ἐν οἷς ἔτε ὁ μέγας θάνατος σημαίνεται, καὶ τὸ ἐν τῷ ἀδάμ ἀποθνήσκον, ἔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ καὶ μήτε ἀγαθὸν ἔτα καὶ αὐτὸν, ἔτε κακόν, & in Johann. 8, 51. ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἀδιάφορος, ἡ μήτε ἀγαθὸν, μήτε κακόν τυγχάνουσα, καὶ τὸ λεγόμενον ζωὴ καὶ τὴν ἀσφαγήν, καὶ τὰ ἀλογα ἔτα καὶ ἑτέρα μὴ ἀδιάφορος, ἀλλ' ἀγαθὸν ..... ὡς πρὸς τὸν ἐναντίον τῇ ἀσφαγῇ (ἢ ἀδιάφορῳ) ζωὴ θάνατος, ἀδιάφορον ἔτε & lib. 8. cont. Cell. Graj: ἡ ἰσχυρὴ ἢ μέγας θάνατος σημαίνεται ἰσχυρῶς & libr. 5. in Epist. ad Rom. Potest quis compendiosius dicere in his, quia hic mortem communem hanc dicit & mediam? & mox: Sed & quod alibi idem Apostolus corpus mortis nominavit, is qui hæc asserit huius medie mortis intelligendum dicit. & libr. 6. Mors quidem in Scripturis unum quidem nomen est, sed multa significat. Etenim separatio corporis ab anima mors nominatur. Sed hæc neque bona dici potest: est enim media, quæ dicitur indifferens, id est communis. Idem habet Cicero loco laudato, & Seneca Epist. 82. & Laërtius in Thalete, & Aristippo.

ἐν καὶ αὐτῷ ὅτι ἐν τῷ ἰσχυρῷ, &c.] Vetis Interpres; P. 316. Quem ipsum piscem arbitror adjuratum: pro, interpretetur, legerat, interpretetur.

ἐν ὅτι ὁ ἀποστόλος λέγει, &c.] Vetis Interpres: in quibus erat, &c. C. C. H. & R. ἐν ὅτι. Si legis, ἐν ὅτι, referetur ad piscem: si, ἐν οἷς, referetur ad homines. ἰσχυρὸς autem ille Christus est, ita ab antiquis Patribus appellatus, quod vocum illarum, ἰσχυρὸς καὶ θεῶς ἡ ἐκ σωτῆρος, sigla, ἰσχυρὸς, efficiant. Tertullianus de Baptismo, Optatus Milevitanus lib. 3. contr. Parmen. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei, cap. 23. Prosper de prædict. part. 2. cap. 39. Ἰσχυρὸν Sibyllarum Oracula libr. 8.

P. 317.

ἡ φιλανθρωπία τῆς ἀφ' ἑαυτοῦ φύσεως μου ἐκπορεύεται] Valentinianorum triplicem hominum naturam fingentium. Vide Nos supra ad Comment. in Exod. 10, 27. p. 18.

ἡ φιλανθρωπία τῆς ἀφ' ἑαυτοῦ φύσεως μου ἐκπορεύεται] Cum pro omnibus mortem ita obierit Christus, ut neminem sanguinis sui fructu carere velit, eumque omnibus consequendam proposuerit; nos profecto capere illum possumus, si velimus. Et quemadmodum infra hæc Matthæi verba explicans Origenes: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*, continentiam iis à Deo dari docet, quicunque illam ex animo postulaverint; idem potiori iure de æterna salute putandum est. Quod autem ex Augustini libr. 4. contr. Julian. cap. 8. obijciunt, qui aliter sentiunt, falsum esse, Deū omnes homines salvos fieri velle, si & ipsi velint; adverterent hæc adversus Julianum pronuntiant, qui ea voluntate salutem æternam ab hominibus exoptari posse putabat, quæ Dei gratiam præveniret, ipsiusque auxilio minime indigeret; cum præsertim idem Augustin. Retract. libr. 1. cap. 10. verum esse agnoscat omnes homines salvos esse posse, si velint.

καὶ ὁ ἐκ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c.] Hieronymus lib. de nom. Ebr. *Capharnaum*, ager vel villa consolationis.

καὶ ὁ ἐκ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c.] Hieronymus: ἀγρίος φάρμακον, &c. alio sensu, sed non abs re tamen. Vide Theophylactum.

ἐπὶ φιλανθρωπίας μου ἐκπορεύεται, &c.] Legendum fortasse: ἐπὶ φιλανθρωπίας μου, vel ἐπὶ φιλανθρωπίας μου, ἐκπορεύεται, &c. Quamquam, ne quid dissimulem, Origenem rebus intentum, verborum negligentem, & Grammaticæ legem minus audientem fuisse arbitror. Vide supra p. 292. συγγενὴς τῇ φύσει ἐστὶν ἡ φύσις μου, &c. &c. &c.

P. 318.

ὑπὲρ μισθὸν ἀργίου, &c.] Duplex statueretur didrachmum videtur Origenes, sanctum alterum, alterum profanum; quemadmodum duplicem siculum, sanctum, & profanum statuerunt Recentiores: ἡρὸν autem, hoc est siculum, διδραχμὸν sexpenumero reddunt LXX. ut pro eodem ab iis habita videantur: at cum alii reclament contra, unum duntaxat fuisse siculum, eamque siculo- rum divisionem tanquam recens inventum, & Veteribus, Iosepho puta, ac Hieronymo, rem inauditam exagitant, inde contrariæ duæ proflexerunt sententiæ, quarum altera duplicem agnoscit siculum: sanctum alterum, sive sanctuarii; alterum vulgare, sive profanum, sive regium: alia vero uno tantum usos siculo Ebraeos decernit. Qui priorem tulerunt sententiam, inter quos familiam ducit R. Selomo Jarchi, sibi non constant, nam de utriusque sicli pretio & pondere incerti

sunt: vulgarissima tamen opinio est, quam- G. Agric. De pret. Cenalis, Mich. Neander, Casp. Valerius, Perr. Gassendus, alique complures, siculum sanctuarii quatuor drachmis Atticis, sive sencia appensum fuisse; profanum duabus drachmis: ac sanctum quidem siculum τετραδραχμὸν, cum ex Exod. 30. vers. 13. Num. 3. vers. 47. aliisque sexcentis Scripturæ locis adstruunt, tum vero testimoniis uti possunt: Iosephi Antiq. libr. 4. cap. 10. οὗτοστιν ὁ νόμος ἐκ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c. Philonis lib. 1. De spec. Leg. Hieronymi in Ezech. 4. 10. Siclus, id est stater, habet quatuor drachmas Atticas. Helychius: τετραδραχμὸν ἀπὸ τοῦ προphanum vero διδραχμὸν ἐκ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c. Mach. 10. 42. Et super hæc quinque millia siculo- rum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: quod sic à Iosepho redditur: τὰς ὁμοίας δὲ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c. tum etiam ex Epiphano lib. de ponder. & mens. σικλ. & ὁ δὲ καὶ καὶ καθάρτης, τὸ ἐστὶν μὲν ἐστὶν ὁ καὶ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c. Siclus qui & quadrans appellatur, quarta uncia pars est, dimidium vero stateris, duas drachmas valens. Helychius: δῶκα δὲ τὸ σικλ. & δὸ δὲ τῆς φύσεως μου ἐκπορεύεται, &c. Valer autem Siclus duas drachmas Atticas. & Isidoro Origin. lib. 16. cap. 24. Siclus, qui Latino sermone Siclus corrupte appellatur, Ebraicum nomen est, habens apud eos uncia pondus: apud Latinos autem & Græcos quarta pars uncia est, & stateris medietas, drachmas appendens duas. Unde cum in divinis Literis legitur, siclus, uncia est: cum vero in Gentilium libris, quarta pars uncia est. At eam prolixè confutat doctrinam Joh. Bapt. Villalpandus, nec nos in referendis variis, multiplicibusque argumentis, quibus tum ab eo, tum etiam ab aliis impugnari solet, tempus conteremus. Id tamen Lectori monitum velim, in eo peccare Villalpandus, quod adversus Græspium disputans, qui Epiphaniū laudatum locum protulerat, ut duplicem probaret siculum, in Epiphano & Isidoro vocibus σικλ. & siclus, substituendum putat, siclicus: non enim de Romanorum nummariæ, sed de Ebraeorum siculo his locis agunt Epiphanius & Isidorus. Peccat item Villalpandus cum scribit LXX. Interpretes pro Ebraico nummo alium Græcum substituere voluisse, qui illi in eorum esset similis, quod magis in ore, & manibus omnium Græcorum didrachmum tunc versaretur, haud secus quam tetradrachmus siclus in oculis ac manibus olim Ebraeorum: tantum enim LXX. Senioribus fuit usitatum, notioreque nummum proponere, ut à vero propterea dimidia tota parte recesserint: Quali vero pro tetradrach. à quo refugiebant, duo didrachma reddere non potuerint. Longe doctius,

dogmatus, acutiusque super ea re disseruit Dionys. Petavius in Animadvers. ad Epiphani. de ponderib. & mens. Scribit ille unus duntaxat generis sicium fuisse, τρεῖς δὲ δραχμῶν videlicet: At inde alterum præterea excogitatum fuisse à nonnullis, quod cum δίδραχμον apud Interpretes LXX. pro siculo legerent, & ab accuratissimis aliis Auctoribus sicium quatuor constare drachmis accepissent, duos sicos δίδραχμον & τετραδράχμον admittendos censuerint; LXX. autem Seniores propterea δίδραχμον pro siculo retulisse, quod Alexandriæ & in Alexandrinorum gratiam scriberent, apud quos cum talentum, tum dragma duplam habuere ad Atticum talentum & drachmam rationem, ut ex Herone & Festo probat: cum ergo sicius τετραδράχμον Atticum pendeat, didrachmum solummodo Alexandrinum exæquasse. Hæc Petavius, quæ ex jam laudato Ed. Brerevoodii de ponder. & pret. veterum numm. libro deprompta solenter confirmavit. Cum dixerit ergo Suidas δίδραχμον viginti pendere obolos ex Exod. 30. vers. 13. didrachmum Alexandrinum intellige, licet Atticum ille fortan in animo habuerit, erraveritque. Cæterum existimo δίδραχμον illum sicium τρεῖς ὁ ἀνὰ μὲν Helychius, Epiphanius, & Isidoro dedisse, cur sicium duabus drachmis æstimaverint; at novam illam sici divisionem in sanctum & profanum à recentioribus excogitam, partim è variis Scripturæ locis profluxisse, quorum nonnulla sicium sanctum, sicium profanum alta inducere ostendimus, & præsertim ex 2. Reg. 14. vers. 26, ibi enim cum pro ducentis siclis regii ponderis, LXX. centum sicos reddiderint (prout habetur in Editione Complut. in Editione enim Sixtina legitur ὀκτακιστὶς σίκλος) centum sanctuarii sicos intellexisse creduntur; partim etiam è variis Josephi, Epiphani, aliorumque supra prolatis testimoniis, quorum nonnulli sicium τετραδράχμον, δίδραχμον alii fuisse adstruunt. Sed jam redeamus ad Origenem. Non didrachmum ille simpliciter pro sanctis, sed didrachmum sanctum dari scribit, & didrachma sancta à prophanis distinguit: an τρεῖς, quibus se addixit, interpretatione, & locis Scripturæ supra laudatis adductus, duo siclorum genera sibi finxit, ita ut à recentioribus deinde factum est: an lusus duntaxat in verbo, & allegoriæ occasionem pro more suo arripuit? pro sanctis, inquit, juxta legem DEI didrachmum sanctum datur; primogenitos Israël intellige, pro quibus quinque sici conferebantur, Num. 3. vers. 47. non quod didrachmum sanctum quinque sicos pendere velit, sed quod sici illi τρεῖς τὸ δίδραχμον ἄξιον, vel, ut Vulgata, ad mensuram sanctuarii fuerint

penfitati. Præterea didrachmum sanctum pro singulis filiis Israel solum fuisse docet Origenes, ex Exod. 30. vers. 13. nempe dimidium sici, qui τετραδράχμον erat; LXX. autem: τὸ ἕμισυ δὲ δίδραχμον, ὅ ἐστι κτλ. τὸ δίδραχμον ἵδ' ἄξιον, hoc est, dimidium didrachmi Alexandrini, quod siculo appendebatur.

δοκεῖ ἔν μοι ὅτι, &c.] Brevis Enarratio P. 319. Chrysostomo tributa, Theophylactus, Euthymius.

ὁ ποταπὸς ὃ δὲ μέλλων.] Ira C. C. H. & R. at legitur pagina sequente: δεινὸς ὁ ποταπὸς τῇ ποιότητι μέλλων, ὁ ποταπὸς ergo & ὁ ποταπὸς confundit. Ita Helychius ποταπὸν & ποταπὸν idem esse prodit: ποταπὸν, inquit, ποταπὸν, ὁ ποῖον. At ποταπὸς & ποταπὸς usurpantur pro ἰσοποταπὸς, & ἰσοποταπὸς, ut ὁ ποῖος, pro ποῖος. ποταπὸς sæpe occurrit in Novo Testamento, nec non apud castissimos Græcæ facundie Magistros; nihilominus tamen à Phrynico in Ecloga rejicitur: quæm locum quoniam à viris eruditissimis Henr. Stephano, & Johanne Nunneseo male acceptum & intellectum video, hic exponere non pigebit. Sic ergo Phrynichus: ποταπὸς δὲ τὴν τιμὴν εἶπες, ἀδύμιμον γὰρ. εἴτε ὃ τὸ δὲ λέγων, ὅτι γένος θάσεις ποταπὸς ἐστὶ; θηλαῖα, ἢ ἀδυναμία. ἐστὶ γὰρ εἶδος, ἐκ τίνος διαπίπτει τὸ ποταπὸν, δὲ ἐστὶ ποταπὸς τὸ τρέπον φωνήεν; φρόνιμος, ὁ πεινὴς γὰρ ὅτι ὥστε ἐρῶν, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ εἶναι. Hæc ἀσύντακτο esse vult Stephanus, & in excusando sensu mire se torquet: Nunnesius autem ita à Phrynico improbari vult, si aliter quam significandis moribus adhibeatur. Fallitur uterque; id enim sibi vult Phrynichus: ποταπὸς vox est rejecula, ποταπὸς non item, modo ad cognoscendum genus eo utare. At ποταπὸς etiam si vox adulterina est, nec probæ notæ, si tamen ea uti velis, utere ad mores significandos, ut ποταπὸς τὸ τρέπον φωνήεν, φρόνιμος: quamvis melius & tutius sit ita interrogare: ποῖός τις σοὶ δοκεῖ εἶναι; Ita intellexit Thomas Magister: Thomas καλλίων ἐν, inquit, τὸ τρέπον ὥστε ἐρῶν, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ εἶναι; ἢ ποταπὸς. Melius igitur est de moribus sic interrogare, ποῖός τις σοὶ δοκεῖ εἶναι; quam, ποταπὸς.

τίς ὃ δὲ πάλιν μέλλων ἢ ἐν ἡμετέροις.] Ira C. C. H. P. 320. & R. & ita postulat sententia. Viriose vero Interpretatio vetus: Et quis major esset, sciebant.

μέλλων ἐν ἡμέτεροις σφιδρα σφιδρα.] Infra eadem hac pag. μέλλων ἐν ἡμέτεροις ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ αὐτοῦ ἐστὶ, σφιδρα, δὲ κατελεγεμῆναι. & in Matth. 19. pag. 385. ἀποβαίνων ὃς ὡς ἰσάου. . . . . μέλλων ἐστὶ, εἰς τὸ ἀνέξαι μὲν ἡμετέροις σφιδρα, σφιδρα. Ita legit Origenes: sic autem hodie habent LXX. Seniorum exemplaria: καὶ ἀποβαίνων μέλλων ἐν ἡμέτεροις, εἰς τὸ μέλλων ἐν ἡμέτεροις σφιδρα.

εἰ ποῖός τις σοὶ δοκεῖ τὸ, &c.] Johannes Chrysostomus.

Brerevoodii
de pond. &
pret. vet.
numm.
l. c. p. 3.

softomus in eundem hunc Matthæi locum, & in cap. 19. verl. 5. 6. &c. Brevis Enarrat. Baſilius Seleuc. orat. 28. Theophylaſtus in Marc. 15. 15. Euthymius, Hilarius, & Hieronymus.

καὶ ὁ σωτὴρ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, &c.] Vocem illam σωτὴρ contraxerat librarius Codicis Holmiensis in εἰς, quemadmodum & ille Regii Codicis, qui tamen Codex pro εἰς habebat ad ὀραν ὅσον, quod verissimum est. Sic ergo totum illud comma emendandum est: καὶ ὅσον ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τῇ τῇ πατρὶος θεοῦ τῶν τοιούτων κινήσεων καὶ ὁσάδεσται, ὅσον τῶν μάλιν τ' ἀσκήδων, καὶ ἡ δὲ ὅσον τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σωφροσύνης μείζον ἔστιν ἢ ἡ βασιλεία τῶν ἁγίων. His consentit Verus Interpres qui sic habet: Et quanto amplius appropinquaverit pueris, resedens ad hujusmodi motibus, tanto amplius ceteris continentibus, & ad perfectum continentia ascendere non valentibus major habetur.

P. 321. τοῖς ὁσάδεσται τοῖς οὐρανοῖς.] Ita C. C. H. & R. leg. fort. ver. deien.

ἐν ὅν ὅσον τῶν τοιούτων, &c.] Veterem interpretationem hoc loco quoad ejus fieri potuit, secuti sumus, nec a Codic. tamen Mss. descivimus: inde factum, ut cum scripserimus: Si ergo discipulus Iesu ratione adductus, &c. subjunxerimus tamen: si potissimum in nomine Iesu, &c. Nam si mendosa non est ea quam retinimus lectio dicendum est τὸ, discipulus, hic καὶ οὐκ ἔστιν usurpari, pro, discipuli: at, ὁ, post, μάλισα, vim non habere adverbativam, ut loquuntur τυχιντοί, sed pro, ὅν, positum esse, vel παρὰ ἑαυτὸν ut nonnunquam factum ab antiquis indicat Budæus in Commentariis. Observavimus præterea à grammaticis regulis discedere Origenis esse proclive.

P. 322. πῶς ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁσάδεσται, &c.] Ita C. C. H. & R. Ver. Interpres: Omnis qui Iesu quasi filio Dei credit: legebat πᾶς.

ἐπὶ τῷ τῶς πᾶς τῶν αὐτῶν, &c.] Videnos supra ad Orig. Comment. in Matth. 13. 43. p. 207. & in Origenianis.

εἰς τὸ καὶ μύλων ὁσάδεσται, &c.] μύλων ἀνδρωπικὸν appellat eum de quo Exod. 11. verl. 5. Trufatiles dicebantur ejusmodi molæ, quod hominum, fervorum puta, ancillarumve manibus traderentur. Manuales Hieronymus appellat. Afinariæ autem molæ seu versatiles, eæ erant quæ a sellis & jumentis agebantur ac vertebantur. Ovidius 6. Fast.

Et quæ pumiceas versat a sellis molas.

ἀλὴν ὁσάδεσται ἐν τῷ μύλῳ.] Ita habent Codices nonnulli Matth. 24. 41. & Vulgata: Due molentes in mola, & Arabs, & Persa. At pleraque exemplaria, ἐν τῷ μύλῳ, quod habent & Syrus, & Ethiops.

P. 323. ὅσον ἀναλίσκει ὁ τῇ ἀσάδεσται, &c.] Satis

luculenter hinc apparet credidisse Origenem ipsos etiam impios resurrectionis fore compotes: quod planum quoque fecit Pamphilus in Apologia. Vide Nos infra ad p. 494. Comment. in Matth. 22. maxime vero in Origenianis.

ἐπὶ τῷ ὅσον ἀναλίσκει, &c.] Animas nempe quas ante corpora conditas fingebant, pro recte maleve gestis varios dignitatis vel ignominia gradus consequi censebat Origenes, corporibus humanis, vel etiam ferinis, si ita fuissent promerite, supplicii causa illigari: ut satis demonstravimus in Origenianis, lib. 2. c. 2. quæst. 8. & 9. Hic ergo docet adversarias illas potestates, si offensionis causam parvulis in Christo præbuerint, in corpus humanum depreffum iri, ac pœnas sibi debitas exolutum. hinc apparet pro eo, τὸ ὅσον ἀναλίσκει τὸ βαρύνει τὸ ἀναλίσκει, κρεμνίζον ἐκ τῆς καὶ ἀναλίσκει αὐτὸν τὰ τῆς ἀσάδεσται ἀσκήδων, ἀναλίσκει, &c. καὶ ἀναλίσκει αὐτὸν: & paulo post, ἐν τῷ συμφορῶντι αὐτῷ, quod live per incuriam libarii contigit, live per Origenis ipsius proferantiam.

ὅσον ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, &c. Hieronymus.

ἵστον μὲν ὅτι ἀμφότεροι, &c.] Origenes contr. Cell. lib. 1. c. 27. τίς ἐστιν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ καὶ ἀναλίσκει ἀπὸ ἀσκήδων, καὶ τὸ καὶ ἀναλίσκει, ἐν ὅν ἀμφότεροι ἐν τῷ τῷ πατρὶ, καὶ ἐν τῷ πατρὶ καὶ τὸ ἀναλίσκει ἀπὸ ἀσκήδων, ὁ πατὴρ ἀπὸ ἀσκήδων τὸν τῷ καὶ ἀναλίσκει, καὶ τὸ ἀναλίσκει τὸν τῷ ἀναλίσκει. Si Veterem Interpretationem cum ipso Origenis contextu hoc loco contendas, parum fidam esse comperies. At dum Auctoris hujus corrumperendi & adulterandi licentiam sibi tribuunt Interpretes, in istis præcipue Rufinus, eumque ad mentem suam accommodare satagunt, vel hunc Patribus, eorumve Conciliis dammandum, vel Criticis mutilandum propinquant. Cujus infigne nobis dat exemplum hicce locus. Sic habet Vet. Interpres ad hæc verba: ἵστον μὲν ὅτι, &c. Quoniam autem in Græco Spiritus sanctus neutri generis est, & non masculini, quemadmodum apud nos, & tres casus habet similes, nominativum, accusativum, & vocativum, propterea transferentes in Latinum sermonem, &c. Quæ cum legisset vir alioqui sagax, & critica nare pollens Bellarminus, totum opus Latini Auctoris esse conjecit: sed inani conjectura, ut probamus in Origenianis.

ἀλλὰ ὅσον καὶ ἐπὶ ἀναλίσκει τὸ. ὅσον δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, &c.] Locum hunc Lucæ sollicitat Theodorus Beza, legendumque conjicit: τῶν τῶν πατρὶος. cui ad stipulati videntur Syrus & Arabs: sed Origeni adsonant Vulgata, Persa, & Ethiops, & editiones Ambrosii, Novæ Testam. universæ: item Ambrosius: Euthymius: Quicquid receperit puerum istum. Euthymius: 9. 48.

Qui

Qui suscepit puerum hunc. Theophylactus: *ὁ δὲ δέχεται τὸ τοιοῦτον παῖδιν*. at deinde tamen sic ille: *ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν*.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Origenes infra p. 333. *ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν*. Is (scilicet in aliquibus exemplaribus legisse proficitur. &c.) At omnes hodie omnino Codices & Interpretationes sic habent, præter Vulgatam & Arabicam, quæ præfens tempus agnoscunt.

ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτε ὁ κύριος ἐκείνην ἡμέραν ἐκείνην. J. C. R. *ἐκείνην ἡμέραν*. Lege: *ἐκείνην ἡμέραν*.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Hæc non aliunde deprompta puto quam ex Eth. 14. v. 2. *καὶ ὁ ἀποστόλος ταῖς ἡμέραις ἐκείναις*.

P. 326. *ἀποστολὴν ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν*, &c.] Syderibus non animam solummodo & sensum, sed & Dei cognitionem hoc loco tribuit Origenes. Quod argumentum supra jam exhaustum in Origenianis.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Euthymius in Joh. 17. v. 9. *Non pro mundo uniuerso precor, sed pro his qui credunt in me, nam qui in me non credunt, nolunt ut pro eis orem*. Non eadem pro uniuerso mundo preces ad Deum fundit Christus Dominus quas pro Prædestinatis: pro his enim ita Patrem orat, ut votis suis potiri omnino velit; secus autem pro illo: salutem quippe illius à Patre postulat, modo & dignum se illa præstet. Quod de oratione Christi, id ipsum de lumine ejus omnium mentibus affuso discere habet Origenes Homil. 1. in Genes. *Ita tamen illuminamur, si non sumus mentibus cæci*. Nam sicut Sol & Luna corporalibus oculis cæcos quamvis illustrent, illi tamen recipere lumen non possunt; ita & Christus lucem suam præstat mentibus nostris; sed ita demum nos illuminabit, si nequaquam cecitas mentis impediat. Præclare vero distinctionem nostram confirmat Hom. 9. in Levit. *Stamus enim nos, inquit, pro foribus operientes Pontificem nostrum commemorantem intra Sancta sanctorum, id est apud Patrem, & exorantem pro peccatis eorum qui se expectant, non pro omnium peccatis exorantem*. Non enim exorat pro his qui in sortem veniunt ejus hirci, qui emittitur in desertum. Pro illis exorat tantum qui sunt fors Domini, qui cum pro foribus expectant. Dixit pro Sanctis exorari Patrem, sed pro Sanctis & impiis orari intellige. Id ex S. Thomæ sententia confirmatur: *Dicendum, inquit, quod Christus quantum est de se, pro omnibus orauit; quia oratio sua, quantum est de se, efficax est, ut ualeat toti mundo; sed tamen non in omnibus sortitur effectum, nisi in sanctis & electis Dei, & hoc propter impedimentum mundanorum*. Quod ne inaniter & gratis dici putent qui pro quisquiliis, tutelis ac tricis habent, quidquid profert Schola, audiant Christum pro reprobis etiam orantem: *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid*

faciunt. Nam quamvis Act. 1. 23. 36. 37. quodam ex iis qui Christum crucifixerant, ad fidem converterit Petrus, non quocunque tamen sceleris hujus fuerunt participes, ad Christi doctrinam traduxisse verisimile est.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] J. C. R. *ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν*, &c.] C. R. P. 327.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Vetus Interpr. *ut fiat conforme corpori gloriæ Christi*. Phil. 3. 21.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Vetus Interpr. *ut fiat conforme corpori gloriæ Christi*. Phil. 3. 21.

Paul. 1. Cor. 11. 9. Hieronymus: *Cum necesse sit in isto mundo fieri scandala, unusquisque suo vitio scandalus patet*. Item: *Necesse est quidem venire scandala; uel tamen ei est homini, qui quod necesse est ut fiat in mundo, vitio suo facit ut per se fiat*. Vide animadversionem sequentem.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Vetus Interpr. *ut fiat conforme corpori gloriæ Christi*. Phil. 3. 21.

ὁ δὲ δέχεται τὸν τοιοῦτον παῖδιν, &c.] Vetus Interpr. *ut fiat conforme corpori gloriæ Christi*. Phil. 3. 21.

ministeriis, ita sunt alii & qui genā ejus appel-
lentur. Vide item Hieronymum, & Johan-
nem Chrysostomum Hom. 18. in Matth.

P. 329.

δὲ καὶ τὸ ἀμαρτανικὸν ῥῆθ', &c.] Verus In-
terpr. Potest tamen & sic intelligi, ut actus ani-
mæ peccans, manus intelligatur, & incessus ani-
mæ peccans, pes, & visus animæ peccans, oculus.
ὁ σκευδαλίζων ὁφθαλμοῖς: respondet τῷ διορατικῷ πνεύ-
ματι πορευτικῷ. καὶ ἐν τούτοις nihil habet ad quod
referri possit: supra tamen id legitur:
εἰ δὲ τις χεὶρ σχηματίζει δὲ τὸ πρακτικόν.
Itaque sic locum hunc concinnare queas:
δύναμις καὶ τὸ ἀμαρτανικὸν ῥῆθ', ἢ ὅτις ὀνομάσκει
πρακτικόν τὸ ψυχικόν, καὶ τὸ ἀμαρτανικὸν πορευτικόν τὸ
ψυχικόν, &c.

ἐν ὁμοίᾳ ῥῆθ' ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς χεὶρα, &c.]
Theophilus Antioch. Hilarius in Matth. 5.
29. Pacianus Epist. 3. ad Sympronian. con-
tra Novatian. Hieronymus in Matth. 5. 29.
& 18. 8. Chrysostomus in Matth. 5. 29. & 18.
8. Brevis Enarratio, Anastasius Nicen.
Quæst. 60. Theophyl. actus, & Euthymius in
Matth. 5. 29.

P. 330.

τὴν, ἢ ὅτις εἶπω μετὰ εὐδοκίας. Ita C. R. Holm.
τὴν ὅτις μετὰ εὐδοκίας, vitiose.

ποροῦσθαι τῇ ἡλικίᾳ, &c.] Male reddidit
Erasmus post Vulgatam, Luc. 2. vers. 52.
Crescebat aetate & sapientia, pro crescebat sta-
tura & sapientia, quamvis reliquæ Interpre-
tationes antiquæ ἡλικίαν exposuerint, statu-
ram. Similiter emendanda Vulgata Eph.
4. v. 13. At Matth. 6. v. 27. & Luc. 19. vers. 3.
suam illa significationem tribuit voci, ἡλικία,
quàm superioribus quoque locis obtinebat.
In ea exponenda idem saepe peccari depre-
hendas. Cebes in Tabula τὴν παιδείαν descri-
bens eam esse fingit. μέση & κειμένη ἥδη ἡλικία.
Perperam Interpres reddidit aetate, quod-
que solidius est κειμένην etiam corrumpere
tentavit in κειμένην, ut significaretur ætas
ad senium vergens: cum notetur statura
media stata, & certum statum adepta. He-
sychius: κειμένην, τεταμένην. Pollux ἀνέμων
κειμένην appellat ventum constantem &
certum. Α κείνω factum, cerno: ut ab illo
κειμένην, sic ab hoc certus. Eadem utrius-
que vocis origo, idem intellectus. Boë-
thius in descriptione Philosophiæ, ejus sta-
turam esse ait, discretionis ambigua, & ὁσπερ
μένη ἡλικία.

καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ ὁσπερ εἶπεν. Ita C. C. H. & R.
Vetus Interpr. Et ipse Dominus Iesus, de quo
Gabriel protestatur: & revera id à Gabriele di-
ctum est Luc. 1. 15. 32.

P. 331.

εὐκρίνως πρὸς τὸ. ὁ ἀγγελος, &c.] Non ad
hæc verba quæ habentur Exod. 32. vers.
34. id responsum dedit Moyses, sed ad illa:
αὐτὸς πορεύσομαι σε, καὶ καὶ παύσω σε, Exod.
33. v. 34.

ὁμοίως ὅς τ' ἔστι, &c.] Uniuscujus-
que hominis custodia Angelum tribui ex
sacris literis universi Patres tradiderunt, Ni-

hilominus tamen sententiam hanc pro in-
sana traducere Magdeburgensibus Centu-
rariis nulla religio fuit, neque Calvinio
ipsi, qui in eam multo invehitur locis,
quamvis in Institutione rem incertam relin-
quat. Non unum autem Angelum, bonum
nempe & custodem, sed & alterum, malum
& insidiatorem nobis esse præfectum non
semel pronuntiat Origenes noster, præser-
tim vero Hol. 20. in Num. & Hom. 23. in Je-
su Nave, & in Matth. 17. & 19. & Hom. 13. &
23. & 35. in Luc. & lib. 1. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 8. &
lib. 3. ubi doctrinam hanc se ab Hermæ Pa-
store, & Barnabæ Epistola accepisse profite-
tur. Hujus opinionis prisca Judæi fuisse au-
ctores, quæ ab iis ad Empedoclem, Euclidem
Megarensē, Platonicos, Stoicos, & recen-
tiores Judæos manavit. & ὅς, inquit Plutarch. ἀλλήλων
ὡς ὁ μέν ἀνδρὸς φησιν

ἀπαντὶ δαίμονι ἀνδρὶ συμπαρεστέλει
ἐν δὲ τῷ γυμνῷ μυσταγωγὸς εἶναι
ἀναδίδωκε.

ἀλλὰ μάλλον, ὡς ἐμπροσθεν, διτλῶς τινες ἐκαστὴν ἡμῶν
ὑπομνηστικὸν ἀνδρὶ καταθέσθαι μοῖραι καὶ
δαίμονες.

ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χροῖον τε καὶ ἡλικίᾳ ταυαῶντι,
δῖος δ' αἰματόστα, καὶ ἀμυνὴν ἡμεῶν,
καλλιστῶν, ὁ γὰρ τῆς θούρας τῆς εὐαγίας τε,
νημερὲς τ' ἐξέστατα, μετὰ γὰρ καρπὸς τ' ἀσάφεια.

Non enim verum est quod dicit Menander:

Unicuique in lucem cum primo editur

Genius bonus vita magister totius

Adjuvit.

Sed Empedocles potius probanda est sententia,
qui unumquemque nostrum, postquam est natus,
arripit gubernarique à duplicibus satis Geniis
docet:

Hic inerant Chthonia, & cernens procul He-
lioepa,

Et grato Harmonie vultu, Derisq. cruenta,
Callistog, Aescbreg, Thooag, Dineag,
Nemertes & amæna, nigro fructus, Asa-
pheca.

Hæc vero accurate in Origenianis à nobis
disputantur.

ὅτι ταχύνει τὸς, &c.] Voces illas Vetus
Interpres non agnoscit, nec sane quo regan-
tur verbo dicere possis. Fortasse legendum:
ἐπιτάσσοντες τὸς, ὡς καὶ πορεύω, vel ἐπιτάσσοντες, τὸ-
ντες πορεύω.

ἀνελθετὸ με ἐκ κοίτης. Pl. 138. 13. ἀνελθε
με ἐκ γαστρὸς μητρὸς με.

ἐν δὲ πατρὶ ἡγαπημένοις. Ita habent Codd.
nonnulli Judæi, & Syrus, & Vulgat. at alia
exemplaria, & Arabs Interpres, ἡγαπημένοις
præferunt.

τοῖς ἐπὶ καυλῶν τὴν καλὴν τ' ἀπιστίας. Cum
ex Veteri Interpretatione, tum ex oratione
pendula, & imperfecta hujus loci sententia,
hiarum quem designavimus, deprehende-
re licet: quamvis Holm. Codex Regio con-
sentiat.

ἔτω καὶ ἡ ἐκείνου, &c.] Origenes in Num. Hom. 20. In quo etiam stupendi mysterii admiratione promoveor, quod in tantum Deo cura de nobis sit, ut etiam Angelos suos culpam pro nobis & confutari patiat. & Homil. 35. in Luc. Quam ob causam Angeli pro nobis solliciti sunt, scientes quod si nos bene gubernaverint, & ad salutem usque perduxerint, habent etiam ipsi fiduciam videndi faciem Patris. Quomodo enim si per curam eorum & industriam salus hominibus comparatur, faciem Patris semper attendant: sic si per negligentiam eorum homo corruperit, etiam sui periculi rem esse non nesciant. Quis huic errori color oblini potest, non video: pateremur, si hominum peccata Angelos pudore suffundere dixisset Origenes, quemadmodum Theophylactus; φαινεῖται δὲ ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς πατέρες ἐκτρέφουσιν. ἀλλ' εἰ τὸ ἀμαρτωλῶν ἀγγελοὶ, ὡς πατέρες ἐκτρέφουσιν, ὅρα τὸ ἡμῶν ἀπορίησιν, ὅτι αὐτοὶ ἔχουσιν παρρησίαν ἐναντὶ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν. Inde autem apparet, quod & si Angelos habeamus omnes, Angeli tamen eorum, quasi propter nostram timiditatem pudore suffusi, ipsi quoque, non audent videre faciem Dei, nec pro nobis forsitan orare. Hæc vero disputantur in Origenianis.

P. 333. ἡ ῥόδος λόγος.] Quamnam Rhodes orationem hic significet, non video: nam Act. 12. non aliud ipsa dixit, quam stare Petrum ante januam: illi autem dicebant, Angelus ejus est.

ἡμετέριον πατρός μου.] Vulgo legitur apud Matth. πατρός μου. τοῖς ἀγγέλοις τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.] Vulgo legitur: τοῖς ἀγγέλοις τὸ ὄνομα σου. & ita ipse Origenes supr. pag. 327. Cur autem in referendis & Scriptura locis tam sæpe ab exemplari recedat, hæc causæ sunt; quod inconsultis libris festinatione impeditus, & confusus memoriæ ea recitaret; tum quod ipsa exemplaria variis subinde modis interpolata & mutata sint.

ἔχεις εἰς τὰς χεῖρας σου ἡμῶν.] Quorum nulla extant in iis quas in Lucam habemus Homiliis vestigia. Unde aliquas intercidisse certum est.

P. 334. ἡ εἰς ὑπερβολὴν χεῖρας ἐπιταγή.] ἐπιταγή, si modo locus sanus est, usurpatum puto pro ἐπιταγή, quamquam nullo auctore. Qui meliora proferret, magnam à me inibit gratiam.

P. 335. ἡ εἰς ὑπερβολὴν πάντων ἡμῶν.] ἡ εἰς ὑπερβολὴν πάντων ἡμῶν, Matth. 18. v. 16.

ἡμῶν καὶ ἐκείνου, εἰς ἀνέκδοτον, &c.] Vetus Interpres: Nolite judicare, ut non judicemini; Item, Nolite ante tempus quid judicare, donec veniat Dominus. Legendum fortasse: κατὰ τὸ μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε, καὶ τὸ ἔσθ' ἡμῶν καὶ ἐκείνου, εἰς ἀνέκδοτον, &c.]

P. 336. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς τοῦτον τὸν υἱόν, &c.] Augustinus de verbo Domini, Homil. 15.

Anastasius Nican. Quæst. 61. & alii Origenem secuti, ligandi & solvendi potestatem Christi discipulis tributam ad eos omnes pertinere volunt, quicunque fratrem peccata reprehendunt: quemadmodum supra horum Christi verborum ad Petrum: Tu es Petrus, &c. omnes Christi discipulos facit participes. De his actum est à nobis in Origenianis, & supra ad pag. 275. Comment. in Matth.

τὸ δὲ ἐκείνου, &c.] C. H. δὲ ἐκείνου, R. δὲ ἐκείνου.

ἡ δὲ ἐκείνου, &c.] Ludit quoque in eadem distinctione Hom. 1. in Ezech. 1. 1. Aperti sunt caeli: Non sufficit unum caelum aperiri, aperiuntur plurimi, ut descendant non ab uno, sed à plurimis caelis Angeli ad eos qui salvandi sunt. Minime vero distinctionem hanc patitur Syriaca lingua, qua Christus utebatur. Inde tamen discere licet, maxima præ cæteris Petrum auctoritate fuisse prædictum ac dignitate.

ἀδελφοὶ ἀμναστὰς, &c.] Editio Complut. P. 337. ἀμναστὰς, & ita scribendum erat, sed quod & affinem olim τὸ μ figuram obtineret, propterea sæpe invicem permutantur. Editio Compl. 2. Reg. 6. 4. prætermittit τὸ ἐν ἰσχυρί, quod exhibet Sixtina: in quem locum videndus Nobilius. Universæ Editiones habent ἐπιταγή, non ἐπιταγή.

ἡ εἰς ὑπερβολὴν, &c.] Vetus Interpres: Qui interpretatur, eruditio. Lege ergo, πατὴρ. Origenes libr. 9. in Epist. ad Rom. Affir, qui interpretatur, eruditio. Hieronymus de nominib. Ebr. Afer, beatitudo, hoc est τὸν. Idem ibid. Afer vincit, hoc est, τὸν ab ὁ ligavit. At Origenes Ebraicæ linguæ parum consultus τὸν cum τὸν ligavit, quod est ejusdem significationis, ac ejusdem fere soni, confudit: τὸν autem præter communem hanc significationem, sonat etiam, erudit, instituit, quem postremum sensum secutus est Origenes.

ἡ εἰς ὑπερβολὴν, &c.] Origenes libr. 9. in Epist. ad Rom. Helcana qui in lingua nostra dicitur, Possessio Dei Hieronymus de nominib. Ebr. Elcana, Dei possessio. Vetus Interpres. Quod intelligitur Dei creatura; legebat. δὲ ἐκείνου, C. C. H. & R. habent χεῖρας, pro Θεοῦ.

ἡ εἰς ὑπερβολὴν, &c.] Ita C. C. H. & V. Lege: πατὴρ. Origenes libr. 9. in Epist. ad Rom. Abiaaph, qui in Latino sermone indicat Congregationem patris. Hieronymus de nominib. Ebr. Abiafar, patris mei collectio. lege, Abiaaph.

ἡ εἰς ὑπερβολὴν, &c.] Psalterium apud LXX. aliquando vocatur נָבִי, ut Psal. 48. vers. 5. nonnunquam & נָבִי, ut 2. Reg. 12. v. 13. Jerem. 52. v. 18. sæpissime vero נָבִי responderet; id est, nablum, נָבִי, seu נָבִי.

P. 340.

Р. 341.

P. 342.

ὡν πλὴν διήγησιν, &c.] Hæc Theophylactus P. 344
fere αὐτολεξεί.

τάχα αὐ ἐννοήσαι πῶς ἐκάστη, &c. | Ho-P. 346

Ἰουλοῖς ὅ μοῖνοι οἱ τ' ἡμεῖς οἰκονομοῖ·] Malin
 οἱ τ' ἀδελφοὶ οἰκονομοῖ : cui suffragantur Vetus
 Interpr. *Qui dispensatores verbi habentur*; &
 C. R.

ὁ δὲ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. [Quia Matth. 34]

χρῆς. καὶ μὴ συνάμεινον.] Ita C. C. H. & R. Lege:
συνάμεινον.

αφελος.
 γιν' αντα κατιχ' υς α] LXX. Esai. 3. vers. 2. κα
 ιχ' υς α.

ὁπωροφυλάκιον ἐν σικυυλάτῳ] Alias, ἐν σικυ-
υλάτῳ.

ἐξαλείψας τὸ χειρόγραφον] Col. 2, 24. τὸ καὶ ἡμῶν
χειρόγραφον.

& λή-φει γυναικα * ἡ τῆς.] Leg. fort. & λή-φει
 γυναικα. ἀλ-φει δὲ τῆς, vel quid simile. C.C.H.
 & R. consentiunt, nos asteriscum infer-
 imus.

P. 362. *ἐν ᾧ ἡρῶμεθα ὅτι ἐκ ἀσπον τοῦ, ἢ ἑταρ ὁνο-
μασώμεθα, ληψόμεθα ἁγνέως, &c.] Ita C. C.
H & R. A loci hujus manifeste men-
dosi correctione manum abstinuimus: e-
um tamen non infeliciter sic emendes:
*ἐν ᾧ ἡρῶμεθα ὅτι ἐκ ἀσπον τῶν, ἢ ἑταρ ὁνομασώ-
μεθα, ληψόμεθα ἁγνέως πρὸς πᾶσι ἡμετέραν ψυχὴν γάμον.*
recte enim dici, γάμον τινος λαμβάνειν, docent
Grammaticorum filii.*

ὁ δὲ πρὸς τὸν δὲ ἐκκλησίαν, &c.] Origenes Homilia 17. in Lcc. idem prolixè do-
cet. Nullus autem, opinor, dubitat,
quin ab Ecclesiæ magistratibus depulso
eos hic significet, non solum qui duas u-
xores simul, sed & qui ordine duxe-
runt, idq; juxta Apostolicum præscriptum.
ταῖς ἀποστολικαῖς καὶ τοῖς διγαμμοῦ ἀρχαῖς δὲ ἐκκλη-
σίαις, ἢ πορευθεῖσιν πορευτημένους ἐν αὐτῇ
ut ait pag. 363. Hanc consuetudinem jam

In Annot.
Mai in
Nov. Test.

αὶς ἐν συμβόλοις.] An ordinationum sacer-
 dotalium morem his temporibus usurpa-
 tum fortasse intelligit : quæ collatis Ecce-
 lesiæ suffragiis fiebant, ut ipse indicat ad fi-
 nem libr. 8. contr. Cels. & Cyprianus Epist.
 68. An ipsam ordinationem Symboli no-
 mine afficit, quemadmodum Baptismum,
 quæ in τὰ σύμβολον ὁ δόκιμος ἀφ' ὧν appella-
 tur, 3. contr. Cels. & quo nomine afficitur
 Eucharistia, ut supra ostendimus ad p. 25.
 & Sacramenta omnia : Aliæ sane mens est
 originis, quam pagina sequenti aperit his vo-
 cabis : ἐπεὶ σύμβολον ὁ ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ φέρει, καὶ οὐ συνιέντες,
 καὶ οὐ δυνάμεθα, ἀλλ' ἕκαστος καὶ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ φέρει.
 τῶν, &c.

χήρα φησιν, ἔγω μὴ ἔλαττον.] 1. Tim. 5, 9. χήρα, καὶ α-
λεγεῖσθαι.

tionem sequitur Vulgata, 1. Corinth. 7. v.
2. 3. *Fori vir debitum reddat*, & Æthiops,
& eandem quoque exhibet unus Bibliothecæ
Reg. codex; & Alexandrinus, & Clem.
3. Strom. Alias semper legitur, *ἡ δὲ ὁφειλόμεν*
ἐὐνοίας?

ἰτα καὶ ἰδοὺ ἐφ' ὅσον ἔχορον. Ita & pag. 140 ubi
 mendose habebat Holm. ἰτα καὶ ἰδοὺ ἐφ' ὅσον ἔχορον.
 Ita & MS. Alexandr. & Æthiops Interpret.
 1. Cor. 7. v. 39. At Codd. omnes sic habent
 ἰτα καὶ ἰδοὺ ἐφ' ὅσον ἔχορον Sic vulgatus In-
 terpr. & Syrus, & Arabs.

ὅς αὖ ἀπολύει πῶ, &c.] Hunc locum quapud Mattheum extat c. 13.22. confundit cum eo altero Math. 19.9. de qua eundem erat: ὅς αὖ ἀπολύει πῶ, ὡς αἰκῶν, ἢ ἐν πῶ πορεία, καὶ γαμήσι ἄλλω, μινύται·

εἴτ' ἐπεί τινες ἐνοχλοῦσι τὸ, &c.] Origenes P. 361 infir. pag. 371. ἡ ἀλὴν δὲ δυνάμει τὸ χωρεῖν τὸ ἀπὸ λυγρῆς ἢ λυγρῆς ἐνέχουσιν, ὅς ἐν πάσις χωρεῖται, ἅλλ' οὐς δὲ δύνανται, ἐνέχουσιν ὅσασι τοῖς ἀφ' ὧν ἀπὸ τοῦ πῶ λογικῶς μακάριον καὶ θένον ἀπὸ τῆς χάριτος, ἢ ἐνέχουσιν ἑαυτοὺς ὅς πῶ ἢ ὅταν βασιλεύσῃ.

Infignis apud eundem locus extat Homil. 3. in Genes. Verum, inquit, Ecclesia Christi, gratia eius qui pro se crucifixus est, roborata, non solum ab illicitis, nefandisque cubilibus, verum etiam a concessis & licitis temperat: inquam jam virgo sponsa Christi, castis & pudicis virginibus floret, quibus vera circumcisi carnis praeputia facta est, & vere testamentum dei, & testamentum aeternum in aeternum in eo-
rum

in tempore interfecto, pili humore moderato
nutriuntur; tum maxime cum moram facit hu-
mor a capite in mentum profluxus, dum genitum
revertitur, a pectore distans; & Lib. de genit.
ἐν ὁσίοις ὁ πῦρ ἐς τὸ μέν μιν αἶμα ἐκτὸς ἔχει· λαμβάνει δὲ, καὶ
ἀφ' αὐτοῦ αἰσίνον ὅτι ἀσθενὲς καὶ ἀπονοί· χαρτέρις γὰρ πλε-
στον ἔχει τὴν δύσιν καὶ κεφαλὴν· ὡς δὲ τὰ αἶμα οἷς τὸ τοτιχτορ
μυκτὸν ἐστὶν ὁ δὲ πῦρ ἐκτὸς ἔχει καὶ τοῦτο ἔχει ἐκτὸς ἔχει τὸν
ἐκτὸν ἔχειον· Quicquid, vero secundum aures facti
sunt, his feremur quidem excernunt, sed exigunt,
& imbecille; & infecundum: profluit enim ma-
xima pars genituræ a capite, secundum aures, in
dorsum medullam. At ispe transitus in facta per se-
ditionem cicatrice solidatur; & lib. de acie, lo-
cis, & aquis: αἶμα γὰρ ὡς καὶ τὸ ἔστω φλέβης, &
ἐκ τῆς ἐκταραῆς, ἀπονοί γίνονται οἱ ἐκταρμαδίνες·
Sunt enim prope aures vena, quas si quis secue-
rit, infecundum evadunt, qui facti sunt.

P. 370.

Φάσκων μὴ εἶν' ἀλληγορεῖν.] Origenes lib. 2. in
Epist. ad Rom. Marcion sane cui per allegoriam
placet nihil intelligi, quomodo, &c.

τὰς τόπας τὰς ἡθέλησεν.] Lege : ἡθέτησεν

ἐν ἑχοι τρεπινῶς νῦν οἱ ἀγροί, &c.] Hieronymus, Theophylactus.

ἢ τὸν τοῦτον ἀπολασσίαι.] τὸν
illud est quod Varro muliebres locos appel-
lat, & Cicero simpliciter locos; & hoc sensu
usurpatur ab Aristotele lib. 7. Histor. Anim.
cap. 3.

P. 371.

ἡμῶν ἡμῖν εὐνοῖα ὡς τῷ βασιλεῖ] 2 Esdr. i. 11.
 מִשְׁכַּח מִשְׁכַּח. LXX. οὐνόχοι ὡς τῷ βασιλεῖ. Josephus
 Antiq. ii. c. 5. οὐνόχοι ὡς βασιλεῖω. Origenes E-
 braïis inconsultis pro, οὐνόχοι, legit, εὐνοῖα
 apud LXX.

ἀρσαθιρθᾶ βασιλῆϊ.] 2. Esdr. 2, 1. נחשתחנת
LXX. 'αρθασαθᾶ'

ἄρχωνος ἡ ἀνοικοδομηθῆναι, &c.] Reficiendo
 Templo nequitum præfectus fuit Nehe-
 mias, at illud reparavit Zorobabel; cultum
 Dei Esdras in eo restituit; urbem tantum &
 muros Nehemias restauravit.

παρὰ τῶν βασιλέων παύσθαι, &c.] Origenes Hom. 4.
 in Ezech, *Daniel qui traditus est Eunuchorum*
principi cum Aarania, Azaria, Misace, eun-
chus fuit, & est in presenti dictum: Noe, & Da-
niel, & Iob filios & filias non liberabunt, & re-
liqua. Etingam quippe filios habuerit Noe, quomo-
do filii Daniels docebuntur, quem Eunuchum
fuisse Iudæ tradunt? & paulo inferius: *Quid*
respondebis mihi de Daniele? Et hic ante capti-
 vitatem in patria floruit nobilitate, & deinceps
 in Babilonem translatus Eunuchus effectus est,
 ut manifeste ex libro ipsius intelligi potest. Hi-
 cronymus lib. 1. in Jovinian, Superfluum autem
 est de Daniele dicere, cum Ebraei usq. hodie au-
 tumant & istum & tres pueros fuisse Eunuchos,
 ex illa Descententia, quam Elias loquitur ad
 Ezechiam: Et de filiis his qui nascuntur ex te,
 tollent & facient Eunuchos in domo Regis. Ru-
 rusque in Daniele legimus: Et domo Rex Aspa-
 nez principi Eunuchorum, ut intraderet de

COMMEMORATIO
 filius caritatis Israel. & de semine regio, & de
 Phoromwim pueros, in quibus non esset macula,
 pulchros facie & intelligentes sapientia: Et ar-
 gumentantur; si de semine regio electi sunt Da-
 niel & tres pueri de semine autem regio Eunu-
 chos fore Scriptura prædixit, hos esse qui Eunu-
 chifacii sunt. Idem in Dan. 13. Vnde & arbi-
 trantur Ebrai Danielelem, & Ananiam, & Aza-
 riam fuisse Eunuchos; impleta ita Prophetia que
 ad Ezechiam per Isaiam Prophetam dicitur: Et
 de semine in molendinis, & facient Eunuchos in do-
 mo Regis. Eodem & videtur Theodosius

sententia, quum enim ad Nabuchodonoso-
ro ministrandum assumti sunt pueri tres una
cum Daniele, tunc completum fuisse dicit
illud Esaie vaticinium. Item R. Eliczer in
Pirke c. 5. *Ipsi autem fuerunt Daniel et*

Epiphanius ob morum castitatē, & integritatem pro Eunuchohabitu fuisse Danielē existimat. Eunuchum renare non fuit.

καταχρησάμενος, ἐλπίοντες ἡμεῖς ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ὡς οὗτοι
 οὐδὲν ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀλλὰ ὡς οὗτοι, ὡς οὗτοι, ὡς οὗτοι
 ὡς οὗτοι. Et erat vir castus, ut Iudei spud nonne
 eum esse crederent. Quæ verbo tenus refert
 Chronicon Alexandrinum. Ita & Pseudo-
 dorotheus, qui nihil aliud esse videret, quam
 operis Epiphanii devitis Prophetarum in-

terpolator: *Et vir castus, inquit, ita ut videtur*
tur Iudæis spado. Josephus autem rem vide-
 tur in medio reliquisse: οὐδὲν, inquit, ἡμεῖς
 ἴσμεν. Ios. lib. 10.
Ant. c. 11.

λῳνίω βασιλὺς τὰς ἐκθρόνων σὸρ Θ' τὴς ἐν γῆς αὐτῶν λα-
 ῶν τ' ἐν αὐτῶν παῖδας, καὶ τὴς σε δεκτικὸς τ' ἀσπλῆς αὐτῶν
 συζητῶν, δι' καὶ τ' ἀκμαῖς τ' σωματικῶν, καὶ τ' ἐν μορφῇ
 τ' ὁψων ἡσυχαστὴς ἐκλεπίοι, παρὰ δ' αὐτῶν οὐκ ἐκ τῆς αὐτῶν

Seductio ad id est, pueri tunc autem iniqua;
 Ceterum Nabuchodonosorus selecti nobilissimis
 Iudeorum pueris, & Sedecia Regis cognatis, qui
 & flore ætatis & decore formæ suæ conficiuntur,
 pedagogos eorum cura assignavit, ex his qui-
 busdam ex eo numero. Basilius in Afeticis,
 Serm. de abdicatione rerum, ita de Dani-
 ele loquitur, quasi liberis generitæ ad op-
 timi Bibl. Reg. Codices hoc Basili loco pro-
 pter hoc est dicitur, habent et, hoc est dicitur.

Δὸν ᾿σπερματος σου.] Aldina editio ,
 Complut. & MS. Alexandr. Esai. 39. vers. 7.
 Δὸν ᾿ τέκνων σου ὃ ἐξέμνησας ἀήλοισι. Editio Sixt. ὡς
 γυνήσεις.

ἀπορκεῖμι Θ κυεῖν, ἀφορεῖμι.] Editio
 Complut. & Aldina Efa 56, 3. ἀπορκεῖμι Θ
 ἀπὸς κύειον λέγων, ἀφορεῖμι ἀφορεῖμι. Editio Sixt.
 ἀπορκεῖμι Θ ἀπὸς κύειον ἀφορεῖμι.

ε ποροφειν παρδια [πω λυχλ] τῇ ινσ.] P. 372
 Quamvis id habeant C. C. H. & R. nihilominus quin ea vox, πω λυχλ, è limbo in

contextum irreplevit, nullus dubito. *ve-*
tus Interpr. Sciendum quoniam non est, quan-
do non offeruntur pueri Iesu. Infrapag. 372.
α. ὁμοῖα δὲ παρὰ ἀποστολῶν ἐν τοῖς αἰετῶσι ἀποστ.

1800

- ἡ δὲ ὁ μαρκ. ἀποτίθειν αὐτὴν καὶ βεβαιῶν.] Verba Marco tribuit, quæ Lucæ sunt 18. vers. 15. ea tamen infra accurate distinguit: καὶ ὁ ἡ μαρκ. ἵνα αὐτῇ αὐτῇ, καὶ ὁ ἡ ἐπὶ τῇ βεβ. ὡς αὐτῇ ἡ λευκ. ἵνα αὐτῇ αὐτῇ. Lacunofum magis locum crediderim, qui sic fortasse refarciendus est: ἡ δὲ ὁ μαρκ. ἀποτίθειν αὐτῇ παρὰ τῇ δὲ λευκ. ἀποτίθειν αὐτῇ καὶ βεβ.]
- P. 373. ὅτι ὁ ἀπὸ τῆς λέξεως ἀφαιρέται, &c.] Nempe illa est ἀπαθεία & ἀναμνηστικὰ qua roboratos homines perfectos nullis peccatorum illecebris percellipossē Origenes censebat. Hoc ipsi obijcit Hieronymus in Epistol. ad Cresiph. c. 2. & aliis locis, qui in Origenianis nostris excutiuntur.
- ὅτι ἀπὸ τῆς λέξεως ἀφαιρέται, &c.] Legendum fortasse: ὅτι ἀπὸ τῆς λέξεως ἀφαιρέται, &c.]
- P. 374. ἐξελίχεται ὁ θεὸς καὶ τὰ μὴ ὄντα.] C. H. νοεῖν τὸ. Legendum est, quomodo habetur 1. Cor. 1. 26. 27. ἀλλὰ τὰ μωρὰ καὶ ὁ κόσμος ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καλέσῃ. καὶ τὰ ἀδυνάτα καὶ ὁ κόσμος ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταικινήσῃ τὰ ἰσχυρὰ καὶ τὰ ἀδύνατα καὶ ὁ κόσμος, ὅτι τὰ ἐξουθενούμενα ἐξελέξατο ὁ θεός, ὅτι τὰ μὴ ὄντα cum præsertim hunc Origenis locum id proxime sequatur: προσέφοντα τὰ μωρὰ καὶ ὁ κόσμος, ὅτι τὰ ἐξουθενούμενα, ὅτι τὰ ἀδύνατα, & sic habeat vetus Interpr. *Elegit Deus, & quæ infirma, & quæ ignobilia, & quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.*] C. C. H. & R. προσέφον.
- ἔσθον τὸ παλαιόν.] Ita antiqua exemplaria Matth. 2. v. 11. ita Euthymius, & Interpres Syrus, & Arabs, & Persa, & Æthiops: at vulgo editur, ἔσθον, quod sequitur Vulgata.
- ἔσθον τὸ παλαιόν, ὅτι τὸ μὴ ὄντα αὐτῷ.] C. R. τὸ μὴ ὄντα, καὶ τὸ παλαιόν αὐτῷ.
- P. 375. ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης.] 1. Thess. 2. 7. ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης. Ita Syrus, & Arabs: aliqua tamen exemplaria exhibent ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης, perperam duplicato. Sic legunt Æthiops Interpres, & Vulgatus.
- ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης ἡ ἰσότης.] Ita C. C. H. & R. Leg. ἡ ἰσότης.
- P. 386. ὅλην τὴν ἡσυχίαν.] Postrema ea vox in C. C. H. & R. deformata erat: eam asseruimus ipsius Origenis auctoritate nixi, qui ea utitur Tom. 19. in Johann. 8. ὅπως ἂν καὶ ἡ ἡσυχία ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν ἐν τῷ συμπαράσκει καὶ ἀποτίθειν.
- τί με ἐπὶ τῇ λέξει ἡ ἀγαθὴ; ὅτι ἡ ἀγαθὴ.] Ita habent antiqua pleraque exemplaria Matth. 19. v. 17. Ita Vulgat. Interpr. *Quid me interrogas de bono? unus est bonus, Deus.* Ita Æthiops, & Hieronymus, & Theophylactus, & Euthymius. Sic autem vulgo editur: τί με λέγεις ἀγαθόν; ὅτι ἡ ἀγαθὴ ἐν μὴ ἔστι, ὅτι ὁ θεός, quemadmodum habent Marcus & Lucas, unde posteriorem hanc lectionem in Mattheum transiisse, & inde antiquiorem excogisse verisimile est. Inquam & minime

recens est, utpote quam Syrus, & Arabs, & Persa representent. Origenes vero utramque lectionem sequitur, sed priorem, tanquam ἐκ Ματθαίου; posteriorem, tanquam ἐκ Μαρκο, Lucæ petitum: ὁ μὲν ἐν Ματθαίῳ, inquit, ὡς ἀγαθὸν ἔργον ἐρωτῶν ἐπὶ τῇ λέξει, ἐν τῇ λέξει τὴν ἀγαθὴν ποιῶν; ἀντιθέτω δὲ ὁ μαρκ. καὶ λευκ. φησὶ τὸ σωτῆρα ἐργάζεσθαι: τί με λέγεις ἀγαθόν; ὅτι ἡ ἀγαθὴ, ἐν μὴ ἔστι, ὅτι ὁ θεός. Augustinus de conc. Evang. lib. 2. c. 63. *Potest autem videri dispare aliquid, quod hic secundum Mattheum dicitur: Quid me interrogas de bono? secundum alios autem: Quid me dicis bonum? Nam Quid me interrogas de bono? ad illud magis referri potest quod ait ille querens: Quid boni faciam? Ibi enim & bonum nominavit, & interrogatio est. Magister autem bone, nondum est interrogatio. Commodissime ergo intelligitur utrumque dictum: Quid me dicis bonum, & Interrogas me de bono?*]

ἡ ἀγαθὴ ἡ ἀγαθὴ.] Sic habent C. C. H. & R. perperam: lege, πῶς δὲ ἔστιν, infr. pag. 377. ἡ ἀγαθὴ ὁ σωτῆρ. τὸ πῶς δὲ ἔστιν. Item: εἰπαν αὐτῷ πῶς δὲ ἔστιν, & p. 378. πῶς δὲ ἔστιν, τί ἀγαθὸν ποιῶν, &c. & deinde: τὸ πῶς δὲ ἔστιν, ὅτι τὸ ἀγαθόν.]

καὶ ὁ σωτῆρ. ὡς ἔστιν εἰκὼν τῷ θεῷ τὸ ἀγαθόν, ὅτι, P. 377. &c.] Origenes lib. 1. c. 2. de ἀγαθῷ, cap. 2. *Superest quid sit imago bonitatis ejus inquirere: in quo etiam, ut opinor, intelligi convenit ea quæ superius de imagine ea quæ per speculum deformatur, expressimus. Principalis namq. bonitas sine dubio ex qua Filius natus, qui per omnia imago est Patris, procul dubio etiam bonitatis ejus convenienter imago dicitur. Non enim alia aliqua secunda bonitas existit in Filium, præter eam quæ est à Patre. Unde & recte ipse Salvator in Evangelio dicit: Quoniam nemo bonus nisi unus Deus Pater: quod se per hoc intelligatur, Filius non esse alterius bonitatis, sed illius solius quæ in Patre est: cuius recte imago appellatur, quia neq. aliunde est, nisi ex ipsa principali bonitate, ne altera bonitas, quam in Patre, esse videatur in Filio, neq. aliqua dissimilitudo, aut distantia bonitatis in Filio est. Propter quod non debet velut blasphemie aliquod genus putari in eo quod dictum est: Nemo bonus nisi unus Deus Pater; ut propterea putetur vel Christus, vel Spiritus sanctus negari quod bonus sit: sed, ut superius diximus, principalis bonitas in Deo sentienda est Patre, ex quo & Filius natus, & Spiritus sanctus procedens, sine dubio bonitatis ejus naturam retinet, quæ est in eo fonte de quo & natus est Filius, vel procedens Spiritus sanctus, tam vero si qua bona alia in Scripturis dicuntur, vel Angelus, vel homo, vel thesauri, vel cor bonum, vel arbor bona, hæc omnia abusive dicuntur, accidentalem, non substantialem in se continentia bonitatem. Atque hæc ad purgandum Origenem valerent, si non librorum illorum ἀπὸ τῆς ἀρχῆς interpres Rufinus in præfixa illis Præfatione*

latio sine ratione, propter rem quæ videtur expectanda. Laërtii verba refert Suidas. Cicero lib. 2. de finib. Sed hoc inter est quod voluptas etiam dicitur in animo vitiosa res, ut Stoici putant, qui eam sic definiunt, sublationem animi sine ratione, opinantis se magno bono frui. & Tuscul. 3. Bisariam quatuor perturbationes equaliter distributa sunt: nam duæ sunt ex opinione boni, quarum altera voluptas gestiens, id est præter modum elat a latitia opinione præsentis magni alicujus boni.

ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Verba hæc in contextum irrepsisse probat Regius Codex, qui ea non agnoscit.

P. 385. ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Ita C. H. at R. ἡμετέρα. fort. leg. ἡμετέρα. Vetus Interpr. Qui tamen similes sunt Apostolis, aut paulo inferiores: videtur legisse ἡμετέρα. ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα, &c.] Leg. φησὶ supra, ἀναβήσθαι καὶ ἡμετέρα. Cæterum vide Hieronymum & Theophylactum.

P. 386. ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Osee 4, 12. & 5, 4. ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Plato in Phædro: οὐκ ἔστι τὸ θεῖον ὡς τὸ γὰρ τὸ θεῖον τὸ καὶ ἡμετέρα. quem locum repetit Plutarch. adv. Colot. Sextus Empir. lib. 7. adv. Logicos, cap. de hom. Suidas, Apostolus, Gregorius Cypri.

P. 387. ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Vetus Interpr. Erat enim habens possessiones multas quas diligebat. Legebat, ἡ καὶ ἡμετέρα.] τὸ ὅτι δυσκολία εἰς ὅσον ἡ καὶ ἡμετέρα νομίζετο. Vetus Interpr. Difficultatem autem introitus atriusque domus, &c. sententia valde congrua, unde corruptam Codicum nostrorum scripturam emendare non piguit. Talis illa erat in C. R. τὸ ὅτι δυσκολία εἰς ὅσον ἡ καὶ ἡμετέρα νομίζετο, & in C. H. infr. pag. 388. τὸ ἐπιμενέον τὸ ὅτι ἡ καὶ ἡμετέρα βραδύτητα εἰσὶν τὸ ἡμετέρα νομίζετο.

P. 388. ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] παροιμίαι illud Sospitatoris dictum a trito inter Ebraeos adagio de camelo, vel elephante, & acus foramine profluxisse volunt plerique: atque inde factum ut Origenes hoc loco, & lib. 6. contr. Celsi, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Syrus Interpres, & Arabs tortum illud & gibberum animal hic intellexerint. At camelus etiam funem nauticum crassiores significat; atque id docet Aristophanis Scholiastes: καμὴλ ὅτι τὸ παρὸν ὁρῶν δὴ καὶ ἡ καὶ ἡμετέρα, quod non Auctoris nullius idonei sententia firmatum est, ut pronuntiat Beza, & adstruit Drusus, sed Glossarum veterum: Camelus funiculus; Suidas in καμὴλ. καμὴλ ὅτι τὸ παρὸν ὁρῶν, & Theophylacti in hunc Matth. locum: τινες ὅτι καμὴλ, ἢ τὸ ζῷον φασιν, ἡ καὶ ἡμετέρα ὁρῶν, ὅτι καὶ τὸ ὅτι τὸ ἡμετέρα ὁρῶν. Quidam vero camelum, non animal dicunt.

P. 389. ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Augustinus in Pl. 103. Conc. 3. Gregorius Hom. 5. in Evang. Brevis Enarratio Chrysostomo tributa, Euthymius.

ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Leg. fort. ἀπὸ ἡμετέρα. ἡ καὶ ἡμετέρα, καὶ ἡ καὶ ἡμετέρα.] Vel uxorem igitur non retinuit, vel si eam circumduxit, ut ex 1. Corinth. 9. vers. 5. concludunt nonnulli, non ut uxorem, sed tanquam sororem, seu consanguineam, seu ἀγαπητήν, (sic enim mulieres illæ appellabantur) abdicato omni conjugali officio, retinuit. Id præclare adstruit Clemens Alex. lib. 3. Strom. & Hieronymus lib. 1. in Jovinian.

ἡ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Petronillam ergo ignorabat Origenes, de qua Augustinus contr. Adimantum, cap. 17. ex libro quodam apocrypho, qui fortasse an Epistola est Pseudo-Marcelli; Martyrologium Roman.

sed crassum funem, quo utuntur nautæ ad proiciendas anchoras: ut & in Marc. 10. vers. 25. & Luc. 18. vers. 5. & Euthymii; & ipsius veriloquii: nam ἡ καὶ ἡμετέρα Syriace & Arabice utrumque significat, camelum pecudem, & funem. Inde Latinum Camelus, Hispanicum, Gumenæ, Italicum, Gomenæ, & Gallicum, Gomenæ. Vocabulum autem Cable, quo ad rudentem signandum utuntur Galli, & Belgæ, fit ab Ebraico כַּבֵּל, ejusdem significationis; quæ vox in linguas omnes Ebraicæ affines, Syriacæ, Chaldaicæ, Arabicæ, & Æthiopice propagata est. Liqueat ex supradictis merito dubitari posse, an pecudem hoc loco camelus significet, quum præsertim cum funiculis tenuioribus, filive quæ acubus inferuntur, comparisonem videatur instituisse Servator noster, non cum deformi hac pecude, cui cum acu nulla omnino res est. Favet huic opinioni Alcoranus, in cujus Suratta de limbis profertur hic Evangelii locus, in eoque non funis, sed pecus intelligitur.

ἡ καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Origenes Tract. 25. in Matth. pag. 79. Quomodo autem non existimantur cæci, quos lætæ magnitudo & tortuositas camelorū, id est actum perverforum?

ἡ καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] τὴν τινα μυστήρια.] μυστήρια τινα quid sint, ipse exponit Origenes, ἐπὶ τῇ ἀρχῇ. Ita ἀρχὴ τῶν τινα. Stoici appellabant, bona ad finem ultimum pertinentia. Laërtius lib. 7. in Zenon. ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῶν τινα. τῶν τινα ποιντικὰ quæ ejusmodi sint, ipse deinceps explicat: & Cicero lib. 3. de finib. Sequitur illa divisio, ut bonorum alia sint ad illud ultimum pertinentia, sicut enim appello quæ τινα dicuntur. Origenes in Pl. 4. 6. καὶ ὡς ἐν ἱατρικῇ ὅτι βονθήματα τῶν λέγοντο ἀρχὴ καὶ ἐπὶ τῇ καὶ ἡμετέρα. ἡ καὶ ἡμετέρα, ἀλλὰ ποιντικὰ. τινα τῶν καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα, ἡ καὶ ἡμετέρα ὡς ἐν ἱατρικῇ.

ἡ καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Augustinus in Pl. 103. Conc. 3. Gregorius Hom. 5. in Evang. Brevis Enarratio Chrysostomo tributa, Euthymius.

ἡ καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Leg. fort. ἀπὸ ἡμετέρα. ἡ καὶ ἡμετέρα, καὶ ἡ καὶ ἡμετέρα.] Vel uxorem igitur non retinuit, vel si eam circumduxit, ut ex 1. Corinth. 9. vers. 5. concludunt nonnulli, non ut uxorem, sed tanquam sororem, seu consanguineam, seu ἀγαπητήν, (sic enim mulieres illæ appellabantur) abdicato omni conjugali officio, retinuit. Id præclare adstruit Clemens Alex. lib. 3. Strom. & Hieronymus lib. 1. in Jovinian.

ἡ καὶ ἡμετέρα ἡ καὶ ἡμετέρα.] Petronillam ergo ignorabat Origenes, de qua Augustinus contr. Adimantum, cap. 17. ex libro quodam apocrypho, qui fortasse an Epistola est Pseudo-Marcelli; Martyrologium Roman.

brarius, primam legisse ratus, quæ interja-
cebant, prætermiserit. Id frequens esse
sciunt, qui in hoc exscribendi labore desu-
darunt.

ἀνὰ λογὸν ἢ ἢ πάλιν, &c.] C.R., pro, ἐναγελικῶν, habet, ἐναγελίων. Voci, ἢ suppleendum fortassis, ἐμδοχαῖς. Hoc si non placet, mendosum locum pro ingenio suo Lector eruditus refartiet.

P. 418. *שֶׁכָּחֲלֵסֶה כֹּסֶמֶרֶץ לִי שֶׁוֹתֵר, וְעֵשִׂיר, &c.* גַּרְשָׁן בִּי,
 Marc. 3. v. 17. אֲשֶׁר, *mutuatus est*, quæ vox
 Arabicæ sonat: *valide tonitru*: producta nempe
 ad speciem generis appellatione, Origenes Hom. 1. in Genes. scripsit *Banerges*, quod
 magis ad originem accedit: sed fortasse Galilæa dilectus rectam pronuntiationem corrup-
 rit. Aliam proficetur sententiam Hieronymus in Dan. 1. 7. *Filii Zebedei*, inquit, *appel-*
lati sunt filii tonitru, quod non ut pleriq. putant
Boanerges, sed emendatius legitur *Beneraham*:
 id est, רַעַם. Idem repetit libro de nomi-
 nibus Hebraicis.

P. 415. *ὁς ᾠροῖσέναι τὴν μεγαλοφώνίαν.*] Parum probabiliter dixisse Nazianzenum ait Beza ita vocatos Zebedæi filios , *ὅς τ' μεγαλόφωνον*. At neque de rebus divinis subtilius dissi- cutiusquisquam quam Johannes neque aper- tius, majorive animo Christi causam egisse Apostolorum quempiam , verisimile est quam Jacobum, qui primus inter Apostolos Christianæ religionis fundamenta sanguine suo firmavit.

ἡλιος μὲν ὁ θεός, &c.] Hilarius, Hieronymus, Opus imperf. Theophylactus, Euthymius.

P. 416. *πάτις, εἰ δὲ καὶ, παρένευκε ἵνα ὁ ποτήριον ἀπ' ἐμῆς]*
Prior hujus loci pars è Matth. 26, 39. poste-
rior è Marci 14, 36. petita est.

ὁ ἱσθαιος ὅτι ὁ πόλις ἐστιν * ἐστίν.] Nos hic afferimus inferimus, contra fidem MSS. H. & R. legendum enim : ὅτι ὁ πόλις ἐστὶν μαρτυρίον ἐστίν. Vetus Interpr. *Manifeste autem ostendit in his, quoniam calix martyrium est.*

Τῆς ἀρετῆς ἀμαρτανώσεων γινεῖ, &c.] Ter-
tullianus in Apologet. cap 50. Cyprianus
Epist. 73. Prosper. lib. sentent. in 149. Au-
gustinus libr. 13. de Civit. Dei, c. 7. & Serm.
13. de verbis Apost. & Thomas 3. q. 87. a. 1.
ad 2.

P. 417. ὁ ἱεροκλῆος βασιλεὺς, ὡς ἡ παράδοσις, &c.]
 Postquam in ferventis olei labrum demersus
 Johannes, integer inde exiit & incolūmis,
 ut auctor est Tertullianus de præscript. Hær. cap. 36. & ex Tertulliano Hieronymus lib. 1. in Jovinian. cap. 14. & lib. 3. in Matth. 20. in insulam Patmon postea
 deportatus est, quemadmodum ipse de se
 affirmat Johannes testis locupletissimus. Id
 Domitiano imperante factum docent Irenæus
 Hær. 5. Eusebius lib. 3. Eccles. Hist. cap. 18. Hieronymus lib. de Scriptis, Ec-

clesin Johannem, Nicephorus lib. 3. c. 9. & Pseudoprophorus in opere naminis & fabulis confecto, cap. 8. & 9. & Scriptores denique Ecclesiastici Græci & Latini fere omnes; ut audiendus minime sit Dorotheus ille supposititius in Johannis vita, & Theophylactus in Matth. 20. qui ad Trajani imperium id referunt: (sic enim Theophylactus: *ἰακωβὸν πρὸ τοῦ ἡρώδου ἀπελθεῖν, ἰωάννην δὲ ἡρώδης νῦν καλεῖσθαι μαρτυροῦντι πρὸ λόγου τῆς αἰτίας*, quod de Johannis exilio accipiendum est, non de ipsius obitu, ut existimavit Maldonatus in Johann. cap. 21.) multo etiam minus Aretas Cæsariensis, qui Neronis ætate id contigisse docet, *Exco. puto*, inquit Baronius, *acceptus, quod una simul Tertullianus martyrrium Petri, Pauli, atque Johannis inuiper citatolo recenscat.* Quod autem Claudio Cæsari id tribuit Epiphanius hær. 51. c. 12, cum nonagenario tamen majorem tunc Johannem fuisse dicat, mirum quantum fugerit eum ratio; nam cum sexto & quinquagesimo ab ortu Christi anno excelsit Claudius; triginta, ut minimum, ac quatuor annis Christo majorem fuisse Johannem, juxta ipsius rationem necesse est: proindeque septimum supra sexagesimum egisse annum, quum sanguinem suum Dominus noster profudit: quod omnem superat fidem,

τὸ καὶ πίνειν τὸ θέλημα, &c.] Manca hic esse videtur C. C. nostrum scriptura.

ὡς ἀξίως ἀντὶν κορομηθῆναι τ' λοιπῶν παραίρηθ' P. 418.
 ὅτι, &c.] hæc ita videntur restituenda:
 ὡς ἀξίως ἀντὶν κορομηθῆναι τ' λοιπῶν ἀνέχουσι τὴν
 ἑὸ μῦθον. ἀπὸ παραίρηθ' ὅτι ἐνδεύς ἐν τοῖς ἀναγκα-
 τῶσιν ἦν· εἰ δ' ἐν τοῖς, &c.

καὶ παρῆλθε τοῦς.] Confodiendum fortasse
illud, καὶ

ρη] καὶ ἐκείνησαν αὐτοῖς,] ρη], videtur, πα-
 λαινη καὶ νεωτεριαν, & κατ' ἐπιστάλῃν, aliquod
 addunt significationem ᾧ, νεωτεριαν, & ᾧ, ἐπι-
 στάλῃν, ut νεωτεριαν, ἐκείνησαν, dominationem,
 potestatem, καὶ ἐκείνησαν, κατ' ἐπιστάλῃν,
 violentiam, & acerbam dominationem
 significent. Id adeo liquet ex tota hac Ori-
 genis commentatione, sed & ex Acto.
 19. v. 16. & 1. Petr. 5. v. 3. Hefychius: καὶ ἐκεί-
 νῃς, καὶ ἐκείνησαν καὶ ἐκείνησαν autem ἐκείνησαν
 ex eodem Hefychio, *vi subigere, domare*.
 Hæc eo fusius probō: quo nullinon confet,
 quam immerito Erasmus, quia hac flat
 sententia, à Beza carpatur. Quo nempe le-
 gitimam Hierarchiam dominationem à Christo res-
 pui ac cessaria approbare studuit: *Vituri-
 enim*, inquit, *Lucas simplicibus verbis non com-
 passis, & hoc dicit vocari Euergetas, quod ty-
 rannus non convenit*. At commodam nobis
 exceptionem suggerit Origenes: sic ille de
 hoc Lucæ loco: *διεστρέφει τὸ βασιλεὺς ὅτι*

ἵνα ἀδελφοί μου, μετὰ τὴν βασιλικὴν
ἐκείνην, ἡ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ
κοινοῦ. *Eum deterrens qui vult inter fratres
major esse, ne regiam potestatem, vel imperanti-
um adulationis appetitum imitetur.* Non rem
ipsam; sed rei modum damnat Christus; non
dominatum, sed fastosum & impotentem.

ἡ δὲ οἱ ἀρχὴν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν τῶν ἐκ
τῶν μὲν καὶ θεὸν ἔχον νεομυστήριον] C. H. habe-
bat δὲ. *Lege me au d'ore; & θεὸν ἔχον νεο-
μυστήριον.* Vetus Interpr. *Ne forte qui videntur
habere aliquem in Ecclesia principatum.*

P. 410. ἡ δὲ οἱ ἀρχὴν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν τῶν ἐκ
τοῦ μὲν καὶ θεὸν ἔχον νεομυστήριον] Hæc postrema verba
significatione activa gaudere interdum do-
cet Budeus. Igitur ἡ τοῦ ἐκκλησιαστικῶν νεομυστή-
ριον, est *Servus servorum*, quemadmodum
pie appellari gaudet qui Ecclesiæ
præest.

P. 412. ἡ δὲ οἱ ἀρχὴν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν τῶν ἐκ
θυμίου.

ὡς δοκεῖ τὴν αὐτὴν ψυχὴν; &c.) Genuinam
& Catholicam horum sententiam supra
exposimus ad pag. 283. in Matth. Vide
item quæ ad pag. 326. adnotavimus, quæ
ne pluries repetere cogamur, id impræsen-
tia dixisse sufficiat; si Christi voluntatem
species, pro omnibus omnino hominibus,
nullo excepto, ipsum obiiisse, μηδὲν, ὅσον
ἐφ' αὐτῶν ἀρῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ψυχὴν, inquit
Origenes libr. 7. contr. Cels. si mortis
huius fructum, ad paucos eum duntaxat,
eosque credentes pervenisse. Præterea,
multos, aliquando *omnes*, non aliquos
tantum significare ex multis Scripturæ
locis probare facile est. Verissimum ergo
est quod in hunc, quem in manibus habemus,
Matthæi locum scribit Theophylactus:
ὡς ἐκ τῶν ψυχῶν θέναι λόγον ἀντὶ πολλῶν,
ἐν τῇ πάντων οἰκονομίᾳ, πολλοὶ & quod Euthy-
mius: *Multi autem dicit nunc pro omni-
bus.* Frequenter enim Scriptura multos dicit pro
omnibus. Itaque pro omnibus tradidit animam suam,
omnesque redemit: quanquam multi sua sponte in
servitute remanserint: id quod & ipse fatetur
Calvinus. Nec minus verum est, quod habet
Origenes, & quod Hieronymus: *Non dixit a-
nimam suam redemptionem dare pro omnibus, sed
pro multis, id est, pro his qui credere voluerint:* hi
enim mortis Christi fructum, illi Christi vo-
luntatem respiciunt.

τὴν ἡ δὲ οἱ ἀρχὴν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν τῶν ἐκ
θυμίου.

ὡς γὰρ σου ἐκκλησιαστικὴν τὴν πνεύμα μου] Ita Vulgata Luc. 23. 46. & reliquæ Inter-
pretationes antiquæ, ac Græca pleraque
exemplaria. Alia habent, ἐκκλησιαστικὴν, quod
postremum præfert C. R. hoc loco. Non-
nulla, ἐκκλησιαστικὴν, quemadmodum &
Psal. 30. 6. unde verba hæc sibi sumisit
Christus Dominus; quanquam hoc ipso

Palmiloco legunt Augustinus, & Vulga-
tus, & Arabs, ἐκκλησιαστικὴν. Syrus præteritum
tempus expressit.

ἐκκλησιαστικὴν τὴν πνεύμα σου, &c.) Hanc
hæresim perstringit Philastrius Hæres. 91.
Eam autem multis post Origenem annis in-
stauravit Apollinaris; de qua fusc Theodo-
retus Dial. 3.

μετανοήσας τὸν ἑαυτοῦ παροργισμὸν, &c.) O. P. 424.
origenes Homil. 34. in Luc.

μηποτὶ ἐκ ἐκκλησιαστικῶν, &c.) Origenes
Homil. 6. in Josue: *In figura mundi poni Hier-
icho in Scripturis frequenter invenimus. Nam
& in Evangelio quod dicitur homo de Hierusa-
lem in Hiericho descendisse, & in latrones incur-
risset, forma sine dubio erat illius Adæ, qui de Pa-
radiso in ejus mundi exilium trusus est. Sed &
cæci qui erant in Hiericho, ad quos venit Iesus,
ut faceret eos videre, formam gerebant eorum,
qui in hoc mundo cecitate ignorantia preme-
bantur, ad quos venit Filius Dei. Hæc ergo Hier-
icho, id est, mundus hic, casurus est.*

ἐκκλησιαστικὴν) Ut legamus; ἐκκλησιαστικὴν, sua-
dent quæ sequuntur, & Matth. 20. 9. & Vetus
Interpres: *Et egressus est mercatus multos
in ea fideles, & volentes eum sequi.*

φίσερβον ἐπὶ ἱσραὴλ, & ἱσραὴλ, &c.) Hieron. P. 425.

συγγενεῖς ἐπὶ τὸν οἶκον ἱσραὴλ, & ἐπὶ τὸν οἶκον
ἱσραὴλ, &c.) Ita Jerem. 31. 31. &
Hebr. 8. 8.

τὴν παροργισμὸν ἱσραὴλ) Mundum sci-
licet, eandem enim allegoriam persequitur.
ἀλλ' ὡς δὲ ποτὶ πνεύμα ἱσραὴλ, C. R. ἀπὸ τῆς γῆς.
& συναρμολογούμενος) C. H. συναρμολογούμενος. C. R.
συναρμολογούμενος.

ἐπὶ τὸν οἶκον ἱσραὴλ κατὰ τινὰς ῥῆς, &c.) P. 427.

Triplitem agnoscit cæcorum curationem
Euthymius cap. 44. in Matth. aliam à
Matthæo, à Marco alteram, alteram à Luca
commemorata, Augustinus lib. 2. De
consens. Evangel. cap. 65. unam eandem-
que à Matthæo & Marco, sed alteram à Lu-
ca narrari docet. Theophylactus autem,
recentioresque pene omnes, tria hæc unum
idemque esse statuunt. Sane priori huic sen-
tentia adhæsisse videtur Origenes; sed quæ
re diversa credidit, sensu ac significatione
eodem recidere existimavit: ita & Ambro-
sius diversis iis miraculis idem contineri
mysterium arbitratus est.

ἐκ τῆς οἰκίας ἀβραάμ) C. C. H. & R.
οἰκίας.

ἐκ τῆς οἰκίας ἀβραάμ, &c.) Ebio-
naos intelligit, Hæreticos Judaica origi-
nis, sed diversæ inter se fidei; alii enim
Christum è Mariæ & Iosephi concubitu;
alii Spiritus sancti afflatu è Maria virgine
conceptum, sed Verbum æternum non
esse credebant. Utrique autem Judaica Le-
gis observationem sibi ad salutem necessa-

riam arbitrabantur. Origenes lib. 5. contr.

Celf. ἔσονται δὲ τινες, ὅτι τοὶ ἰησοῦ ἀποδεδειγμένοι, ὡς παρὰ τὸν ἡγεῖται (ἢ) ἀνθρώπων, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἰουδαίων νόμον, ὡς τὰ ἰουδαίων πλὴθὺν βίβλιν ἐθέλοντες, ἔτοι δ' εἰσὶν οἱ διὰ τοῦ ἰβριανῶν, ἥτοι ἐκ παρ' ἑνὸς ὁμολογῶντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν ἰησοῦν, ἢ καὶ ἑτὼ γερμανῶν, ἀλλ' ὡς τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, & paulo post, ὡς περ ἐβριανῶν ἀμφοτέρων. Eusebii quoque Eccles. Hist. lib. 13. cap. 27. duplex Ebionarum genus agnoscit, quorum

Nicoph.
Eccles. Hist.
lib. 13. c. 13.

priores, quos & Majores Nicephorus appellat, Christum Maria & Iosepho progenitum assererebant, & Iudaicam Legem tuebantur; alii ex Spiritu sancto & Virgine matre genitum quidem cum fatebantur, & μὴν ἰδὲ ὁμοίως καὶ ἔτοι παρ' ἑαυτὸν αὐτὸν θεὸν λόγον ὅτι καὶ σοφίαν ὁμολογοῦντες τῇ τῇ παρ' ἑαυτὸν ἀπειρητοῦ ὁμοιωσάμενοι, μάλιστα δὲ καὶ τῶν σωματικῶν ἀπὸ τὸν νόμον λατρεῖαν ὁμοίως ἐκείνοις ἀδελφεοῖς ἐκπαίδεον. Sed iidem nihilominus cum Christum, utpote Deum Verbum, ad Sapientiam Patris ante omnia substituisse minime fateantur, in eandem cum prioribus impietatem delapsi sunt, cum praesertim corporis Legis Moisaicae ceremonias, perinde ac illi, accurate custodiant. Idem habet

Epiph. Har.
30. cap. 3.

Nicophorus lib. 3. Eccles. Hist. cap. 13. Epiphanius autem dissensionis ejusmodi primum inter Ebionaeos auctorem Elxæum fuisse suspicatur. Hugo Grotius Annotat. in Matth. p. 8. conjecat minores illos Ebionaeos qui Christum Spiritus sancti virtute in utero Mariae conceptum fuisse credebant, eosdem fuisse ad Nazaraeos, quod subinde arripuit Vossius cap. 2. De genere Christi, & alij postmodum viri eruditi. Nos vero aliter judicamus; quamvis enim malè de Christo sensisse Nazaraeos, eandemque propugnasse sententiam ac Cerinthianos scribat Epiphanius Har. 29. cap. 1. & ab Ofsaïs & Nazaraeis sua dogmata expressisse Ebionaeos; & ex eodem loco, Basanitidis nempe pago Cocabe, Hareticos utrosque exortos capita simul contulisse doceat Hares. 29. cap. 7. & Har. 30. cap. 3. quidquid tamen de Nazaraeorum haeresi prodidit, id parum certum, & dubitando proposuit; sic enim ille Har. 29. cap. 7. καὶ χριστὸς δὲ ἐκ οὐδὲν εἰπεῖν, εἰ καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν παρειρημένων ἀπὸ ἡμετέρων, καὶ μὴ ἐκ τῶν μαθητῶν ἀχθέντες, καὶ ἂν ἀνθρώπων νομιζομένων ἡμετέρας ἀλάθειαν ἔχοντες, διὰ πνεύματος ἀγίου γενηθέντες ἐκ ματρὸς ἀγαβῆ βασιλῆως. De Christo vero certo illud affirmare nequeo, utrum Cerinthi vel Merinthe impietate illi decepi, simplicem illum hominem asseverent; an, uti seferes habet, per Spiritum sanctum de Maria Virgine genitum esse fateantur. Nec me movet Theodoretus, qui lib. Har. Fab. 2. cap. 2. Nazaraeos Christum tanquam hominem justum honorasse scribit. Potior videtur Irenaei sententia, qui inter haereses, Nazaraeorum dogmata non recenset; & Philastrii, qui

nullum iis super generatione Christi crimen objicit; & Augustini, qui cap. 9. De haeres. & Iohannis Damasceni, qui in libro ejusdem argumenti Nazaraeos Christum Dei esse filium fuisse confesos scribunt. Neque certe quicquam illis vulgo praeter Iudaicæ Legis observationem obicitur. Quæ cum ita sint, plane à minoribus illos Ebionaeis differre necesse est, qui Christum Deum Patris Verbum æternum & Sapientiam esse minime fatebantur; sed creatum, Angelis praestantiorum, & rerum omnium dominatum tenentem. Hinc etiam corrigendus hujus ætatis vir ingenij & doctrinæ fama illustis, quum eisdem Ebionaeos de Christi divinitate recte sensisse existimat.

Ἡ τὴν ἑβραίων τὸ τίς τιμῆς ἐπὶ τὸν νοῦν τιμῆς) Ple. 2. 41. raque jam vocabula à Græcis ad Ebraeos migraverant, & quibus fuit τὸ, τιμῆς, à τὴν derivatum. Timæi autem filium Bartimæum facile crediderim, quemadmodum Ptolemæi filium Bartolomæum. Nec est cur corruptum locum suspicemur cum Hieronymo; qui pro Bartimæus legendum conjicit, *Bartholomæus*, hoc est *ἱεροσολίμης* *καὶ* *παύλος*; nec cur alias Pagnini interpretationes sequamur.

τὸν ἑβριανῶν καὶ ἡγεῖται) καὶ τὸν εἰς ἰησοῦν πῆλιν) Hebion, hoc est, *ἡβριαν*, *egenum* significat. Cum autem cæci hi mendicantes Christum filium David, non Dei appellarent; quod ipsius dignitati detrudere viderentur, Hebion illos comparat, qui mendicus & ipse nomine erat, & Christum quoque è Davidis semine ortum sciscitebat.

ἀναπνεύσας ἡδὲ πρὸς τὸν ἰησοῦν) Ita Codices nonnulli Marc. 10. 50. & Vulgata editio, *exiliens*. At vulgo legitur, *ἀναπνεύσας*, quod sequuntur Syrus, Arabs, & Aethiops. Paulo potest tamen Origenes, ἀναπνεύσας καὶ ἀνίστα

ἐπὶ τὸν ἑβριανῶν καὶ ἡγεῖται) C.R. ἐπὶ τὸν ἑβριανῶν καὶ ἡγεῖται) C.R. ἐπὶ τὸν ἑβριανῶν καὶ ἡγεῖται)

εἰτε λαόντες εἰδομένη) Ita uterque codex. Hare tamen videtur ille locus.

ἡβριανὸν εἰς ἱεροσολίμην, καὶ εἰς βεθάνην) Ita Vulg. P. 41. Interpr. Marc. 11. 1. ita & Luc. 19. 29. Sicut autem Græci codices habent; καὶ εἰς ἡβριανὸν εἰς ἱεροσολίμην, εἰς βεθάνην, καὶ εἰς βεθάνην) deest, ἐν βεθάνῃ, in quibusdam. At Beza in hunc Marc. locum, *Vetus autem Interpres*, inquit, *ut & Syrus, solam Bethaniam commemorat, meo vetustissimo codice ad stipulante*: cum Syrus tamen Bethphage & Bethaniam commemoret, consentientibus Aethiops, & Persa.

ἡβριανὸν εἰς ἱεροσολίμην) Vulgata; *habila filia Ierusalem*. Ebraeorum enim *ἡβριαν* utrumque significat.

αὐτὸς πτωχός) Symmachus, & 5. Editio, *πτωχός*. Iustinus utrumque habet, *πτωχός* & *πτωχός*. Ebr. *ἡβριαν*, quod, *pauperem*, sonat;

LXX. autem legerunt, *וַי*, quod est, *man-*
fectus, quemadmodum & Jonathan. Theo-
dotion, *ἱσπεύων*, *אֶרְאֵה* exaudiuit.

Ἐξολοθρευθήσθαι τὸν πόλεμον, καὶ πλῆ-
θος καὶ εἰρήνη ἐξ ἰδού. Ita Editio Zachar. 9.
10. & Vulgata. *Et dissipabitur arcus belli, & lo-*
quetur pacem gentibus. MS. Alexandrinus:
Ἐξολοθρευθήσθαι. Complutensis editio Ἐξολο-
θρευθήσθαι τὸν πόλεμον. Hieronymus: *Disper-*
det arcus pugnantium. Ebr. *וַיִּכְרַח הַקֶּשֶׁת וַיִּשְׁמַח*
וַיִּשְׁמַח הַלֵּוִי. *Et confringetur arcus belli, &*
loquetur pacem Gentibus. Pro *וַיִּכְרַח* vi-
dentur legisse LXX. *וַיִּכְרַח*, *Et multitu-*
dinem & pacem. Mox sequitur apud LXX.
καὶ καταρξήσονται ἕως θαλάσσης, καὶ πόδας
ἐκβολὰς γῆς, nullo sensu; optime C. H. *ἐκ*
ἐκβολὰς γῆς, ut & p. 435. Ita quoque legitur
in Johann. 2. p. 175. ut late imperatorum
eum significet; dominabitur, inquit, aquis
ad mare; & fluminibus ad ea usque loca qui-
bus remotissima sunt, ad ostia scilicet. Dixit
autem *ἐκβολὰς γῆς*, pro, *ἐκβολὰς ποταμῶν*; καὶ ὁ
παλαῶν. Aliter legitur Tom. II. in Johann.
2. p. 181. sed ita tamen ut inde etiam senten-
tia nostra confirmetur: *ἕως τοῦ ποταμοῦ καὶ ὁ*
ποταμὸς ὅς ἐστιν ἕως τοῦ ποταμοῦ.

P. 432. παροιμία σου [Editio Sixtina, & Complu-
tensis, παροιμία σου] Ebr. *מִנְחָה*. Vulgata, *annun-*
tians, ita Jonathan. At legerunt LXX. *מִנְחָה*,
habilitatio, ut & Arabs.

ἀλλὰ μὲν τὸ ἰδού [Legendum fortasse: ἀλλὰ
τὰ μὲν τὰ]

ἔτι δὲ ἀντὶ τῆς καὶ ἐπιθετικῆς ἐπ' ὄνον, &c.]
Locus mendi suspectus, quem, dum medi-
cus accedat, sic exponimus. Pro eo, καὶ ἐπι-
θετικῆς ἐπ' ὄνον καὶ πάλιν ὅν ἐπορεύετο, quod
scriptum est Matthæus, (quem laudat præcedenti
versu) sic habetur Zach. 9. 9. καὶ πάλιν νέον, vel
ut quidam scribunt, πάλιν ἐπορεύετο, quamvis
in quinque Editionibus, quas infra se con-
sultuissimè dicit, neutiquam id se reperisse signi-
ficet.

ἰδὼν τὴν ἱερουσαλὴμ ἐκλαυσεν, ἡ δὲ δακρυένσα,
&c.) Vetus Interpr. *Flevit super eam dicens,*
Ierusalem, Ierusalem, quæ, &c. Sic fortasse le-
gendum: *ἐκλαυσεν λέγων ἱερουσαλὴμ, ἱερουσαλὴμ, ἡ*
δακρυένσα, &c. Hic autem duos in unum
locos pro more suo memoria lapsus confu-
dit Origenes; alium qui extat Luc. 19. 41. al-
terum qui Luc. 13. 34.

μήποτε γὰρ συμβολὰ ἐστὶ, &c.) Origenes Ho-
mil. 17. in Genes. & Homil. 13. in Num. &
Homil. 15. in Josue, & Tom. II. in Joh.
p. 178. Auctor Commentarii in Marc. Ori-
geni adscripti ad cap. 10. Hilarius Can. 21.
in Matth. Ambrosius lib. 9. in Luc. Hiero-
nymus, Justinus mart. dialog. cum Tryph.
Chrysostomus, Opus imperf. Theophyla-
ctus, Euthymius cap. 45. in Matth. Rabanus,
& Glossa.

P. 435. Ἐνθραζὴν μὲν, εἶχαν σιγῶν) Origenes

Homil. 37. in Luc. Bethania interpretatur, Do-
mus obedientie, Bethphage vero, Domus ma-
xillarum, sacerdotalis quidam locus: maxillæ
nim sacerdotibus dabantur, sicut in Lege præci-
pitur: & in Johann. 2. 13. & seq. Tom. II. p.
179. ἀπὸ ἐνθραζὴν δὲ ὁ μαθητὴς φησὶν ὅτι ἐλ-
λεῖς ὁὗς ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ὄνον, ὅτι
τόπος αὐτῶν ἱερῶν, εἶχαν σιγῶν ἐν μὲν
Hieronymus: *Cumque appropinquaret Hie-*
rosolymam, & venisset Bethphage ad domum
maxillarum, qui Sacerdotum vitulus erat, situs
in monte Oliveti. A *בֵּית דָּוִם*, & Syriaco *ܕܡܝܬܐ*, si-
ve *ܕܡܝܬܐ*, *gena*, *maxilla*. Alij derivant
ἀπὸ *בֵּית דָּוִם*, *Domus*, *בֵּית*, *os*, & *בֵּית*, *vallis*: quam
postremam expositionem sequitur Pagnius.
Hieronymus de nominibus Ebraic.
Bethphage, *Domus oris vallium, vel domus buc-*
cæ. Syrum est, non Ebraum. *Quidam putant Do-*
mus maxillarum vocari. Veri tamen similis
id nominis derivari a *בֵּית דָּוִם*, hoc est Syria-
ce *ἐλκε*. Adeo ut ab hoc fructu sic dictus sit
iste vicus, quemadmodum Olynthus urbs
Macedoniae.

ἡτις ἐστὶν ἱερὸν αὐτῶν) Vetus Interpr.
Quoniam maxilla propria erat pars Sacerdotis
ex Lege. Legerat, ἐστὶν ἱερὸν ἢ μίσην. Hiero-
nymus in epitaphio Paulæ: *Bethphage villam*
sacerdotium maxillarum. Theophylact. in
Luc. 19. Ἐνθραζὴν μὲν οἶκος ὑπακούει ἱερῶν, ὅτι
ἐνθραζὴν δὲ οἶκος σιγῶν, ἱερῶν αὐτῶν τὸν τόπον
καὶ γὰρ σιγῶν τοῖς ἱερῶν ἐδίδοντο, ὡς ἐν τῷ νόμῳ
ἀναγινώσκουσιν. Bethania quidem Domus obedien-
tie, interpretatur: Bethphage vero Domus ma-
xillarum, qui locus est sacerdotalis. Maxillæ
nim Sacerdotibus dabantur, sicut in Lege scri-
ptum est, quæ αὐτοῖς ἐξ ἐξ Origenis Hom. 37. in
Luc. translata sunt. Locus habetur Deut. 18.
3. ubi Hieronymus, *ἡ maxilla*, prætermisit,
quum Ebraica, *מַחְלֵה*, LXX. *καὶ σιγῶν*, On-
kelos, *מַחְלֵה*, exhibeant.

βηθανία δὲ οἶκος ὑπακούει) Origenes Tractat.
35. in Matth. Oportebat autem hæc in Bethania
fieri, quæ interpretatur, Domus obedientie. A
בֵּית דָּוִם Hieronymus de nomin. Ebr. *Do-*
mus afflictionis ejus, vel Domus obedientie.

ἔτι δὲ ἐπὶ τῶν τῶν λόγων τοῦ δὲ μαθητῆς, &c.) P. 436.

Hieronymus, Theophylactus.

ἡ γὰρ αὐτῶν ἐστὶν, ἐκείνη, &c.) Ambro-
sius lib. 9. in Luc. Theophylactus, Euthy-
mius, Remigius, Glossa.

ἐπὶ τῶν τοῖς ὑπακούει) Universa Marci ex-
emplaria habent: *ἡ γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ὑπακούει*, quod se-
quuntur Interpretationes universæ. Ori-
genes autem pro, *ἡ γὰρ αὐτῶν*, supposuit, *ἐπὶ τῶν* me-
moriam fortasse lapsus, & cum Marci verbis
confundens hæc Lucæ 19. 38. *ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶν*, ἡ
δὲ αὐτῶν ἐστὶν ὑπακούει.

ἡ γὰρ αὐτῶν ἐστὶν αὐτῶν ἐστὶν τὸν πᾶν) Ita
Codd. quidam, & Vulgata editio Luc. 19.
32. *Invenit sicut dixit illis, si autem pullum:*
at Libri reliqui, & Interpretationes, *ἡ γὰρ*

P. 437. τὸν πῶλον, prætermittunt.

καὶ ἵνα ἡ κοσμημένοι τῇ διῳ, καὶ πρὸ πάῳ ὧν
δοῦναι, ἤρ' ἰδοῦντων μαθῇ. Item paulo-
lopost : ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπὶ ἰδοῦντων ἱματίῳ
ἔπιθεσθι τῇ ὁ καὶ πρὸ πάῳ, &c. ἤρ' ἰδοῦν-
των, id est, eorum, qui præceptis aīinam &
pullum, Circumcisionem nimirum, &
Gentes, sive quoslibet Christi videntes cer-
dicunt. Origenes Homil. 37. in Luc, *Solutus*
à Discipulis asinus & portans Iesum incedit su-
per vestimenta Apostolorum, quando doctrinam
eorum imitatur & vitam. Hieronymus: *Vestis*
autem Apostolica, vel doctrina virtutum, ve-
disferto Scripturarum intelligi potest: iuxta Ec-
clesiasticorum dogmatū varietates, quibus nisi
anima instructa fuerit, & ornata, sessorum ha-
bere Dominum non meretur. At vetus Orige-
nis Interpres πρὸ ἰδοῦντων significationem
discendi, non docendi videtur tribuisse; sic
enim ille locis supra laudatis : *ut super orna-*
tos vestibus Discipulorum Christi, &c. Item:
Quoniam unumquemque discipulorum decebat
aliquid Christo conferre. Ad stipulatur Orige-
nes, eandem hāc historiam ediditers Tom.
ii. in Joh. p. 178. εἶσα εἰς τῆνας τὸν μὲν ἰδοῦν-
των ὅον ἐξήραφτάς, τὰς ἐκ σθετοῦ τῶν πεισινοτάς,
πῶλλαν ἀνέβη ἰσθὺν ἡγνιστάς πρὸ λόγῳ πνευματικῶς
μαμαθητῶν μὲν δόπου μὲν τὸν δὲ πῶλλον τὰς ἀπὸ
ἡρ' ἰδῶν, &c. Idem Homil. 2. in Cantic. *Bea-*
tæ sunt illæ animæ quæ dorsum suum curvave-
runt, ut suscipiant sessorum Verbum Dei super se,
& fræna ejus patiuntur, ut quocumq; ipse volu-
erit, flectat eas, & agat habenis præceptorum
suum. Certè αἱ, ἰδοῦντων vocabulum, disco
profusissime verisimile est: sed ἐπὶ τῶ.

καὶ παραγόντας μὲν φήσας &c.) Hieronymus, Opus imperf. Hom. 37. Pseudochrysostomus Homil. 12. in Marc. Theophylactus.

P. 438. *ἡ* ταῦτα ἤξιστοσιν καὶ τὸ, &c.) Totam hanc Origenis dissertationem expressit Hieronymus in insigni ad Damasum Epistolā, & in hunc Matthæi locum. Abuterer otio meo, si ea omnia colligerem, quæ in hanc questionem congeri possunt: consulat qui volet Interpretes, ego sententiam meam paucis profero. Fateor ramis arborum decerpitis, principibus viris gratulari, & lætitiarum suarum testari solitos fuisse Judæos, ut eruditè probat Baronius ad ann. Christi 34. Quin & ramis illis inde Hofanna nomen fuisse, id etiam agnosco. Quum autem Christo adventanti Hofanna acclamarent, id sibi voluisse, Ramos decerpere in honorem filij David, quemadmodum idem statuit Baronius, illud vero persuaderi non possum; sed in Origenis potius, Hieronymi, & Theophylacti discedo sententia, qui Hofanna hoc loco nihil aliud sibi velle putant, quam quod LXX, Aquila, Symmachus, & alii in 117. Psalm. εὐφρανέσθω

reddiderunt. Ad id vero quod obijciant
τὸ, εὐσαν δὴ, cum, *ijē david*, parum cohae-
rent; alij alia respondent; ego vero sic exi-
stimo, in voce, *ῶσαν*, non tam litera signi-
ficationem attendendam, quam populi vo-
ciferantis animum, qui vocem illam ē 117.
Psalmo, (qui in Synagogis Judeorum cre-
berrime legebatur, ut auctor est Hieronymus
in Epist. ad Damas.) depromptam; & latitiam,
gratulationi, ac triumpho destinatam, quod
Psalumus de Christo vaticinatur, adve-
nienti Jesu gratificatorum conclamabat. Igi-
tur, *Hosanna filio David*, idem est quod; Ho-
sanna, honoris Jesu causa, vociferemur. Ita
Græci solennem hymnum, *ὦ ἡ δαυιδ*, non
in Deorum solum gratiam, sed quociensque
vires ex animo successerant; intensā vo-
ce canebant. Par erat quoque olim apud
nos plebis, pucrorumque confectus, quæ
etiam in aliquibus Galliæ locis perve-
rat, ut triumphantis acclamarent, *Noël,
Noël*; à die quo natus est Christus, & quo
exultant Christiani omnes, traducto more
ad publicas alias omnes, solennesque pom-
pas: id quod erudite, ut alia omnia explicat
clarissimus Menagius in Origin. Gall. ling.
Ut ergo vocis illius, *Noël*, sensus ad principis,
verbi gratia, triumphum nihil pertinet, sed
populi tamen exultantis lætitiæ mirifice
significat; quasi diceret, Vocem hanc hono-
ris tui causa, ô Princeps, succinimus: ita, *Ho-
sanna*, etiam, *Filio David*, minus ex se con-
veniret; ex populi tamen tripidantis con-
silio apte omnino congruât.

λεγομένων ἐν τισιν ἀντιγράφοις ῥιζ') In exemplaribus nempe ῥιζ': cum in Ebraico archetypo Psalmus ille CXVIII. numero censeatur: quod nempe Psalmum IX. bifariam secent Ebraei, quem uno tenore describunt Græci. At vice versa Psalmus qui Ebraeis est CXLVII, Græcis CXLVI. ab Ebraeis cum sequente continuatur; à Græcis autem ab eo disjungitur.

ἀνὰ ἁδωνά) Hæc Ebraice sic habentur:
אנא יהוה הצליחה נא ברוך הבא בשם יהוה

πλὴν ἐν τινι τῷ εἰς τὸ κτ' &c.) Qui locus in P. 439.

Regio Origenis Commentariorum in Jo-
hannem libro non comparet.

ἐνθα κατασκευάζομεν ἐκ ἐλάττενα τῆς καθαρῆς, &c.) Origenes Tom. II. in Johann. pag. 174. Hieronymus, Pseudochrysostomus Hom. 13. in Marc.

Michææ memoriæ fallus confudit. Idem
alibi peccat sæpenumero, quemadmodum
viro Scripturæ quidem callentissimo, sed
ejus loca inconsultis libris memoriter reci-
tanti, & ad alia properanti usque venire de-
buit.

ἐν ὅτοις εἴχουσιν) Vulgatæ ἡ ὁ Editiones
habent: ἐχ' ὑπάρχοντες; ἑστῶσιν. Ita Syrus, &

Arabs. Ebr. חֲסִידִים Item: ἀπόλων ὑλαβής, ita Editio Complutensis, & Aldina. Hieronymus, *reuerens*: at Sixtina; ὑπεύχης, cui consentit Arabs; Jonathan; *miseri cordes*; Syrus, *integer*. Eundem hunc locum Hom. 14. in Jerem. proferens Origenes; ἁγῶν, & ὑλαβής, constanter legit.

ἀλλ' εἰς ἐκείνους εἰς τὸ ἱερὸν τῷ πατρὶ, τὴν ἐκ-
κλήσιαν) Origenes infra pag. 444. εἰς ἐκείνους εἰς
τὸ ἱερὸν τῷ θεῷ ὄλον, τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν: & Tom.
11. in Johann. p. 171. & Tom. 12. pag. 184. Hila-
rius Can. 21. in Matth.

P. 442.
Anthr.
in Pate.

ὅς τις πολλὰ εὐτελεῖ, ὅς τις δὲ λόγῳ ἁγίῳ, &c.) Col-
lybus vilis erat numuligens: auctor Ari-
stophanes:

ὅς τις εἰσπράτ' ἀνδράπων, ὅς τις κολλύβου.
ut ante

Nullus emisit falcem, ne collybo quidem:

Scholias: ὅς τις κολλύβου) εἶδος εὐτελεῖς νομ-
ηματος, ἀντὶ τῷ ὅς τις δέλου. Quum autem pre-
tiosa numismata vilioribus, vel vilia pretio-
sis permittunt numularij; propterea ipsa
trapezitica ars; quam *Cambium* posterior
aras appellavit, κολλύβου, & trapezita, κο-
λλύβου, dicti fuerunt Consulendus Auctor
commentarij in Marc. qui Origeni falso
tribuitur, ad cap. 11. sed præcipue Pollux
lib. 3. cap. 9. & lib. 7. cap. 33. Pro permuta-
tionis autem pretio certam de capite mer-
cedem mensarius exercebat. Vir quidam do-
ctus suis in Ciceronis Frumentariam Com-
mentariis collybum, livorem esse ineptissi-
me scribit, ex erugine nummorum digitis
computantium adhærescentem, hoc Cassii
Parmenis deceptus loco; quem profert
Suetonius in Augusto cap. 4. Hanc finxit
manibus collybo decoloratis Nervionensis men-
sarius; hoc est, manibus ex frequentiaris, ar-
gentive tractatione inquinatis. Cum ergo
pro permutationis pretio fieret de vivo de-
ductio, Numularij illi qui in Templo trape-
ziticam exercebant, præter certam permuta-
tionis mercedem, quam in suum emolu-
mentum de capite deducebant; pretiosa
etiam numismata adulteratis numulis com-
mutabant. Id enim sibi volunt hæc Orige-
nis verba: ἵνα ὁ ἀδελφὸς μὴ ἐκείνους εἰς κολλύ-
βους, & in Johann. Tom. 11. p. 178. ὅς τις γὰρ
ἔστιν οἱ τὸν ἐράσιον τῷ πατρὶ οἶκον, τὴν ἀγίαν ἱερου-
σαλὴμ, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μολύνοντες, καὶ
ἀσέβητοι ληστῶν ποιῶντες, ἢ ἄλλων ἢ ἑαυτῶν,
ἀργύρεον ἔχοντες ἀδύκμιοι, ὅς τις δίδοντας δέλους, καὶ
κολλύβας τοῖς προσώποις εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρόντα
νομίσματα. Aliam propugnat sententiam
Hieronymus nec hos collybistas numis nu-
mos vult commutasse, sed pecuniam foene-
rantes, pro usuris quæ Lege prohibeban-
tur, collyba, hoc est, tragemata, & vilia mu-
nifera, verbi gratia, fricti ciceris, uvarum,
que passarum, & poma diversæ generis exe-

gisse. Huic favet Hesychius: κολλύβας, τροχάλια.
Sed in priore sententia sisto.

καὶ ὁ ἀποβληπομένοισι τῶν, ὡς παχέως ἀφίσταν-
θῶσαντες.) Hieronymus.

εἰ δὲ εἰ τὰ εἶδη τῶν τροχάλων, &c.) Hiero-
nymus.

εἰ δὲ καὶ καλῶς διακρίνοι δριμύντες, &c.) Cum P. 443.

ad Episcopum bonorum Ecclesiæ dispen-
satio pertineret, id ipse non per se, sed non-
nunquam per Presbyteros, sapissime per
Diaconos administrabat. At 6. 1. 2. & seq.
Inde Diaconos præceptis informans Apo-
stolus 1. Tim. 3. 8. turpibus lucris potissimum
ipsis interdicat.

οἱ δὲ τὰς πρωτοκαθεδρίας πεπιστευμένοι τῷ
λαῷ ἐπισκοποι, καὶ ὑποτάκτοι &c.) Origenes
Homil. 2. in Cantic. Cantic. Vidit & sedem
puerorum ejus: Ecclesiasticum puto ordinem di-
cit; qui in Episcopatus vel Presbyterij sedibus
habetur. Vidit & ordinationes, seu stationes
ministeriorum ejus: Diaconorum, ut mihi vide-
tur, ordinem memorat. astantiū divino ministe-
rio; & Homil. 10. in Ezech. Dedecus est in Ec-
clesia surgere de confesso Presbyterij, projici de
Diaconatus gradu, & Tractatu 24. in Matth.
Quitales Diaconi fieri volunt, consequenter vi-
sibiles primas cathedras eorum qui dicuntur Pres-
byteri praripere ambiunt. In conventibus Ec-
clesiasticis sedisse Presbyteros, itidem ut E-
piscopos, stantibus Diaconis quis ignorat?
Eo amplius Ignatius Apostolorum ipsos ge-
nere typum docet; sic enim in Epistol. ad
Trall. ἀναστὰς ὁ ἀνέστη, ὡς ἀπὸ τοῦ ποιεῖτε, αὐτοῦ τῷ ἐπι-
σκοπῳ μὴ δὲν ἀπὸ τῆς ὑμᾶς. ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ, καὶ τῷ
προσβυτερίῳ, ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰσχύος. Proinde ne-
cessè est, quæcunque agit, nihil vos sine Episco-
po agere, sed subiectos esse & Presbyteris, tan-
quam Apostolis Iesu Christi: & in Epistol. ad Smyr-
nacens. πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ χριστὸς
ἰσοῦς τῷ πατρὶ, καὶ τῷ προσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀπο-
στόλοις. Omnes sequimini Episcopum, quem admo-
dum Christus Iesus Patrem, & Presbyteros, tan-
quam Apostolos. At quamvis inter Episcopos
& Presbyteros non confiderent Diaconi,
rerum tamen Ecclesiasticarum, itidem ut il-
li, iudices erant. Origenes lib. 2. in Epistol. ad
Rom. Ecclesiarum rectoribus & principi-
bus loquitur, his videlicet qui iudicant eos qui in-
tus sunt, i. e. Episcopis, vel Presbyt. & Diaconis.

τὸ τοῦ δὲ τὸ φῶς ἱερὸν τῷ λαῷ, &c.) Origenes P. 444.
Tom. 11. in Johann. pag. 172.

ὡς ἀκούοντες πᾶσαν τάξιν τῶν προαυτῶν) Ita P. 445.
uterque Codex. Non congruit tamen sen-
tentia. Vetus Interpr. Et quasi ad non audien-
tem, neque servantem omnem ordinem dicunt.
Quid si legamus, καὶ ὡς μὴ ἀκούοντες τῶν πᾶσαν
τάξιν, &c.)

ἡλθεν εἰς ἐνδανίαν, τὸν τῆς ὑπακοῆς, &c.) Hila-
rius Can. 21. in Matth.

διὰ τὸ ἀκαρπὸς εἶναι τὴν ἐκείνων σωμαγωγίαν)
Hilarius Can. 21. Matth. Ambrosius 1. 7.

in Luc. cap. 23. Opus imperf. Homil. 39. Brevis Enarratio, Theophylactus in eundem hunc Matth. locum, & in Marc. 10. Glossa.

P. 448. πάντας καταλείπει τὰς σφραγίδας) Lege: οὐ πάντως. Ita legendum esse ex loci sententia liquet. Vetus Interpr. sic habet: *Non omnes reliquit priores*, &c. videtur legisse: ἢ πάντας. ὅσον μὲν ἐν τῷ ἑρμ. &c. Hinc arguere licet falli eos qui patronum asciscunt Origenem sententiae ejus quae fidem sine operibus justum hominem efficere decernit. Id fufius ostendimus in Origenianis.

P. 449. ἐν τῷ σωαίκα ὁ μακάριος τις) Ita C. R. at H. ὑποβαίνεις. β. & μ. in MSS. Codd. saepe confunduntur, propter similitudinem τῷ μ. cum prisca figura τῷ ε.

ἀπὸ δὲ τῷ μὴ ἔχειν, & ὁ δοκεῖ ἔχειν ἀφ' ἑσέως ἀπ' αὐτοῦ) Ita Vulgata Editio: *quod videtur habere*, & optimi Codd. antiqui: ac congruo certe sensu: qui enim non habet, videri potest habere; habere revera non potest: adeoque genuina est haec explicatio, ut illud Matthaei 13. 12. & Marc. 4. 25. vix aliter intelligi possit, quam si, & ὁ ἔχει, ita exponamus, ὁ δὲ δοκεῖ ἔχειν, commissum enim fervo cessatori ac pigro talentum ablatum iri dicit Servator, quod quamvis illud ab hero acceperit, ac propterea habere videatur, eo tamen non utitur, sed in terram defodit, ac perinde est, ut si non habeat. Frustra ergo Beza, & Grotius illud: ὁ δὲ δοκεῖ ἔχειν, pro, ὁ ἔχει, ex Luc. 8. 18. huc intrusum fuisse conjectant, nec hujus parabola scopo convenire asserunt. Eorum tamen conjectura favet Interpres Aethiops, qui apud Matthaeum & Lucam constanter vertit: *quod datum fuit ei*.

ἢ ἀπαρτῶν τῶν νομιζομένων ζωῶν) Emenda: ἢ ἀπαρτῶν τῶν, vel, ἀπαρτῶν τῶν. Vetus Interpr. *quam infuretur*, &c.

P. 450. μὴ δὲν ἀλλοαυτοῦ τῆς) C. H. ἀλλο. R. μὴ δὲν αὐτοῦ τῆς.

ὁρὸς τῷ τοῦ λελέξῃ ὅτι, &c.) Idem habet Auctor Comment. in Marcum Origeni adscripti, quem aliquando favente Deo, edemus.

ἢ μὴ ἐν ἑκατό, ἢ ὅπως ὁνομασώ) Ejusmodi nomina fingere Graecis familiare est: Dio dixit, ὑπομασίαν, Xerophon Oeconom. ὑπομασία, Thucydides, ἐκτελέσαν. quod ausi sunt etiam imitari Latini nonnulli.

P. 453. ἀλλοι ἀπειλείατο) C. C. H. & R. ἀλλοι ὅτι.

P. 454. ἐν οἷα εὐλόγως, ἢ ἀναλόγως κινεῖσθαι) Lege: ἢ ἀλόγως. Vetus Interpr. *Vtrum autem rationabiliter, an irrationabiliter*.

P. 455. ἐν σελωῶν φάραγμα ἰλῶμ) Jos. 10. 12. LXX. habent: & σελωῶν φάραγμα ἰλῶν. Complutensis editio: κατὰ φάραγμα ἰλῶν. Oxoniensis MS. κατὰ φάραγμα ἰλῶν, ὅς αν ἀπολιμήσω τὸν λαὸν τῷ.

πασις αὐτῆς τὸ ἔχειν) C. R. αὐτῆς. ma. P. 456. lim, αὐτῆς.

τὸν ἀπὸ τῶ ἀπειθήσαντος ἱσραὴλ πρὸ θεοῦ λόγον, & τὸν, &c.) Theophilus Antioch. libr. 1. Comment. in Evang. Hilarius Can. 21. in Matth. Hieronymus, Chrysostomus, Opus imperf. Theophylactus, Euthymius, Glossa.

πρὸ μὴ ἐμπλεῖον καταστῆναι) Lege: πρὸ μὴ Vetus interpr. *Qui non abundantius discituri parabolam hanc*: & id postulat sensus, nisi malis: πρὸ μὴ ἐμπλοαίως.

ὁ πορὶ ἡμῶν λαός, & μὴ μὴ, &c.) Theophilus Antioch. Hilarius Can. 22. in Matth. Ambrosius libr. 9. in Luc. Hieronymus, Commentar. in Marcum Origeni adscriptus in cap. 12. 1. & seq. Opus imperf. Hom. 40. Brevis Enarratio, Theophylactus, Euthymius, Glossa.

πρὸ δεικνύμεν κατ' αὐτὸν) Vetus Interpr. *legabat, τό*.

δοῦλοι δὲ οἱ πορὶ τῶς χειρῶν πεμφθέντες, &c.) Hilarius can. 22. in Matth. Auctor comment. MS. in Marc. 12. 2. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

τελευταίος δὲ τὸν ἰόντα τῶ, &c.) Lege: τελευταίος. Matth. 21. 37. ὕστερος. Hilarius can. 22. Theophylactus.

ἄλλοις δὲ χειρῶν, τοῖς δὲ πορὶ) Theophylactus.

ἐν δὲ τῇ ἀπὸ τῶ δεικνύμεν ὡς ἐστὶν) Quod αὐτὸς in Matth. 22. 4. illud idem δεικνύμεν appellat Origenes, quemadmodum & Luc. 14. 16. δεικνύμεν quippe cum αἰσῶ confundi docent Grammatici, Hesychius, Suidas, Etymologus.

ἔσω δὲ πρὸ ἡρασημένης ἄσματος τῷ ἀραπῶ τῷ ἀμ. P. 46. πειλῶν μου) Ita Cyrillus, & MS. Alexandr. Sixtina editio: τῷ ἡραπῶ μου. Complutensis: ἔσω ἡ τῷ ἡρασημένης μου ἄσμα. τῷ ἀραπῶ τῷ ἀμ. πειλῶν μου. Vulgata: *canticum patris mei*, quod idem habere Aquilam testatur Hieronymus. Ebr. יְהוָה אֲבִי; at *patrum*, & *patruelem*, & *dilectum* significat; quam postremam vocabuli hujus notationem sequuntur Jonathan, & Syrus, & Arabs. Item pro *vineae ejus*, quod sequitur Vulgata & Complutensis, & Jonathan, & Syrus, & Arabs; legerunt alij *vineae meae*, cui consentit Sixtina, & reliquae editiones.

ἀμπελον σωρή) Ita LXX. At Symmachus, Basilus, Jonathan, & Hieronymus, *vineam electam*. Vox πρῶ non vino solum ita dicto, sed rebus aliis in Scriptura tribuitur, & quoddam coloris genus significat rebus iis commune. Ex hac vite dicta est vallis Sorec, in qua habitabat Dalila. Judic. 16. 4. Post hac amavit mulierem, quae habitabat in vallis Sorec. LXX. ἐν ἀλσούρ; lege: ἐν ἡαλ σωρή. Hieron. Sorec, nomen torrentis, de quo loco fuit Dalila illa Sampsonis: sed usque hodie ad septentrionalem plagam Eleu-

theropoleos vicus ostenditur, nomine Capharso-
rec juxta villam Saraa, unde fuit Samson. Huic
autem loco contermina erat Vallis Botri,
unde eximia illa uva allata est ab explorato-
ribus. Num. 13. 24.

P. 462. ἀλλὰ μήποτε ὁ κῆρ τὸ εὐαγγέλιον, &c.) Theo-
phylactus, Glossa.

P. 463. τὴν μὲν κῆρ τὴν δὲ αἰνὰν γεφυρὸν φουτολογίαν] Φου-
τολογία appellatur γεφυρολογία at τὸν αἰνὰν δὲ αἰ-
νὰν, de quo paulo post, τὸν ἀναγωγὴν. Sic ita-
que locum hunc interpretor: *Sermonem*
qui ad naturam humanam regendam, & idoneis
informandam praeceptis, e.g. Scriptura petitis per-
tinet.

εἰ γὰρ γεφυρὸν ἐν ἐκκοσμησὶ, περὶ ταῖς
ταῖς, &c.) γεφυρὸν est turris, seu muri quod-
dam supercilium, seu lorica, quæ in supe-
riori margine circumcursantes à lapsu de-
fendit, & telis ad perpendiculum demit-
tendis, & à pariete rejiciendis stillis utilis
est. Hanc & Latine, *coronam*, post Vitruvium,
& Curtium appellavimus. Origenes in Io-
hann. 1. ἀρχὴ οὐκίας ὁ θεμελίος, καὶ τέλος ἡ
γεφυρὸν. & Tom. 8. p. 93. φθασομένη ἐστὶ τὴν
γεφυρὸν ἐν οὐκοσμησὶ, καὶ οὐσαν πῆλιν
τὸν ἀνελκυστῆρα ἐπὶ τὸ δῶμα τῶ λόγου, ἀπὸ μόνων
τῶν ἐρημιάνων τῆς γεφυρὸς πῆλιν τῶν πῆλιν-
των.

ἀπεσήμενεν εἰς τὴν ἰουδαίαν (Ejus-
modi enim turres in agris fere extruebantur,
in quibus homines agriculturæ dediti
habitabant. 2. Par. 26. 10. Extruxit etiam tur-
res in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo
quod haberet multa pecora, & in campatribus,
quam in eremi vastitate, vineas quoque habuit,
& vinitores in montibus, & in Carmelo: erat
quippe homo agriculturæ deditus. Ejusmodi
turres οὐκοσμησὶν appellantur. Hierony-
mus in Epistol. ad Sun. & Fretell. De septuagē-
fimo octavo, Posuerunt Hierusalem in pomorum
custodiam, quod in Græco, εἰς οὐκοσμησὶν, dicitur,
nec potest aliter verti, quam à nobis transla-
tum est; significat enim οὐκοσμησὶν, speculam,
quam custodes satorum & pomorum habere
consueverunt. Ad cælum autem alludit Ori-
genes, è quo tanquam è specula Deus omnia
prospicere ac perlustrare fingitur.

ὅτι κυριεύει τὰ δένδρα (Et pag. seq. ἀμπε-
λὸν δὲ γυναικὰ φέρει μᾶλλον τὰν εὐφροσύνην κυρι-
εῦντων item: ἀκαίρως δὲ κυριεύοντος (κρη-
πὴς) καὶ ἐν ἐν καιρὸ ἐμφανίζοντες κυριεύειν,
pro, ἀνθεῖν, de vite loquentes LXX, dixe-
runt non semel in Cant. Cant. &, κυριεύοντος,
pro, ἀνθεῖν: Hieronymus Homil. 2. in Can-
tic. Initium Cypri, id est floritionis in verbo: unde
ait: Botrus Cypri, id est floritionis. Hesychius:
κυριεύειν, ἀνθεῖν, quemadmodum &
apud Suidam legendum est pro, κυριεύειν-
σαι: κυριεύειν autem dicuntur vites, cum
hunc statum flos ipsarum affecutus est, quo
flos est cypri, hoc est, ἐρωδὸς, ἐνθάδε, qua-

lem esse cypri florem scripsit Dioscorides
lib. 1. cap. 125. Atque hinc etiam Cyprus
appellatur uva florens, si Hieronymo cre-
dimus; sic etiam ille Homilia 2. in Cantic.
Vva florens Cyprus appellatur; & species qua-
dam extrinsecus virgultii est, quæ Cyprus dicitur.
ferens etiam ipsa floridum quemdam fructum in
modum florentis uvæ prolatum. Ut autem à cy-
pro vitis metaphorica κυριεύειν dicitur, ita
cypri flos à vitis similitudine εὐφροσύνη appella-
tur Cant. 1. 14. εὐφροσύνη εὐφροσύνης τῆς κύπρου· κύπρον
porro id esse quod Arabibus *أفنة* (alii scribunt
أفنة) nuncupatur, unde Hispanum, Al-
henna, seu Alfenna, constat ex R. David
Kimchi, Avicenna, Serapione, Matthæo
Sylvatico, & aliis; inficiatur Belonius, scru-
tator naturæ accuratus ac diligens, cyprium
que folia hyeme ponere; Alchannam reti-
nere scribit: at cyprium ipse idem esse vult
ac ligustrum; quod jam ante asseveravit Pli-
nius lib. 12. cap. 24. & lib. 24. cap. 10. ab aliis
vero negatur. Jure ne, ansecus, hic non
disputo.

ἐν τῇ αἰνὰν (εἰς, &c.) Vetus Interpr. *Quan* P. 464.

domalitia, &c. legebat, εἰς, quod mihi non
displicet. Nequitiam hanc inter, quam spon-
te suscipimus, & hominum animis post Ada-
mi peccatum instinctam ad vitium propen-
sionem distinguit: quæ postrema homines
universos naturaliter afficit; & neminem sui
immunem esse finit.

ὅτι μὲν εἰς τὴν ἀνθεῖν, &c.) Theophy- P. 465
lactus,

ὡς τὸν ἀζαρίαν ἰδὼν τὸν ἰωδὰν) Quæ verba in
Catena quoque MS. Bibliothecæ Reg. ita
concepra sunt. Sic habent etiam omnes
ἑβραίων editiones 2. Par. 24. 20. præter Com-
plutensem; in qua legitur *ζαχαρίαν*; ut &
Josephus libro 9. Origin. cap. 8. & Theo-
doretus, & Ebraicum exemplar, & Syrus,
& Arabs. Perplacet mihi sententia Hiero-
nymi, qui Zachariam Barachia filium, de
quo Matth. 23. 35. eundem esse sciscit, qui
Zacharias Jojada filius; ad id Ebraico Na-
zaraorum Codice adductus, in quo pro
Barachia nomine, Jojada nomen reperit-
tur; salva tamen vetustissimorum Patrum
reverentia, qui Zachariam Baptistæ patrem
hic à M. thæo significari putant. Nunc id
adnotare sufficiat, varietatem illam lectio-
nis, quæ 2. Par. 24. 20. occurrit, ubi Azarias
pro Zacharia legitur, antiquissimam esse, &
Origene ipso vetustiore.

ὅτι μὲν εἰς τὴν ἀνθεῖν, &c.) Theophy- P. 466.
lactus, Euthymius c. 50. in Marth.

ἀπεργνωκῶν αὐτὸν ὅτι εἶν ὁ υἱὸς) Locī
hujus sententia postulat, ut τῶ, ἀπεργνω-
κῶν eandem tribuamus significatio-
nem, quam τῶ, ἐργασίας, qua-
lem obtinere illud observavimus apud
Græcos aliquos recentiores. Achilles Ta-

tius lib. 7. *ὡς ἂν διαρρύνει ἰσὺν μνηστὴν ζῶσαν ἐν τῇ ἐρωμένῳ. Postquam eam de vivis excessisse intellexisset, quem amabam.* Origenes paulo infra: *ὅταν* οἱ διαρρύναντες τὸν σωτήρα ἰσχυρότερος ἔτι τοῦ εἶναι, ἢ δὲν ἦσαν ἐπιβεβλημένοι αὐτῷ. Vides, γινώσκω, & διαρρύνω, promiscue ab ipso usurpari.

τιτάρχει τὸν βασιλῆα τοῦ ἰσχυροῦ) Lego, τετάρχει. Matth. 2. 2. πῦς ἐστὶν ὁ τετάρχεις βασιλεὺς τοῦ ἰσχυροῦ;

ἐν ἅνθρωπῳ πάντῃ ἀπιστῶν, &c.) Parum proceedit Origenis argumentatio; nam infantes ideo fortasse occidit Herodes, non quod Christum ex iis unum esse crederet, sed ut id credendi occasionem aliis præcideret.

P. 467. νομίζοντας εἶναι καὶ οἰκοδόμους, &c.) Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

P. 468. ἐν εὐρώπῃ, &c.) Hæc subtiliter quidem ab Origene dicta, at non perinde vera esse arbitrat. Maldonatus: *Nam neque Iudei, inquit, magis quam Gentes, ut illa vinea locaretur, meruerunt; neque Gentibus minus quam Iudeis, si bene vineam coluerint, merces promissa est.* Origenis mentem parum videtur assecutus vir eruditus; nam hoc loco Judæorum, Gentiumve merita neutiquam attendit Adamantius. id solum vult non æquo jure vineam, quæ est regnum Dei, Gentes, Judæosve possedisse; sed his quasi mancipibus ad certum tempus locatam, demum fuisse ablatam; Gentibus autem ita esse traditam, vi propria ipsarum fieret.

τὸ ἀρθρὸν τοῦ ἀφ' ἡμῶν) Deest, εἶπε, aut quid simile ante, τὸ

P. 469. καὶ κυκλῶντας αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐκρούσα ἐκράτησεν) τὸ αὐτὸν, videtur loco suo motum, & post, ἐκράτησεν, rejiciendum.

ὁ καὶ τὸ εὐαγγέλιον σοφός, ὡς πνευματικός, &c.) Locus habetur 1. Cor. 2. 15. Quamobrem autem Pauli Epistolas Evangelij nomine donet, rationes ipse affert Origenes Præf. in Joh. p. 4. *ἔτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διακόνους, καὶ προφήτας, καὶ εὐαγγελιστάς, ποιμένας τε, καὶ διδασκάλους, ἵπταν ἐξ ἐκείνων τί τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι ἡ πάντως διηγεῖται τὴν πρὸς τὸν θεὸν τυφλὸν ἀπὸ ὁμοτιμῆς ἰδῆσθαι, ἰδωθῶτα νεκρὸν ἀνίστηναι, ἢ τί ἡ ἀποκατάστασις τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ ἐν ποσὶν τοῦ λόγου τοῦ εἰς πιστοποιῆσιν τοῦ εὐαγγερίου πῶς εἶπεν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου γεγραμμένα.* &c. deinde p. 6. *ἔτι δὲ προσεχθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐν παύλῳ λεγόμενον ὅτι τὰ πάντα τὴν καὶ τὴν τὰ εὐαγγέλια, ὅταν πᾶν γενηθῇ, καὶ τὸ εὐαγγέλιον μου. ἐν γεγραμμένοις τοῦ παύλου καὶ ἐκρούσῃ εὐαγγέλιον συνήθως καλούμενον. ἀλλὰ πᾶν ὁ ἐκρούσας καὶ ἔλγει, τὸ εὐαγγέλιον τοῦ. καὶ δὲ ἐκρούσας, καὶ ἔλγει, ταῦτα καὶ ἔγραφε. καὶ ἔγραφε, ἀλλὰ εὐαγγέλιον ἦν. εἰ δὲ τὰ παύλου εὐαγγέλιον ἦν, ἀκόλουθον λέγειν ὅτι καὶ τὰ πῶς εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἀπαξῶς τὰ συνιστάμενα*

τὴν ἡρώδου ἐπιθυμίαν, καὶ κατεσκευάζοντα τὴν παρυσίαν αὐτοῦ, &c. Eadem hæc paulo post repetit, necnon & Legem ac Prophetas Evangelij partem esse probat. Pauli quoque Epistolas Evangelium appellat Clemens prior ad Corinth. ἀνελθόντι τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου παύλου τοῦ διακόνου. τί ὁρώμεν ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; ἐπ' ἀληθείας πνευματικῶς ἐπέσειλεν ὑμῖν ὅτι αὐτὸς τε, καὶ καὶ φῶς, καὶ ἀπόλλω, &c. Locushabetur 1. Cor. 12. Gregorius item Nyssenus Johannis Epistolam Evangelij nomine insignit: καὶ ὡς φησὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὅλον τὸ ἐκείνου ἐκ τῆς προφ. καὶ ὡς. Sed quamvis ad omnes Apostolorum, lucubrationes Evangelij nomen prorogaretur, proprie tamen ad quatuor ipsa, uti nunc appellatur à nobis, Evangelia restringebatur jam inde ab Irenæo ætate, qui Evangelium idcirco τετραμῶντα

ὁ θεὸς ἐκτίσας) Ita Ebr. וְנָתַן לָהֶם Ita A. P. 476. quila, Theodotion, & Symmachus. Hieronymus quoque: *Dominus possedit me, quam lectionem firmat & defendit Epist. 139. ad Cyprianum, LXX. autem: κύριος ἐκτίσας με.* Thargum: וְנָתַן לָהֶם, *Dominus creavit me.* Ita Syrus quoque, & Arabs, & Ambrosius, Ita & Sirachides Ecclesiastic. 1. 8. κύριος αὐτοῦ ἐκτίσεν αὐτὸν, nempe Sapientiam; & cap. 3. Di. 24. V. 10. ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐκτίσας με. Eodem hæc recidunt, nam παρ. significat *possidere, & generare.* Ea enim optimo possidemus jure, quæ genuimus. Sic Genes. 4. 1. *Peperit Eva Cainum, & dixit, τὸν, Possedi hominem à Domino:* id est, peperci, genui, Generatio autem creatio quadam est, unde liberos procreare parentes dicuntur. Virgilius Æn. libr. 10.

Sulmone creatos

Quatuor hic juvenes:

id est, genitos. Cicero libr. 1. De republ. *Quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam is qui, ut ajunt, creaverit.* Similis occurrit permutatio in Psalm. 103. vers. 24. Theodoretus: *ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεως σου οἱ δὲ ἄλλοι ἐρμηνεύουσι, κτίσεις, τὰ εὐαγγέλια*

ὁποῖοι εἰσιν οἱ εὐαγγέλιους πατέρες καὶ υἱοὶ, &c.) Noëtianos designat de quibus Epiphani. Har. 57. Hi Patrem ita cum Filio confundebant, ut cum Filii pateretur, passum quoque Patrem asseverarent; nec quicquam inter S. Trinitatis Personas discriminis statuebant. Cum autem in Noëtii castris meruisset Sabellius, eandem tuebatur sententiam, adeo ut discipulo Sabelliani Hæretici, Patrispassiani quoque nuncuparentur, ut perhibet Philastrius Har. 54. & Augustinus Tract. 36. & 37. in Johann. & Rufinus in Symboli Apostol. explicatione, ad Artic. *Credo in Deum Patrem, & Ferrandus Diacon-*

Diacon. in Epist. ad Sever. Tom. 3. Bibl. quo nomine Noëtianos quoque antea inignitos fuisse prodit Ildorus Origin. lib. 8. cap. 5. Praxeani quoque, & Hermogeniani id nominis errore suo meriti sunt. Eandem opinionem Apollinaristis, & Priscillianistis tribuunt Athanasius in Epist. ad Epictet. & Leo Papa Epist. 93. ad Turibium, cap. 1. Hoc igitur inductus dogmate Sabellianus unam, eandemque Patris, & Filij, & Spiritus sancti hypostasin esse pronuntiavit, *ὁμοῦς αὐτῶν ὁ πατήρ, τὸν αὐτὸν υἱόν, τὸν αὐτὸν ἅγιον πνεῦμα, ὁ ὢν ἐν μιᾷ ὑποστάσει τρεῖς ὀνομασθῆναι, ὁ ὢν ἐν ἀνθρώπῳ σώματι, & ψυχῇ, & πνεύματι.* Hic enim statuit, quique ab eo dicti sunt Sabelliani, eundem esse Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum sanctum, ut sint in eadem hypostasi tres appellationes, vel quemadmodum in homine, corpus, & anima, & Spiritus. Notandum præterea veterem huius in Matthæum Commentarij Interpretem, *ὑποστάσις* substantiam, pro substantiam, hoc loco perperam reddidisse; ut a clarissimo viro Henrico Valetio, in luculento Annotationum ad Eusebium opere observatum est. Quamquam *ὑποστάσις* dixisse Synodos aliquas, & *ὑποστάσις* veterum Patrum nonnullos confudisse constat. At Gregorius Nysenus librum de eorum differentia conscripsit. Sed hæc fusius in Origenianis expendimus.

καὶ κακῶς λέγονται τοὶ διμυρημένοι. Cerdoniani, Marcionistæ, Valentiniiani, alij.

P. 471. *οἱ τῶν ἱερατικῶν προεστέλλοντων ἀποστόλων λόγων.* Vetus interpres: *Qui præsumunt inique Iudæis turbis*: legebat, *ἐχθρῶν*, quod placet.

P. 472. *ἄνθρωπος μὴ βασιλεὺς, &c.* Hieronymus, Opus imperf. Hom. 41.

οἱ δὲ γάμοι τοῦ ἡγίου βασιλεὺς, &c. Augustinus Quæst. Evangel. lib. 1. quæst. 31. Gregorius Hom. 38. in Evang. Theophylactus, Euthymius cap. 51. in Matth. Glossa.

οἱ δὲ ἀποστολὴν ἔχοντες δούλοι καλῶς, &c. Hieronymus, Chrysostomus, Opus imperf. Hom. 41. Gregorius Homil. 38. in Evang. Theophylactus, Glossa.

τὸ δὲ ὑποτασσόμενον αἰεὶ, &c. Euthymius Homil. 51. in Matth. Remigius.

P. 473. *εἴτ' ἐπεὶ πορευθεὶς καὶ ἀγαθὸς, &c.* Theophylactus.

P. 474. *κατὰ δὲ τὸν βασιλεὺς τὰ πρὸς αὐτὸν, καὶ ὑπὸ αὐτῷ.* Vetus Interpr. *Secundum autem cum qui conregnabit filio Regis*: Legendum fortasse: *ἐν μετὰ βασιλεύοντα πρὸς αὐτὸν, vel, βασιλεύοντα ὑπὸ αὐτῷ, vel, quid simile, nec aliter sensus stare potest.*

P. 475. *ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ ἡγίου ποιῆσαι, &c.* Philo Judæus. *ὡς ὁ ἀνθρώπος ὁ θεὸς διατηρήσας* Ita LXX. Complutensis editio habet: *ὡς ὁ ἀνθρώπος ὁ θεὸς διατηρήσας.* Ebr. *וכן, ut mentiat, ne-*

que aliter Onkelos; nec Syrus, nec Arabs, & Philo Judæus lib. 1. De vit. Mos. *ὡς ὁ ἀνθρώπος διατηρήσας τὸν θεόν.* Ita legisse videtur Rufinus Origenis Interpres Hom. 6. in Num. *Non sicut Deus homo frustratur*, hoc est, fallit, decipit. Item ibid. *Non ergo Deus sicut homo, qui frustra loquatur.* *διατηρήσας* tamen non absonum; qui enim mentitur, sermo ipsius dividitur, ut *προφροεῖς τὸ ἐν διαθήκῃ* non respondeat; vel, ut Scholiastes ille quæ laudat Nobilius: *διατηρήσας, ταῖς ἐν διαθήκῃ, τὰ δὲ κερμενίζοντα σαλεύον.* Judith 8. 16. legitur *διατηρήσας*, iudicari, quod ibi securus est Syrus. Id tamen videtur detortum ex corrupta lectione τὸ, διατηρήσας. Vide Orig. Hom. 18. in Jer. Idem Hom. 3. in Gen. *Foris positi* (hoc est, *οἱ ἔξωθεν*, Ethnicus, quod non intellexit Rufinus) arroganter nos circumstrepunt, dicentes excelso illi atque incorporeo Deo non convenire, ut humanis utatur affectibus. & Hom. 6. in Ezech. *Pater quoque ipse & Deus universitatis, longanimis & multum misericors, & miserator nonne quodammodo patitur. An ignoras quia quādo humana dispensat, passionē patitur humanā?* Supportavit n. mores tuos Dominus Deus tuus, quomodo si quis supportet homo filium suum. Igitur mores nostros supportat Deus, sicut passiones nostras portat Filius Dei. Ipse Patrem non est impassibilis. Si rogetur, misereatur & condolet; patitur aliquid charitatis, & fit in eis in quibus juxta magnitudinem naturæ suæ non potest esse, & propter nos humanas sustinet passiones. Item lib. 2. *καὶ ἀρχῶν*, cap. 4. Si vero propter illa quæ dicuntur in Veteri Testamento, quod irascitur Deus vel pœnit, vel si qua alia humani affectus passio designatur, materiam sibi ad confutandos nos præberi putant, affirmantes penitus impassibilem Deum, atque his omnibus carentem affectibus sentiendi; ostendendum est eis etiam in Evangelicis parabolis haberi similia &c.

καὶ φησὶ μὲν γὰρ ὁ θεὸς τὸ ἐν οὐδὲν. De quibus supra læpe a Nobis actum est.

τίς ἡ ἀποκλήρωσις, &c. Vertimus: *Quæ. P. 476.*

nam hæc particula est: vides enim partitionem quandam & distributionem induci; nempe inter τὸ, *μὴ φεῖσθαι τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, &c.* & τὸ, *ἐν τῷ τόμῳ ἡν εἰν ἀπαλλαγὴ ἕτερον, &c.* Cicero 2. De divin. *Quæ est tandem ista distinctio?* Græce dixisset: *τίς ἡ ἀποκλήρωσις;* Eodem modo interpretanda est vox, ἀποκλήρωσις, quotiescunque oppositio aliqua significatur, ut lib. 1. contr. Cels. *τίς ἡ ἀποκλήρωσις πιστεύειν μὲν μωροῖς ὡς ἀληθεύοντα, . . . ἰσοῦ δὲ ἀπιστεύειν;* & alibi eodem libro: *τίς γὰρ ἡ ἀποκλήρωσις, κυριολεκτεῖσθαι μὲν τὸν δία, ἐχθρὸν δὲ τὸν πατέρα μὲν αὐτοῦ;* &c. Item in illo loco Gregorij: *τίς ἡ ἀποκλήρωσις, τὸ μὲν σμερδαλέον, καὶ τὸ κοταλίζον ἔστι τῆς διαλέκτου μόνος. τὸ ἄλλα δὲ ἀπερίφραστον εἰς κινωσάρχης;* Julian. &c. ubi Scholiastes: *τίς ἀποκλήρωσις, ἀντὶ τῆς τῆς εἰκασίας, καὶ ἡ ἰσὶς τῷ ἀποκλήρωσιν, εἰρημὸν δὲ*

ἀπὸ τῆς κλήρου, ἢ τῆς κληρονομίας, ἢ τῆς μετρίας τῆς γῆς·
ἐν ἀμφότεροις γὰρ ἡ γῆ ἐστὶ καὶ οἰκιστὴς κληρονομία.
Eodem recidit hæc explicatio, nam pro-
pterea inter res distinctio fit & partitio,
quod peculiares unaquæque habeat pro-
prietates, nec inter se penitus conveniant.
Malim tamen exponere, *partitio*, quam, *pro-
prietates*. Eadem etiam ratione exponenda est
vox illa locis à Joh. Croio laudatis, cap. 32.
Observ. in Novum Testamentum, & aliis
fere omnibus, ubi per interrogationem
usurpatur. Nec erat sane, cur vocabuli hu-
jus quam damus expositionem in Billio
damnaret Crojus, & pro, *partitione*, *absurdi-
tatem* significare vellent, ὁ δὲ ἀποκλήρωσις. Atten-
dat Lector, & pronuntiet. Unus memovet
Philoponi locus, quem profert, in cap. 9.
lib. 1. Meteorol. ἀτοπα ἢ πολλὰ τῶ λόγῳ, καὶ
ἀδυνάτα συμβαίνει, καὶ ἀποκλήρωσις ἐχόντα μόνῳ.
Sed vox illa citra interrogationem illic u-
surpatur, & nobis codex non est ad manum,
quem consulamus. Ab hoc itaque loco
abstineo; in aliis, ἀποκλήρωσις, *partitionem* so-
nat: me vide.

καὶ ἄλλον ζητεῖν.) Vel lege: καὶ μὴ ἄλλον ζητεῖν,
vel τὸ μὴ, quod προτέρῳ superius præcedit, hic
repetitum subaudi.

ὅσον ἔν ἀνθρώποις ἰσχυρὸν, & εὐ συμφέρει, &c.)
Origenes infra in Matth. pag. 477. παρ' ἡμῶν
ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὁμοιωθὴν ἡ βασιλεία τοῦ ἑβραίων
βασιλεῖ· παρὰ δὲ τοῖς καὶ τὰς γραφὰς λογιζομένοις θεοῖς,
ἐν ἐν σωτηρίᾳ ἡ εὐ δὲ τοῖς ἐν μέσῳ θεῶς διακρίνων,
ἡ βασιλεία τοῦ ἑβραίων ἐστὶν ὁμοία διὰ βασιλεῖ
Theophylactus.

ὁ θεὸς ἡμεῶν πῦρ καταναλίσκει, ἵπτεται, &c.)
Ita C. R. at H. ὁ θεὸς ἡμεῶν πῦρ ἐστὶ καταναλίσκει
ἐνεία, ἵπταν δὲ, &c. Consentit Vetus Interpr.
Deus noster ignis consumens est, consumens ea.
Codicem Reg. hoc loco magis probamus,
quem & in interpretatione secuti sumus.
Hunc luxatum tamen & mancum sic fortas-
se restituas: ἵπτεται ὅσον μὲν ἔστι τὸ κατὰ τὴν
καὶ εὐ συμφέρει, &c.)

καὶ εὐ συμφέρει, &c.) Theophylactus.

ὁμοιωθὴν τῶν ἀνθρώπων, &c.) Quemad-
modum homines in libris sacris *Filii homi-
num* sapissime appellantur; ita Christus ap-
pellatur, *Filius hominis*, pro eo quod est, *Homo*,
καὶ ἑβραϊστῶν. Origenes Homil. 1. in Ezech. *Per
omnem prophetiam Ezechieli dicitur, Filius
hominis. Quis autem Filius hominis ut Domi-
nus meus Iesus Christus?* Hanc locutionem
Græcis Hebraei, Romani Græci communi-
carunt.

P. 477. ἐν πνευματικῶς λογικοῖς ἡρώδης.) Vetus inter-
pr. videtur legisse, *λογικοῖς*, habet enim, *elo-
quiorum*.

P. 480. καὶ ἐστὶν ἰδεῖν ἀπὸ πάσης ὁδοῦ ἰδιωτικῆς, &c.)
Augustinus Quæst. Evangel. lib. 1. Quæst. 31.
Theophylactus.

ἵνα δὲ ἰδεῖν τὸν ἐκ ἐξουθενούμενον, &c.) Col. 3, 9, 10.
Tertullianus De resurrect. carn. cap. 27.
Ambrosius lib. 9. in Luc. Hieronymus,
Gregorius Homil. 38. in Evangel. Chrysos-
tomus, Opus imperf. Hom. 37. & 41. Brevis
Enarratio, Euthymius cap. 51. in Matth.

ἵστων τὰ ἱμάτια μου λευκά.) Legendum: ἱμα-
τία σου, ita LXX. Ecclef. 9. 8. & Vulgata: *vesti-
mentatua*. Ebr. תרנגול. Vetus interpr. Orige-
nis hoc loco, *vestimentatua*.

ἄλλοις παρὰ τὰ ἀνω στρατεύματα.) Veti etiam
ita hæc poterant: *alii ab exercitibus celestibus*;
At cum exercitus de quibus supra egit,
hi sint exercitus celestes, nostra interpreta-
tio utramque comprehendit.

ἵνα δὲ ἴστων ἀπὸ πάσης καὶ ἑβραϊστῶν, &c.) Orige-
nes Homil. 10. in Exod. *Manus est animæ vir-
tus, quia tenere aliquid & constringere potest*;
velut si dicamus *actus ejus & fortitudo*; & *pes*
quo incedit ad bona vel mala. Idem reperias
Hom. 8. in Levit. Vide item Hieronymum,
Gregorium Hom. 38. in Evangel. Theophy-
lactum, Euthymium cap. 5. in Matth. Glos-
sam.

καὶ ἀνακληθῆναι; ἐκεῖ ὡς ὁ λόγος.) Lego, ἀνα-
κληθῆναι. C. R. expungit τὸν ὡς.
ἑβραϊστῶν δὲ ἐκ τῶν καὶ τὸν ἑβραϊστῶν, &c.) Hæc ex
Josepho Antiq. lib. 18. cap. 4. & lib. 2. De bell.
Jud. cap. 7. petita sunt.

τὸ δὲ ὁμοίον ἀνακληθῆναι γενομένης, &c.) Vide P. 412.
Iosephum Antiq. lib. 18. cap. 11. & De bell.
Jud. lib. 2. cap. 9.

τὸ ἀνακληθῆναι δὲ αὐτὸς ἀρῶν, &c.) Iosephus
Antiq. lib. 18. cap. 4. καὶ ἔβη τὸ ὄριον ἡγε-
μῶν καὶ μὴ τῶν τοῦ καὶ καὶ σημάς ἐπὶ αὐτῷ
ἡσόδον τῇ πόλει ἀρῶν: δὲ πλάτος ἀγροῦ τοῦ ἀνδρα-
πῶν διὰ τὸ νύκτωρ ἡγεῖν τὴν αἰσόδον ἰδρῶν τὰς
εἰκόνας φέρον εἰς τὰ ἱεροσολύμα: Et ideo qui ante
hunc fuisse *Præsides*, cum signis aliter insignitis
solebant urbem ingredi. Primus Pilatus igna-
vis omnibus noctu illas effigies Hierosolymis
statuit.

καὶ ἵστων ὅτι ἰδὼς ὁ γαλιλαῖος, &c.) Ad 5.
37. Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 1. & 2.

ὁ καὶ τὸν κληρὸν αὐτῶν τετραρχίας, &c.) Post Ar-
chelai, qui fuit Herodis Ascalonitæ filius,
exilium, redacta in provinciam formulam, &
Syriæ attributa Judæa, in eamque misso
Quirinio, qui Judæorum facultates cen-
feret, rebellasse Judam Gaulanitem, pluri-
mosque ad defectionem sollicitasse narrat
Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 1. Duo ergo tum
supererant Tetrarchæ, Herodes Antipas,
& Philippus; hic Trachonitidis & Gau-
lanitidis, iste Galilææ: quorum uterque om-
nibus obsequiis favorem Cæsaris demereri
studebat. Testis idem Iosephus lib. 18. An-
tiq. cap. 3. Et verisimile est utrumque sub-
ditos sibi populos, ipsosque adeo Iudæos,
cervicosam gentem, refractariam, & Cæsa-
ris mandata facile respicientem, tributa veto

ægre pensitantem pro virili compescuisse. Hoc autem loco alterutrum designat Origenes; vel Philippum, è cuius ditione; Gamala videlicet, Gaulanitis regionis oppido, ortum duxerat Iudas, ut est apud Iosèphum lib. 18. Orig. cap. 1. vel Herodem, in cuius Tetrarchia, Galilæa nimirum, conflata fuerat hæc Galilæorum factio. Hinc autem satis liquet eorum stare non posse sententiam, qui seditionem à Juda concitatam in annum primum Christi conferunt; nullus quippe tum Tetrarcha; solus rerum potiebatur Herodes magnus. Nec minus inde perspicuum est quantū Bezam ratio fugerit, qui eos ab Herode defensos fuisse conicit, qui tributum Cæsari dandum non esse propugnabant.

ἐν δὲ τῷ ἔτι ἐν τῷ λαῷ τοῦ, &c.) Supra diximus Herodem Antipam tributis Cæsari pendendis operam suam contulisse, cui rei pateritidem ipsius Herodes magnus præfuerat: pergit Origenes, eosque qui hanc Herodis adjuvant voluntatem, ab aliis qui tributorum coactioni resistere, Herodianos dictos fuisse vult. Eandem tunc sententiam Hieronymus in hunc Matthæi locum: *Erat, inquit, in populo magna seditio, dicentibus aliis pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa perfolvi; Phariseis vero, qui sibi applaudebant de iustitia, & contrario docentibus non debere populum Dei, qui decimas solveret, & primitiva daret, & cetera quæ in Lege scripta sunt faceret, humanis legibus subjacere. Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri alienigenam & profelytum regem Iudæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano pareret imperio. Mittunt igitur Pharisei discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis, seu quos illudentes Pharisei, quia Romanis tributa solvebant, Herodianos vocabant, & non divino cultui dedito. Quidam Latinorum ridicule Herodianos putant, qui Herodem Christum esse credebant, quod nusquam omnino legimus. Quæ postrema, (ut id obiter dicam) immerito carpere videtur magnus Scaliger in Eusebianis Animadversionibus, his verbis: In quo fugit eum (Hieronymum) ratio. Non enim Latini id prodiderunt, sed ex veteribus Græcis Epiphanius, Græcus & ipse scriptor id retulit. Meminisset hæc haberi apud Tertullianum De præscript. adv. Hæret. cap. 45. Cum his etiam Herodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt; & illa quoque apud Philastrium, qui paulo ante Hieronymum vixit, Hæret. 28. Herodem autem Regem Iudæorum percussit ab Angelo, ipsum ut Christum sperantes expectant. Rectius Hieronymum in simulasset Scaliger hoc nomine, quod cum supra adducto loco ridicule existimari à quibusdam Latinorum dicat, Herodianos esse qui Herodem Christum esse censebant; idem ta-*

men in Dialogo contra Luciferanos, cap. 8. ita scribat: *Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo.* Ex Origenis igitur, & Hieronymi, & Cyrilli præterea Alexandrini sententia, Herodiani appellabantur, qui vectigalia Romanis esse solvenda prædicabant. Quæ si legisset Beza, id sane non adnotasset ad Matth. 22. 16. *Alij igitur existimant Herodianos appellari, qui censerent tributa Cæsari solvenda, quibus videlicet colligendis Rex Herodes Antipatri filius ab Augusto esset constitutus. At ego fateor me nusquam hoc legisse.* De Herodianis multi multa prodidere; alij eos fuisse volunt, qui Herodem magnum; nonnulli qui Antipam; aliqui etiam qui Agrippam Messiam esse crederent: alij, qui vectigalium coactoribus faverent; quidam Herodianos milites; nonnulli domesticos. Ego vero sic sentio, extitisse quosdam Herodis magni temporibus, qui Messiam ipsum esse opinarentur: cum tributis autem præesset Herodes, iisque per vim exigendis milites promotos haberet, & expeditos, ipsius quoque cultores & affectas, quo Messia suo per omnia assentirentur, pendenda tributa prædicasse: Iudæos vero, & ex iis potissimum Phariseos, Herodianorum nomine, tum milites, tum exactores; tum Herodis tanquam Messia cultores insignivisse; utpote qui omnes Herodi faverent: mortuo autem Herode magno, & Viennam deinde relegato Archelao, cum Iudæa provinciæ formam accepisset, superfuisset etiamnum qui Herodem defunctum pro Messia haberent, quique præcepta illius, leges, & placita pertinaciter tuerentur & propugnarent, in quibus præcipuum illud erat, Cæsari pensitanda esse tributa. Nullos autem hoc nomine milites Hierosolymæ tum fuisse, cum Herodis Antipæ potestati nequaquam esset permissa; sed precibus solum, auctoritate, ac consilio, non per vim tributorum coactionem ipsum promovisse perspicuum est.

οὐ δὲ φαντασία ἰδρυμένη, &c.) Quemadmodum ita consentiebant Sadducæi & Herodiani, ut Sadducæorum pars esse crediti sint Herodiani; ita & Phariseorum exedris exiisse Galilæos verisimile est, nam & *κασιγέρτης Ἰωάννου ἡ δούλη ἀντιπατρῶς, καὶ τῶ ἀποστόλου τοῦ πολέμεν τε καὶ ἐλπίσιν ἐπαίρει.* Regibus obistere possunt, & adeo bellum & damnum inferendum aperte insurgunt: ut ait Iosèphus lib. 17. Antiq. cap. 3. & defectionem suam exorsurus Judas Gaulanites Sadducum Phariseum sibi adjunxit, quemadmodum ex eodem Iosèpho lib. 18. Antiq. cap. 1. discere licet; & utrique ne Cæsari fidem suam iurejurando obligarent, extrema omnia constanter pertulerunt. Iosèphus lib. 17. Orig. cap. 3. & lib. 7. De bell. Iud. cap. 27. Id autem videtur hoc loco innuere Origenes.

P. 483.

καλοντες μὴ αὐτὸν διδόναι, &c.) Hieronymus, Chrysostomus, Brevis Enarratio, Theophylactus.

οἱ οὐκ ἀποκαλοῦνται αὐτὸν διὰ, &c.) Theophylactus.

συνεστὴ καρτὶ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, &c.) Theophylactus in hunc Matth. locum, & in Marc. 12.

P. 484.

ὁ μὲν ἀρχὸν τῶν αἰώνων τοῦτον, &c.) Origenes Homil. 39. in Luc. *Due sunt imagines hominis: una quam accepit à Deo factus in principio, sicut in Genesi scriptum est: Iuxta imaginem & similitudinem Dei; altera Choici, id est terreni, postquam propter inobedientiam atque peccatum ejectus de paradiso assumpsit eam, principis saeculi huius suas illecebras. Sicut enim nummus atque denarius habet imaginem Imperatorum mundi; sic qui facit opera rectoris tenebrarum istarum, portat imaginem ejus cujus habet opera.* Theophylactus, Euthymius, cap. 52. in Matth.

δυνατὶ δὲ οἱ μὴ φαρισαιο λαμβάνειν εἰς, &c.) Phariseos in omnibus consensisse Scribis, Scribas autem Traditionibus fuisse additissimos testificatur Epiphanius, Traditiones istae Judaicae, quae meræ nugae, & fabulae aniles fere erant, δυνάμει appellabantur, ejusmodi erant Pharisei, ut hic Origenes tradit, & Hieronymus in Epistola ad Algasiam, & in Matth. 22. Talium δυνάμεων exemplum insigne habes, de manu lavatione, Matth. 15. 13. 2. A Doctoribus tradebantur pueris una cum Scriptura, atque earum observationi deditum se fuisse profitetur Paulus Gal. 1. 14. Ex iis orta Masora & Cabala: verisimile enim est huiusmodi Traditionum, quae circa Legis literam potissimum versabantur, assuetudine Masorae initium Phariseos dedisse; quam artem in aliquibus utilem, vanam in multis & futilem alii subinde excoluere, & in immensum auxere. δυνάμει quidem primos auctores facit Hieronymus R. Sammai, & R. Hillel, qui aliquot annis Christi ortum praecessere: earum postmodum patrocinium suscepit R. Akiba, alique deinde Ebraeorum magistri; à quibus demum in Thalmud relata & digesta sunt.

οἱ δὲ ἡρώδης οἱ εἰς τὸν νεμεζόμενον πᾶσι τοῖς πολέμοις βασιλικὴν ἰουδαίαν ἡρώδης ἀπλῆς ἱερὸν λειτουργούντων λόγων. Ita habebat C. H. at R. vocem, ἰουδαίων, expungit, quam nos retinendam, & pro, λόγων, legendum, λόγων, existimamus.

P. 485.

ἐν δυνάμει τῇ ἡμέρᾳ ποία; Opus imperf. καὶ τὴν ἐπαγγελiam μὴ, καὶ ἐργασμένη δὲ) Legō, καὶ τὴν ἐπαγγελiam μὴ, ἐργασμένη δὲ.

P. 486.

οἱ σαδδουκαῖοι μὲν λέγοντες μὴ εἶναι ὁράσαν, &c.) Origenes Homil. 39. in Luc. Josephus Antiq. lib. 18. cap. 2. & De bell. Jud. lib. 2.

cap. 7. Tertullianus De resurrectione, cap. 2. Philastrius Har. 5. Hieronymus in Matth. & adv. Lucif. cap. 8. Isidorus Origin. lib. 8. cap. 4. Johannes Damascenus de Haresib. Theophylactus in hunc Matthaei locum. ἐταυθῆ δὲ ὁ κύριος πᾶσι τῶν ἀρεσκόντων αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, δειματίζοντων μὴ εἶναι τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ἀλλὰ πάντῃ διαφθεροῦν, &c. Hic autem Dominus Haresim refellens Sadducaeorum, qui animam immortalem non esse sciscebant, sed penitus interire. Et in Marc. 12. ἐπιτα ὅτι οἱ σαδδουκαῖοι οὐκ εἶναι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀνθρώπων ἀμφοτέρων, ὡς καὶ ὁ κύριος αὐτῶν ἐν τῇ πόλει ζῶσι πᾶσι τῶν πόλεων, καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ τῶν ἡρώδων καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ τῶν σαδδουκαίων. Præterea quia Sadducae de resurrectione corporum dubitabant: ita ut Dominus de corporibus dixerit vivere illa apud Deum, non de animis. Hoc enim jam in confesso erat etiam apud carnales Sadducaeos. Nec desunt qui existiment hanc etiam de interitu animarum opinionem iis à Luca attribui Act. 23. 8. cum neque resurrectionem, neque angelum, neque Spiritum ipsos admittere scribit; spiritum nempe à morte supersitem.

τὴν τῆς ψυχῆς ἢ μόνον ἀθανάσιον, ἀλλὰ ἐπιδημιον (Josephus lib. 2. De bell. Jud. cap. 7. ψυχῆς τε τὴν ἐν δυνάμει καὶ τὰς κατὰ φύσιν τιμωρίας, καὶ τιμὰς ἀναιρέσας (σαδδουκαῖοι) Anima perseverantiam, & pœnas in inferno, & premia tollunt (Sadducae). Alii quippe animam nunquam intermorituram; alii ad multa sæcula perseverantiam, alii statim post obitum perituram affirmabant. Male ergo quidam τὴν ἀθανάσιον, & τὴν ἐπιδημιον confundunt. Origenes lib. 2. contr. Cels. καὶ ἡ μάτην περὶ τῆς αἰωνίου ἀθανασίας αὐτῆς, ἢ καὶ τῆς ἐπιδημίας, & lib. 3. πρὸς τὰς παρ' ἡμῶν & βαρβάρους καὶ ἰουδαίους ἀπορρητὰς λεγόμενα καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἢ τῆς ἐπιδημίας αὐτῆς, ἢ τῆς τῆς ἀθανασίας. Animæ autem perseverantiam admittebant Stoici, immortalitatem negabant, καὶ δὲ ἀθάνατον ἐπιμνήσκοντες ψυχῆν, φθαρτὴν δὲ ὑπάρχοντα Laërtii in Zenone: καὶ οὗτος μὲν ἐν πάσαις ἐπιδημιῶν μίττει τῆς ἐκπυρώσεως (ψυχῆς) καὶ οὐκ ἔστιν ἡ τῆς αἰωνίου μόνον Cleanthes quidem ad conflagrationem usque omnes perseverantias (animas) Chrysippus vero solum sapientum. Idem Aristoteli tribuunt φιλοσοφίᾳ Origeni adscripta, à nobis olim eω δεικνύμενα: καὶ οὐκ ἔστιν τὰ πλείστα τῶν πλάτωνι εὐμφορῶν: ὅτι, πᾶσι τῶν κατὰ φύσιν δόγματος, ὅτι μὴ γὰρ πλάτων ἀθάνατον, ὅτι αἰετοειδὴς ἐπιδημιῶν, καὶ καὶ τὰ ὅσα ἀναφανίσκονται ἐν τῇ ψυχῇ. Et in omnibus fere Platoni consentit, præterquam circa dogma de anima: eam quippe Plato immortalem esse vult; Aristoteles autem perseverare, tum deinde in quinto corpore evanescere. Huc facere videtur illud Irenæi lib. 2. cap. 64. Quomodo enim celum quod est super nos, Firmamentum, & Sol, & Luna, & reliqua

Hieronym. in 3. Esai. in Epist. ad Tit. & Ep. ad Alcas. quæst. 10.

stellæ, & omnia ornamenta ipsorum, cum ante non essent facta sunt, & multa tempora perseverant secundum voluntatem Dei: sic & de animabus, & de spiritibus, & omnino de omnibus his quæ facta sunt cogitans quis minime peccavit; quando omnia quæ facta sunt initium quidem facturæ suæ habeant, perseverant autem quoadusque ea Deus & esse & perseverare voluerit. Testatur pro his sententia etiam Prophetica spiritus dicens: Quoniam ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creatæ sunt: statuit ea in seculum seculi. Et iterum de salvando homine sic ait: Vitam petiit a te; & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi: tanquam Patre omnium donante & in seculum seculi perseverantiam his qui salvi fiunt. Non enim ex nobis, neque ex nostra natura vita est; sed secundum gratiam Dei datur: & ideo qui servaverit datum vite: & gratias egerit ei qui prestat, accipiet & in seculum seculi longitudinem dierum: qui autem abjecerit eam, & ingratus extiterit factori ob hoc quod factus est, & non cognoverit eum qui prestat, ipse se privat in seculum seculi perseverantia. id est ἐνδιαμονῇ. Immortalitatem etiam τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ Athenagoras appellat, libr. de resurrex, qua voce sæpe utitur toto hoc libro.

τὸ δὲ αὐτὸ τοῖς σαδδουκαίοις δέσμα φρονέει σαμαρῶν.) Hieronymus Dialog. adv. Lucifer. cap. 8. Quod Dosithæus Samaritanorum princeps Prophetas repudiavit. Quod Sadducai ex illius radice nascentes etiam resurrectionem carnis negaverunt. Origenes in Johan. 8. 48. Tom. 26. ἀλλοι δὲ ἐδιδρασαν πῶς σαμαρεῖς τὸν μὴ ὄντα αἰῶνα ἀρνημένους, & μὴδὲ τὴν τῆς ψυχῆς ἐνδιαμονὴν ἀρνοῦντας, τὸν σωτῆρα ἐνέλημυσαι ἐπὶ πέν (σαμαρεῖς τιν) ἀλλὰ ἀνὰ δόξαν, καὶ κρίσεως πλείους ὅσα διδάξαντα & Hom. 25. in Num. Vide item Epiphanium Hæc. 11. quæ est Samaritanorum, cap. 2. & 3. Philastrium Hæc. 7. & Johannem Damascenum De Hæresib.

τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν πεπιστευμένον ἀνάστασιν.) Ita C. R. Legebatur autem vitiose in nostro Codice: τὴν ἐκκλησίαν πεπιστευμένον.

P. 487.

τῷ δὲ αὐτῷ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἀποστολικῶν οὐκ ἀπομαρτυροῦμεν κατ' ἀξίαν.) Etiam hiis consonant MSS. H. & R. hiulcum tamen esse locum manifestum est.

τῷ ἐν ἡσάμιν γινώσκοντι, &c.) Id extat Luc. 3. 6. Sic autem se habet Esaiæ locus 52. 10. καὶ ὁ λόγος πάντα ἀκούσας τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

τὸ δέσμα μὲν τὸ ἀναλόγῳ τῶν.) Ita Complutensis editio Job 19. 26. Sixtina: ἀναλόγῳ, quod malim; alioqui scribendum esset, ἀναλόγῳ.

ἀνδραγάλιν ἵστασιν ἀνὰ δόξαν ὁρῶντα μέγα ἔχοντα, &c.) Falso & inepte credi putat Origenes hominum corpora pudendis fore instructa, cum resurgant; alii futurum existimant, ut viri omnes ac foemina: masculinum sexum

obtineant, hoc Pauli loco inducti, qui habetur Ephes. 4. 13. His dogmatis hæsisse videntur præter Origenem, Hilarius Can. 23. in Matth. Athanasius Serm. 3. contr. Ariannos, Basiliius in Psal. 114. & Theodoretus: ταῦτα γὰρ τῆς διαίρεσως ἐκείνης ἦσαν καὶ τῶν δαδ' αὐτῶν τολούτων ἡ φύσις: & mox: τοῖς δὲ γὰρ ἀθανάτοις καὶ ἀσώματοις τὸ εἶναι ἡμῶν παρὰ πάντας ἀρετὰς. Hujus quippe distinctionis indigens est eorum natura, qui sunt sub mortis imperio: tum: His autem qui immortales facti sunt plane inutile est muliebris sexus. Sed hæc plenius tractamus in Origenianis.

Theodoret. Serm. 3. de Angelis, Diis, Dæmonibus.

ἀλλὰ & τὸ μετασχηματίζεσθαι, &c.) Corporeos esse Angelos Patribus antiquis, ipsique adeo toti fere antiquitati persuasum fuit. Videnda omnino Actio 5. secundi Nicæni Concilii, ubi hæc esse Ecclesiæ Catholica sententia ex Basilio, Athanasio, Methodio, aliisque; contrariam autem Gentilium, docet Johannes Thessalonicensis. Videndus quoque Tertullianus De carne Chr. cap. 6. Constat Angelos carnem non propriam gestasse, utpote naturas substantia spirituales, & si corporis alicujus, sui tamen generis. Idem docet lib. 2. contr. Marcion. cap. 8. Epitoma è Theodoro: καὶ οἱ ἀγγελοὶ σαρμάτῃ εἰσιν, ὁρῶντες ὅμως. Athanasius, sive quisquis auctor, est libri De communi essentia definit Angelum, ζῶν λογικόν, αἰῶνον, &c. quæ videntur sibi repugnare, nam si animal, ergo corporeum; si corporeum, ergo non expers materiæ. Attamen non repugnant, nam, αἰῶνον, & ἀσώματον differunt. Quintum elementum, seu ætherem αἰῶνον esse dicebant Peripatetici; Deum autem ἀσώματον atque item animam. Angelus ergo, juxta Athanasium, ejusdem fuerit substantiæ ac æther, corpore, non materia constans: atque item juxta Cæsarium qui Dial. 1. Interr. 48. Angelos quidem αἰῶνας esse dicit, sed non ἀσώματους. Corporeum ergo magis accedit ad spiritale, quam materiale, contra opinionem eruditissimi cujusdam Theologi. Augustinus Epist. 115. ad Nebrid. & in 2. De ordine, & libr. 3. De Genes. ad litter. cap. 10. æreos & æthereos animantes Angelos & Dæmones esse dicit; quamquam idem libr. 21. De Civit. Dei, cap. 10. unicuique suum de eare judicium permittit. Gregorius Papa Hom. 10. in Evangelia Angelum qui nascente Christo Pastoribus apparuit, animal rationale appellat. Legendus idem libr. 2. Moral. cap. 2. & Comment. in 1. Reg. Apuleius libr. de Dæmone Socratis decernit Dæmones esse genere animalia, animo passiva, mente rationalia, corpore ærea, tempore aterna. Et novissime Cajetanus in cap. 4. Genes. & in cap. 2. Epistol. ad Ephes. ubi Dæmones corpore constare definit. Atque hæc in Origenianis excutuntur.

Genad. De
dogmat.
cap. 6.

Isidor. Ep.
267.

Pamphilus in Apologia; cum enim in questione de futura mortuorum resurrectione jam inde à vetustis temporibus multa peccasse dictus sit Origenes, & in nefarias ac à communi Orthodoxorum sensu discrepantes sententias incidisse; ab hac ipsum suspitione prohibere conatus est Pamphilus. Epiphanius autem Hær. 64. cap. 10. quamvis Origenem inducat resurrectionem impugnantem; cum ius tamen eum committit, quæ ex his Psalm. 1. verbis, *Propterea non resurgent impij in judicio*, resurrectionem malis abjudicant. Cæterum hæc in Origenianis expendimus.

ἀλλὰ ἀνάλογον τῇ καρδίᾳ τοῦ σωτηριᾶ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ,
&c.) Hæc dura sunt; quæ tamem emolliiri,
& commodius explicari queant, si ad vo-
cem, ἀνάλογον, attenderimus. Non enim di-
vina huic generationi parem ullam esse vul-
t Origenes; fed affinitates illas & agnationes
quæ in cælo obtruncunt, sacrosanctæ Verbi
generationi in eo similes esse dicit, quod u-
traque sine ulla gentilitium membrorum o-
pe adiminftrunt; quas alioqui dispares ufque
adqueque agnoscit. Sententiam hanc fumi
lib. i. De princip. cap. 2. diferte explicat, *In-
fundum autem effe*, inquit, *& illicitum; Deum
Patrem in generatione unigeniti Filii fci*, *atque
in substantia sua ex æquæ alicui vel hominum
vel aliorum animantium generanti*; sed necesse
est aliud exceptum esse, Deoque dignum, cæ-
teri nulla pro fus comparatio, non in rebus solum, sed
ne in cogitatione solum, vel sensu inveniri po-
tesset, ut humana cogitatio possit apprehendere quo-
modo ingenuus Deus efficitur. Pater unigeniti
Filii: & lib. i. in Matthæum, apud Pamphi-
lum in Apolog. Dubium non est quod nativi-
tas ejus non est talis, ut quasi qui ante non fuerit,
esse ceperit, sicut de nativitate hominum puta-
tur: & lib. 3. in Johann. ex eadem Pamphi-
li Apolog. Quilicet non ex sanguinibus, neque
ex voluntate viri, sed ex Deo natus fuit; non ta-
men ex nativitate fuit, quia natus est unigenitus
Filius.

πρὸς τὴν τῆς αἰώνων, &c.) Valentinum P. 496.
fugillat.

ὁμοίως τῆτο ὁ ζήτησις τις διαῦται, &c.) Origenes
Hom. 39. in Luc. eandem proponit quaestio-
nem, quam alia responsione dissolvit: tu lo-
cum consule.

ἀτε ἢ ἀνασπομέναν τοῖς ἐν ἑραῳ ἀγγέλοις)
 Deest aliquid : fortasse, ὁμοιωθσομένων, vel,
 ὁμοίαν ἱσομένων, vel aliquid ejusmodi. Vetus
 Interpres: *hominibus videlicet factis in simili-*
tudinem Angelorum.

ἀναφέρῃ ἐφ' αὐτὸν τὸν σωτήρα) Vellege: ip̄ αὐτὸν, P. 498.
vel quod malim, quodque Veteri Interpre-
tationi consonat: οὐαῖα) δὲ τις λέγει το μὲν δὲ
πῶλ διώωνιν τῷ θεῷ εἰσάγει λέγει δὲ τις εἰσαδὲσκαίης
ἀναφέρῃ ἐφ' αὐτὸν τὸν σωτήρα.

καὶ ὡς περ πλανῶν) εἰ διὰ, &c.) Cerinthia-
nos intellige de quibus Eusebius, & Epi-

phanus. Vel intellige Chiliaſtas, ſive Chilionetitas qui ortum à Papia S. Johannis diſcipulo traxerunt. Hi ſanctos poſt reſurrectionem cum Chriſto mille annis regnatos, & corporeis voluptatibus fruituros credebant, hoc Johannis decepti loco qui habetur Apocal. 20. 4, 5, 6. Vide Philaſtrium Har. 59. Origenes quidem pari futuros impios cum ſanctis conditione cenſuit, poſtquam diuturnis poenis fuerint exerciti, & Gentium plenitudo advenerit, ſed neque certum tempus præſixit ullum, neque corporeas illas poſt hanc vitam delicias agnoſcit; ideoque inter Chiliaſtas immerito à nonnullis refertur.

συννοήσεις ἡμᾶς καὶ ὅτι γρηγορήσεις C. H. γρηγορήσεις R. γρηγορήσεις.

P. 499. καὶ εἰς τὴν ὃ φησὶν ὅτι μύρια δυνάμεις, &c.) Hilarius Can. 22. in Matth. Hieronymus.

IN IOHANNEM.

P. 3. οἱ μὲν πλείους τὰ πολλὰ τῶν εἰρηάζοντες) Male Perionius hujus libri Interpres: *Plurimi quidem qui vitam in otio degunt*: melius Ambrosius Ferrarius: *Complures majori ex parte in vita tuenda occupati*: hoc est, ad mortalitatis hujus vitæ negotia attenti, ἑμπεπλησμένοι τῆς τῶν βίου παρασκευῆς, ut loquitur Apostolus 2. Tim. 2. 4. εἰς non vitam solum significat, sed ea etiam quibus vitam toleratur.

καὶ ἐν βραχείᾳ τὸ θεραπευτικὸν τῷ θεῷ ἡρώοντες) Perionius vertit: *divinumque cultum exiguo tempore teneant*, incepte: optime Ferrarius: *et paucis cultores Dei nutriunt*: hoc est, pauca ad alendos Dei ministros conferunt: ex iis enim quæ Deo populus offerebat,alebantur Levita.

ἀφ' ἧς ἡμᾶς λαβόντες φάμεν) Fugit captum Ferrarj, & Perionij vocis hujus, λαβόντες, significatio. Verte; *inde arrepta occasione dicimus*: λαβάνον enim hoc loco est, ἀφορμὴ λαμβάνειν. Unde, λαβὼν, ἀφορμὴ. Hefych.

ἀπαρχὴν ἐν παλαιῶν ἐξ ἧς, &c.) Nimirum postquam Antiochia redijt, quo à Mammæa Alexandri Severi matre fuerat accersitus. Tunc enim Commentariis illustrare Scripturam exorsus est. Id vero munus Achaico itinere intermissum resumpsit Alexandriam denuo reversus: ut fusiùs in Origenianis ostendimus.

P. 4. καὶ δὲ ἡμᾶς εἰδέναι ὅτι τὸν ἐξ ἧς, &c.) Quæ αἰρωτικῶν ἡμᾶτι Origenis, & LXX. Interpretes appellant, dicuntur Ebraeis מַלְאָכִים, eaquæ è frugibus integris, necdum elaboratis Deo offerenda excipiebantur, neque magna copia, neque certa. Offerebantur autem festo primitiarum tempore, ἀπὸ τῆς

πάντων καρπῶν, juxta præceptum Exod. 23. 16, 19. Eoram vero offerendorum ritus traditur Levit. 2. 14. At ἀπαρχὴ Judæis sunt מַלְאָכִים, quæ ex universis frugibus jam elaboratis sepositæ, Sacerdotibus tradebantur ea copia; quæ amplior esset sexagesima parte, minor quadragesima. Ut ex omnibus igitur frugibus excernerentur Therumoth, fruges universas jam ante collectas esse oportuit, quod contingebat in festo Pentecostes, ut est Levit. 23. 15. Num. 28. 26. Deuter. 16. 9, 10. Sunt qui primitias novorum fructuum oblatas volunt mense Tifri, festo scenopegia. Nam tum universos fructus fuisse collectos intelligitur ex Exod. 23. 16. & Levit. 23. 39. Atqui de fructibus quoque dabantur Therumoth; Num. 18. 13. Deuter. 18. 4. & 26. 2. Igitur data illa sunt post collectionem fructuum, hoc est mense Tifri, in festo Tabernaculorum. Atque hanc primitiarum oblationem videtur respexisse Origenes, cum ait, καὶ τὸς πάντας καρπὺς ἀνέφροντο αἱ ἀπαρχαί. nam ante scenopegiam universi fructus, uvæ puta, & oleæ, neutiquam potuerunt esse collectæ.

λακτίον ἢ ὅτιν, ἐξ ὁσίων, ἐν γρηγορή, &c.) Pessimè hæc à Perionio accepta sunt, neque satis bene à Ferrario. Verte: *Dicendum sane est eorum qui sapientes, et in Christo auxilium nacti sunt, et in his prædictis Epistolis, quos fide memereantur, indigent testimonio quæ in Legalibus et Prophetis scriptis continentur, hanc esse mentem, ut sapientia quidem plena, et credibilia, et vehementer sancita Apostolica esse dicant, sed iis neutiquam consimilia*: Hæc dicit Dominus omnipotens.

καὶ ὅτιν, ἀπὸ γρηγορή) Ita C. R. & Ferrarius. Perionius tamen legit, τὸ το, cui nos assentimur.

ἀλλὰ καὶ ἀποκαρτεῖσθαι) Retinendum illud, καὶ, quod prætermiserunt Ferrarius, & Perionius.

πᾶσα δὲ ἡ καρπὴ, τὸ εὐαγγέλιον ἐστὶν) Adnotavimus supra Pauli Epistolas Evangelij nomine affici.

μὴ καλέσας διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς) Locushabetur Matth. 23. 8. ubi pro, καὶ θρηνητής, exemplaria quædam habent, διδάσκαλοι. Hunc autem versum cum sequenti confudit Origenes.

καὶ τὸς ὅτιν, ἐξ ἡμῶν, ἀπὸ τῆς δόξης ἡμῶν) Origenes 2. 6. Tom. II. in Matth. p. 223. & Homil. 7. in Luc. Debemus in hoc loco ne simplices qui que decipiuntur, ea quæ solent Heretici opponere confutare: in tantam quippe nescio quis prorupit insaniā, ut assereret negatam fuisse Mariam à Salvatore, eo quod post natiuitatem illius juncta fuerit Ioseph: & paulo post. Porro quod asserunt eam nupsisse post partum, unde approbet non habent: hi enim filij qui Ioseph dicebantur, non erant orti de Maria, neque est ulla Scriptura, quæ ista commoveat.